

KU LEUVEN

FACULTEIT RECHTSGELEERDHEID

Academiejaar 2020 – 2021

Een criminele kamer ter vervanging van een hof van assisen: tussen ambitie en traditie

*Een normatieve en rechtsvergelijkende studie omtrent de essentiële aspecten van een
criminele kamer*

Promotor: R. VERSTRAETEN

Corrector: A. DYEVRE

Masterscriptie, ingediend door

Emilie HERMANS

bij het eindexamen voor de graad van

MASTER IN DE RECHTEN

KU LEUVEN

FACULTEIT RECHTSGELEERDHEID

Academiejaar 2020 – 2021

Een criminele kamer ter vervanging van een hof van assisen: tussen ambitie en traditie

*Een normatieve en rechtsvergelijkende studie omtrent de essentiële aspecten van een
criminele kamer*

Promotor: R. VERSTRAETEN

Corrector: A. DYEYRE

Masterscriptie, ingediend door

Emilie HERMANS

bij het eindexamen voor de graad van

MASTER IN DE RECHTEN

SAMENVATTING

Het hof van assisen is een instelling die sinds oudsher uitwerking kent in het Belgische rechtssysteem en de hervorming ervan is een gegeven dat al gedurende ruime tijd de politieke gemoederen verhit. Eén van de meest recente voorstellen is het initiatief van voormalig minister van Justitie Koen GEENS om het huidige hof van assisen te vervangen door criminele kamers. Deze masterthesis tracht derhalve een ontwerptekening te maken van hoe dergelijke criminele kamers vormgegeven kunnen worden, rekening houdend met specifieke kenmerken alsook waarborgen die de huidige assisenprocedure kentekenen. De overkoepelende onderzoeksvraag luidt als volgt: *“hoe en in welke mate kunnen we de eigenheden die een assisenprocedure karakteriseren waarmaken in een criminele kamer?”*

In een eerste onderdeel van het onderzoek wordt op beknopte wijze een beschrijving gegeven van de hervormingen die in het verleden reeds hebben plaatsgevonden, om zo uiteindelijk uit te komen bij het initiatief tot introductie van criminele kamers ter vervanging van het assisenhof. Het tweede hoofdstuk biedt een overzicht van de procedure voor het huidige hof van assisen, waarbij telkens aansluitend de vergelijking wordt gemaakt met een correctionele procedure. De focus van het finale hoofdstuk ligt uiteindelijk op vier eigenheden die de huidige assisenprocedure kentekenen: lekenrechtspraak, het onmiddellijkheidsbeginsel, de splitsing van de uitspraak omtrent schuld en straf alsook de afwezigheid van een mogelijkheid tot hoger beroep. Bij elk van deze vier aspecten wordt telkens nagegaan hoe deze in het verleden reeds benaderd zijn, wat de visie van de Commissie tot Hervorming van het Wetboek van Strafvordering hieromtrent is en wat de stand van zaken uitmaakt in naburige buitenlandse rechtssystemen zoals Duitsland, Denemarken, Frankrijk en Nederland. Aan het einde van elk onderdeel beargumenteren we op welke wijze een criminele kamer op dat gebied vormgegeven kan worden en hoe de balans tussen een eerlijk en efficiënt proces het beste gerealiseerd kan worden, telkens aangevuld met eventuele praktische bekommernissen.

Zo bepleiten we uiteindelijk een criminele kamer bestaande uit beroepsrechters die samen recht spreken met een gereduceerd aantal lekenrechters, waarbij nog steeds op een bestendige doch gematigde wijze ingezet wordt op de beginselen van onmiddellijkheid en oraliteit. We wijzen dan ook op de wenselijkheid van een systematisch getuigenverhoor ter zitting, gepaard gaande met een inzagerecht in het dossier voor lekenrechters om op die manier enigszins de zwaarwichtigheid van de procedure in te perken. Tevens beargumenteert onderstaand onderzoek dat de uitspraak omtrent schuld en strafmaat eveneens in een procedure voor de criminele kamer gesplitst dient te worden. Ter afsluiting stelt onze ontwerptekening een criminele kamer voorop bij de correctionele rechtbank alsook bij het hof van beroep, wat zich kenmerkt als het grootste verschilpunt ten opzichte van de huidige assisenprocedure.

DANKWOORD

Deze masterthesis kan gezien worden als het sluitstuk van mijn achtjarige studiecarière aan de Katholieke Universiteit van Leuven, waarin ik zowel mijn passie voor schrijven en onderzoek alsook de boeiende wereld van het recht heb kunnen samenbundelen. Enerzijds hebben mijn voorafgaande kennis en vaardigheden uit mijn vierjarige studies Taal- en Letterkunde ervoor kunnen zorgen dat ik me met de nodige gemotiveerdheid heb kunnen onderdompelen in de omvangrijke literatuur omtrent de thematiek van mijn onderzoek. Anderzijds hebben de boeiende en gepassioneerde uiteenzettingen van professor Raf VERSTRAETEN en professor Frank VERBRUGGEN tijdens mijn daaropvolgende Rechtenstudies mij de nodige belangstelling gegeven voor het steeds evoluerende Belgische straf- en strafprocesrecht.

In het bijzonder verdient professor VERSTRAETEN een welgemeende dankuwel voor het mij aanreiken van en begeleiden in de uiterst interessante onderzoeksthematiek van het hof van assisen. Daarnaast gaat een woord van dank tevens uit naar mijn begeleider Maarten KNOPS die mij met zijn kritische doch bevorderlijke invalshoeken af en toe een duwtje in de juiste richting kon geven.

Tot slot zou ik graag mijn familie en vrienden bedanken om me de nodige afleiding en ontspanning te bezorgen tijdens nu en dan stressvolle tijden. Voornamelijk de buitengewone steun en aanmoediging van mijn mama zijn de pijlers geweest van wie ik vandaag de dag ben als studente en van wat ik reeds heb kunnen verwezenlijken. Daarnaast wil ik ook mijn oprechte dankbaarheid uitdrukken ten opzichte van mijn vriend Thomas, waar ik wel degelijk onvoorwaardelijk bij terecht kan.

INHOUDSTAFEL

INLEIDING	1
DEEL I. PROBLEEMSTELLING	1
DEEL II. ONDERZOEKSVRAGEN EN METHODOLOGIE.....	3
HOOFDSTUK I. (POGINGEN TOT) HERVORMING VAN HET HOF VAN ASSISEN	7
AFDELING I. DE HERVORMINGSGESCHIEDENIS VAN HET HOF VAN ASSISEN	7
AFDELING II. HET IDEE VAN DE CRIMINELE KAMERS EN OPINIES DAAROMTRENT	10
HOOFDSTUK II. HET HOF VAN ASSISEN IN ZIJN HUIDIGE FORM	13
AFDELING I. DE TERECHTZITTING VOOR HET HOF VAN ASSISEN	13
AFDELING II. PROCEDURE VOOR HET HOF VAN ASSISEN	15
§1. <i>Samenstelling van het hof</i>	15
§2. <i>Procesverloop</i>	16
A. Procedure voorafgaand aan de zitting ten gronde	16
a. Ambtsverrichtingen procureur-generaal en voorzitter hof van assisen	16
b. Preliminare zitting.....	17
c. Zitting houdende de samenstelling van de jury	18
B. Procedure ten gronde	18
C. Rechtsmiddelen	21
a. Hoger beroep	21
b. Verzet.....	22
c. Cassatie	22
HOOFDSTUK III. CRIMINELE KAMERS TER VERVANGING VAN HET ASSISENHOF 24	
AFDELING I. LEKENPARTICIPATIE OF VOLLEDIGE PROFESSIONALISERING?	24
A. Gemengde rechtbanken naar Duits en Deens voorbeeld.....	24
a. Denemarken.....	24
b. Duitsland	25
B. Initiatieven bij onze Franse zuiderburen	27
a. Le tribunal correctionnel dans sa forme citoyenne	27
b. Des cours criminelles composées de magistrats professionnels	28
C. Volledige professionalisering in Nederland	29
D. De specifieke vormgeving van criminele kamers	30
AFDELING II. ORALITEIT EN ONMIDDELIJKHEIDSBEGINSEL.....	33
A. Inzage in het strafdossier	34
a. Verleden voorstel Commissie Verstraeten-Frydman en navolgende initiatieven ...	34
b. Commissie tot Hervorming van het Wetboek van Strafvordering.....	34
c. Duitsland	35
d. Naar een inzagerecht voor lekenrechters in de criminele kamer?.....	36
B. Getuigenverhoor	38

a. Verleden voorstel Commissie Verstraeten-Frydman en navolgende initiatieven ...	39
b. Rechtspraak EHRM en navolgende cassatierechtspraak	40
c. Commissie tot Hervorming van het Wetboek van Strafvordering	43
d. Duitsland	44
e. Een systematisch getuigenverhoor bij de criminele kamers.....	45
AFDELING III. SPLITSING UITSPRAAK OVER SCHULD EN STRAF	47
a. Verleden voorstellen Commissie Franchimont en Commissie Holsters	48
b. Commissie tot Hervorming van het Wetboek van Strafvordering.....	49
c. Duitsland	50
d. Denemarken	51
e. Splitsing uitspraak over schuld en strafmaat in criminele kamers.....	52
AFDELING IV. HOGER BEROEP	54
a. Verleden voorstel Commissie Verstraeten-Frydman en navolgende initiatieven ...	54
b. Commissie tot Hervorming van het Wetboek van Strafvordering.....	55
c. Frankrijk	56
d. Duitsland	57
e. Naar een beroepsmogelijkheid bij de criminele kamer	58
CONCLUSIE	62
BIBLIOGRAFIE	64

INLEIDING

DEEL I. PROBLEEMSTELLING

1. DE HERVORMING VAN HET HOF VAN ASSISEN: EEN WARE SISYFUSARBEID - De aanwezigheid van een assisenprocedure die zich voornamelijk kenmerkt door een rechtsprekende volksjury is een gegeven dat zowel de academische, juridische als politieke wereld niet onberoerd laat. Na jarenlange hervormingspogingen is het Belgische hof van assisen dan ook stilaan toegekomen aan het proces omtrent zijn eigen voortbestaan. Tal van pogingen daartoe zijn in het verleden reeds gepasseerd, maar geen enkel voorstel in de hervormingstendens is erin geslaagd een succesvol en duurzaam alternatief voor het hof van assisen te doen onthalen. Hoewel de meerderheid de mening deelt dat een hervorming van het hof van assisen en de daarbij horende juryrechtspraak onontbeerlijk is in het licht van onze hedendaagse samenleving, is er van consensus geen sprake. Het is evenwel duidelijk dat er nood is aan een eigentijdse, vakkundige en efficiënte versie van het hof van assisen die alle waarborgen kan blijven bieden op gebied van adequate rechtsbedeling en bescherming van individuele en maatschappelijke rechten.¹ Eén van de meest recente ontwikkelingen die zich in het kader van voorgaande procedurele hervormingstendens heeft voorgedaan is het voorstel van voormalig minister van Justitie Koen GEENS omtrent de instelling van criminele kamers ter vervanging van het hof van assisen.
2. HET TERREURPROCES ALS KANTELPUNT – Het voorstel tot invoering van criminele kamers stootte zowel vanuit academische als politieke hoek op heel wat tegenwind en scepticisme. Zowel elementen als de kostprijs van dergelijke procedure, het ontstaan van een gerechtelijke achterstand en de onverenigbaarheid met correctionele procedures zijn tegenargumenten die opgeworpen werden.² Er kan echter niet uitgesloten worden dat een innovatief systeem in de toekomst opnieuw draagvlak zal krijgen. Hoewel het College van procureurs-generaal vroeger een afwijzende houding aannam ten aanzien van het idee van voormalig minister van Justitie GEENS, pleiten ze er anno 2020 voor in het parlement de Grondwet te herzien en de assisenprocedure af te schaffen. Het kantelpunt in hun gedachtegang kan verklaard worden in het licht van het proces rond de aanslagen van 22 maart 2016, dat normaal gezien zou moeten plaatsvinden voor een hof van assisen.³ Het was federaal procureur Frédéric VAN LEEUW die aan de alarmbel trok en de oproep in de Commissie voor Grondwetsherziening deed rijzen door onder andere het volgende te stellen:

¹ C. MAES en S. VANTHIENEN, “Het hof van assisen 2.0. Succesvolle *reboot* of herhaalde *system crash*? Enkele kritische overwegingen inzake de assisenvorming”, *CDPK* 2018, nr. 2, (232) 255.

² M. JUSTAERT, “Geens parkeert ‘assisen light’”, *De Standaard* 13 maart 2018, www.standaard.be/cnt/dmf20180312_03405918.

³ A. BLOCH, “Redenen genoeg waarom het hof van assisen moet blijven”, *Juristenkrant* 2020, nr. 404, (12) 12; R. VILAIN en S. ROYER, “In getouwtrek om toekomst assisen trekt niemand aan het langste eind”, *Juristenkrant* 2020, nr. 404, (11) 11.

“We gaan ons belachelijk maken. Alleen eenvoudige zaken kunnen voor assisen. Het is alsof je bij een operatie een mes aan twaalf voorbijgangers zou geven, en hen de opdracht zou geven om de operatie uit te voeren.”⁴

3. VAN LEEUW benadrukte dat een assisenproces in dit geval zowel emotioneel als organisatorisch een complex kluwen van omstandigheden zou vormen, eerst en vooral gezien de tegenwoordigheid van dertien beschuldigen en 900 betrokken partijen. Daarnaast onderlijnde hij de enorme duurtijd van het proces en het buitengewoon aantal juryleden daarmee gepaard gaande gezien 12 juryleden en 24 plaatsvervangers zich maandenlang zouden moeten buigen over naar schatting meer dan 30.000 schuldvragen.⁵ In het parlementaire debat is het voorstel tot herziening van de Grondwet uiteindelijk van tafel geveegd, waarbij geargumenteed werd dat het te laat zou zijn de spelregels nog te wijzigen en daarenboven dat de maatschappelijke impact van het proces vereist dat een volksjury zich erover buigt.⁶

4. CRIMINELE KAMERS I.P.V. HOF VAN ASSISEN: *GEENSZINS EEN EENVOUDIGE OPDRACHT* - Het is duidelijk dat de voorbereidingen voor het proces omtrent de terreuraanslagen van 22 maart 2016 de polemieken en debatten omtrent de bestaansgeschiedenis van het hof van assisen opnieuw aan de dag brengen. Echter, daar waar het College van procureurs-generaal nu bevallig proclameert voorstander te zijn van de instelling van een criminele kamer als alternatief, is uit het verleden gebleken dat dit een omzichtige thematiek is die niet zonder slag of stoot gewijzigd kan worden. Het hof van assisen afschaffen is één zaak, maar indien gekozen wordt voor een systeem van criminele kamers moet tevens nagedacht worden over de samenstelling, omvang en procedurele werking van dergelijke kamers. Daarbij dient rekening gehouden te worden met een aantal bijzondere waarborgen en garanties die een assisenprocedure kenmerken en zelfs valoriseren. Tussen een procedure voor een hof van assisen en een correctionele rechtbank bestaan immers een wezenlijk aantal verschilpunten waarvan de compatibiliteit onderworpen dient te worden aan een omstandige denkoefening.

⁴ X, “Federaal Procureur wil geen assisenproces voor aanslagen 22 maart”, *De Standaard* 20 februari 2020, www.standaard.be/cnt/dmf20200210_04841826.

⁵ *Ibid.*

⁶ W. VAN DE VELDEN, “Parlement houdt vast aan volksjury voor terreurproces”, *De Tijd* 8 december 2020, www.tijd.be/politiek-economie/belgie/federaal/parlement-houdt-vast-aan-volksjury-voor-terreurproces/10270450.html.

DEEL II. ONDERZOEKSVRAGEN EN METHODOLOGIE

5. CENTRALE ONDERZOEKSVRAAG - In deze studie gaan we via een uitgebreide normatieve en rechtsvergelijkende analyse na hoe dergelijke criminele kamers georganiseerd moeten worden vertrekkende vanuit de vooronderstelling dat de afschaffing van het hof van assisen gerealiseerd wordt. We werken vanuit die hypothese, gezien de ontwerp teksten van de Commissie die het Wetboek van Strafvordering moet herschrijven doen blijken dat gemikt wordt op een strafprocedure zonder het hof van assisen.⁷ De overkoepelende onderzoeksvraag die we ons *in concreto* stellen is: “*hoe en in welke mate kunnen we de eigenheden die een assisenprocedure karakteriseren waarmaken in een criminele kamer?*”
6. SUBONDERZOEKSVRAGEN - De centrale onderzoeksvraag valt uiteen in volgende subonderzoeksvragen:
- Subonderzoeksvraag 1: “*Wat zijn de kenmerken van een hof van assisen en een assisenprocedure?*”
 - Subonderzoeksvraag 2: “*Wat zijn de verschillen en gelijknissen tussen een procedure voor een hof van assisen en een correctionele rechtbank?*”
 - Subonderzoeksvraag 3: “*Indien we het hof van assisen vervangen door een criminele kamer, welke kenmerken van de assisenprocedure moeten behouden blijven en waarom?*”
 - Subonderzoeksvraag 4: “*Welke alternatieven voor het hof van assisen zijn er in landen die geen assisenprocedure hebben en kunnen deze een inspiratiebron vormen? Welke alternatieven zijn er reeds voorgesteld in landen die wel een gelijkaardige procedure kennen en hoe zagen die alternatieven er dan uit?*”
7. SUBONDERZOEKSVRAAG 1 (DESCRIPTIEF) – De zoektocht naar de specifieke kenmerken van een hof van assisen kan gedefinieerd worden als een descriptieve subonderzoeksvraag. Bij een descriptieve of beschrijvende vraag is het de bedoeling de essentiële onderdelen van een systeem te beschrijven en in kaart te brengen, om op die manier tot een gestructureerde voorstelling te komen van dat juridisch fenomeen.⁸ Voor onze eerste subonderzoeksvraag bestaat deze descriptieve methode erin een overzicht te geven van de meest essentiële kenmerken van het Belgische hof van assisen, aan de hand van een uitvoerig literatuuronderzoek aangevuld door fundamentele wetgeving ter zake dienend.
8. SUBONDERZOEKSVRAAG 2 (INTERN VERGELIJKEND) – De vergelijking die we in ons onderzoeksproject maken tussen een assisenprocedure enerzijds en de procedure voor een correctionele rechtbank anderzijds is een voorbeeld van een interne vergelijking binnen eenzelfde

⁷ R. VILAIN en S. ROYER, “In getouwtrek om toekomst assisen trekt niemand aan het langste eind”, *Juristenkrant* 2020, nr. 404, (11) 11.

⁸ L. KESTEMONT, “A meta-methodological study of Dutch and Belgian PhD’s in social security law: devising a typology of research objectives as a supporting tool”, *European Journal of Social Security* 2015, (361) 365.

rechtssysteem.⁹ De analyse zal net zoals bij de beantwoording van de eerste subonderzoeksvraag voornamelijk gebaseerd zijn op wetgeving en academische literatuur, in het bijzonder monografieën en tijdschriftartikels die een elementaire bron van informatie vormen om de vergelijking tussen beide rechtscolleges door te trekken.

9. SUBONDERZOEKSVRAAG 3 (NORMATIEF) – Een normatieve onderzoeksvraag wordt ook wel eens een aanbevelende vraag genoemd, waarbij nagedacht wordt over hoe het recht in het algemeen dan wel een specifiek fenomeen er in de toekomst zou kunnen uitzien. In onze analyse zullen interne criteria gehanteerd worden tijdens deze normatieve onderzoeksmethode, gezien we aan de hand van beginselen, waarborgen, principes en procedures die het rechtssysteem zelf vooropstelt trachten te bestuderen hoe vorm kan worden gegeven aan een criminele kamer.¹⁰ In het bijzonder zal bij wijze van rode draad telkens een specifieke aandacht gevestigd worden op de realisatie van een mogelijke balans tussen een efficiënt alsook een eerlijk strafproces.
10. Het uiteindelijke doel van de analyse bestaat er vervolgens in een ontwerptekening te maken van hoe een criminele kamer in ons Belgisch rechtssysteem vorm gegeven zou kunnen worden. Daarbij zoomen we in op vier specifieke onderzoeksgebieden. De reden voor deze selectie bevindt zich in het feit dat het gaat om vier aspecten die zowel in het verleden als tot op heden het onderwerp zijn geweest van uiteenlopende politieke, juridische alsook publieke debatten tussen voor- en tegenstanders van het hof van assisen. Allereerst bespreken we de keuze voor de inclusie van lekenrechters dan wel een volledige professionalisering van het systeem. Vervolgens leggen we de focus op het onmiddellijkheidsbeginsel en het mondeling karakter van de procedure, twee principes die door velen gezien worden als de hoekstenen van de hedendaagse assisenrechtspraak. In dat kader onderzoeken we de al dan niet toepasselijkheid van twee bijzondere aspecten: de inzage in het strafdossier en het getuigenverhoor ter zitting. Daarenboven analyseren we het specifieke aspect van de uitspraak in het kader van een criminele kamer, waarbij de huidige splitsing tussen de uitspraak over schuld en strafmaat in vraag wordt gesteld. Tot slot zal het onderzoek zich toeleveren op de eventuele invoering van een recht op hoger beroep, een topic waaromtrent buitenlandse rechtssystemen merkbaar in een andere richting wijzen.
11. SUBONDERZOEKSVRAAG 4 (EXTERN VERGELIJKEND) - De laatste subonderzoeksvraag is een voorbeeld van een rechtsvergelijkende onderzoeksvraag. De rechtsvergelijkende methode kenmerkt zich door het weergeven van gelijkenissen en verschillen tussen twee of meerdere rechtssystemen, met

⁹ L. KESTEMONT en P. SCHOUKENS, *Rechtswetenschappelijk schrijven*, Leuven, Acco, 2012, 51.

¹⁰ *Ibid.*, 66.

als voornaamste doel het opdoen van inspiratie en het verbreden van het eigen gezichtsveld.¹¹ In onderstaande analyse gaan we na hoe landen zoals Frankrijk, Duitsland, Nederland en Denemarken al dan niet een inspiratiebron kunnen uitmaken in het licht van de toekomstmogelijkheden van een Belgische criminele kamer. Bij het uitvoeren van een rechtsvergelijkend onderzoek moeten we ons echter wel bewust zijn van de reden waarom we een specifiek land in onze analyse willen betrekken.¹² De hierna volgende randnummers geven een beknopte motivering van de relevantie en meerwaarde die aangehaalde rechtsstelsels zouden kunnen uitmaken in het licht van onderstaand onderzoek.

12. FRANSE RECHTSSTELSEL – We hebben er allereerst voor gekozen het Franse rechtsstelsel in onze vergelijking te betrekken aangezien ons Belgisch rechtssysteem, inclusief het Belgische strafrecht, haar grondslagen terugvindt in de Franse rechtstraditie.¹³ Het Franse hof van assisen kenmerkt zich door een samenstelling van drie professionele rechters en zes uitgelote burgers, gezamenlijk bevoegd om zich uit te spreken over *crimes* strafbaar met opsluiting.¹⁴ Een eerste belangrijke reden waarom we het Franse rechtsstelsel in onze analyse betrekken is de aanwezigheid van een mogelijkheid tot hoger beroep tegen beslissingen van het Franse hof van assisen, daar deze mogelijkheid in de huidige Belgische assisenprocedure niet bestaat. Een tweede reden waarom het Franse rechtsstelsel niet kan ontbreken in het onderzoek, ligt in het feit dat Frankrijk reeds in 2012 een gelijkaardig experiment heeft trachten doorvoeren onder de naam *tribunal correctionnel dans sa formation citoyenne*.¹⁵ Door een negatief advies van advocaten-generaal bij het Franse Hof van Cassatie werd het project begraven alvorens het daglicht te zien.¹⁶ Echter, de onderbouwing van het experiment en de tegenreactie daarop kunnen interessante aandachtspunten vormen in het licht van onderstaand onderzoek. Daarenboven bepleit een recent wetsvoorstel van 14 april 2021 tevens de instelling van een criminele kamer bestaande uit louter professionele rechters, wat aantoont dat de hervormingskwestie in Frankrijk eveneens een actuele en bruisende materie is.¹⁷
13. DUITSE RECHTSSTELSEL – Reeds vanaf het einde van de 19^e eeuw maakt de Duitse rechtstraditie gebruik van gemengde tribunalen, waarbij zowel beroeps- als lekenrechters over bepaalde misdrijven

¹¹ P.-J.-M. VERSCHUEREN, *Het opstellen van een juridisch onderzoeksplan. Een handreiking bij het doen van juridisch onderzoek en het maken van onderzoeksvoorstellen*, Nijmegen, Radboud Universiteit Nijmegen, 2006, 17-18.

¹² M. ADAMS, “Structuur, praktijk en theorie van rechtsvergelijkend onderzoek”, *TPR* 2018, nr. 3, (889) 912; L. GYSELAERS, “De recente hervormingen van het hof van assisen in België en Frankrijk” in D. DE RUYSSCHER (ed.), *Rechtspreken en lekenparticipatie. Noodzaak of traditie?*, Antwerpen, Maklu, 2013, (11) 14; L. KESTEMONT en P. SCHOUKENS, *Rechtswetenschappelijk schrijven*, Leuven, Acco, 2012, 51.

¹³ L. GYSELAERS, “De recente hervormingen van het hof van assisen in België en Frankrijk” in D. DE RUYSSCHER (ed.), *Rechtspreken en lekenparticipatie. Noodzaak of traditie?*, Antwerpen, Maklu, 2013, (11) 14.

¹⁴ Art. 131-1 Code Pénal; E. DREYER, *Droit pénal général*, Parijs, LexisNexis, 2014, 147.

¹⁵ R. VILAIN en W. YPERMAN, “I. Potpourri II na het arrest van het Grondwettelijk Hof van 21 december 2017 – Grondwettelijk Hof 21 december 2017: it came in like a wrecking ball”, *NC* 2018, nr. 1, (1) 4.

¹⁶ *Ibid.*

¹⁷ Projet de Loi organique pour la confiance dans l’institution judiciaire, *Doc.Parl.* Chambre 2020-21, nr. 4092.

hun oordeel vellen. Het gemengd model kan als het ware beschouwd worden als een authentieke Germaanse ontwikkeling.¹⁸ Het voorstel van Koen GEENS tot instelling van criminele kamers omvat een vorm van participatieve specialisatie, waarbij de voordelen van beroepsmagistraten gecombineerd zouden kunnen worden met de verrijkende participatie van een weloverwogen aantal burgers.¹⁹ Voor de organisatie van dergelijke criminele kamers zou derhalve inspiratie kunnen worden opgedaan bij het Duitse model dat creatief omgaat met de gedachte dat leken wel degelijk hun plaats moeten kennen binnen de strafrechtspraak.

14. DEENSE RECHTSSTELSEL – Denemarken kent naar Duits voorbeeld eveneens een gemengd systeem. Daar waar Duitsland enkel gebruik maakt van een gemengd model bestaande uit lekenrechters en beroepsrechters, combineert Denemarken een gelijkaardig systeem met een jury.²⁰ Uit cijfers blijkt dat de Deense maatschappij enorm veel vertrouwen heeft in dergelijke vorm van lekenparticipatie. Gezien de gunstige positie van het gemengd model in het Deense rechtsstelsel, kan het onderzoek naar de instelling van criminele kamers in België wellicht bevorderd worden door een blik te werpen op een aantal kenmerkende aspecten van het Deense procesverloop.²¹
15. NEDERLANDSE RECHTSSTELSEL – Nederland kenmerkt zich door een strafproces zonder enige vorm van burgerparticipatie. Er is met andere woorden sprake van een volledige professionalisering, waarbij eenvoudiger zaken afgehandeld worden door één beroepsrechter in een enkelvoudige kamer, daar misdaden die conform Belgisch recht berecht zouden worden voor een hof van assisen, in Nederland voor een meervoudige kamer komen samengesteld uit drie beroepsrechters.²² Ondanks het feit dat Nederland over een heel andere rechtstraditie beschikt dan België, kan de strafprocedure zoals ze geregeld is bij onze noorderburen een interessante invalshoek uitmaken tijdens het onderzoek naar de instelling van criminele kamers in het Belgische rechtsstelsel.

¹⁸ A. KOCH, “Mittermaier and the 19th century debate about juries and mixed courts”, *Rev.intern.dr.pén.* 2001, (347) 347.

¹⁹ Verslag over de hoorzittingen inzake het vraagstuk van het hof van assisen, *Parl.St.* Kamer 2018-19, nr. 3720/001, 54.

²⁰ Een gemengd rechtscollege kenmerkt zich door het feit dat beroepsrechters samen met lekenrechters beraadslagen en collectief beslissingen nemen omtrent alle kwesties van schuldbeoordeling en strafmaat. Een jurystelsel karakteriseert zich daarentegen door het feit dat de jury onafhankelijk een beslissing neemt omtrent de schuldvraag en vervolgens gezamenlijk met de professionele rechter(s) een oordeel vormt omtrent de straf (zie: S. ANDERSON, “Lay Judges and Jurors in Denmark”, *The American Journal of Comparative Law* 1990, nr. 4, (839) 839).

²¹ M. MALSCH, *Democracy in the Courts. Lay Participation in European Criminal Justice Systems*, Londen, Routledge, 2016, 36-38.

²² J.-B.-J. VAN DER LEIJ, “Het Nederlandse strafrechtssysteem” in M.-M. ROSMALEN, S.-N. KALIDIEN en N.-E. HEER-DE LANGE (eds.), *Criminaliteit en rechtshandhaving 2011. Ontwikkelingen en samenhangen*, Den Haag, Boom Juridische uitgevers, 2012, (21) 37.

HOOFDSTUK I. (POGINGEN TOT) HERVORMING VAN HET HOF VAN ASSISEN

16. TOELICHTING - Het hof van assisen is een omstreden instelling die het Belgische rechtsstelsel al sinds oudsher karakteriseert, waarbij het gebruik van een volksjury verankerd ligt in artikel 150 van de Grondwet (hierna: Gw.). Sommigen zien de assisenprocedure en het kenmerkende jurystelsel als juridisch erfgoed dat op onmiskenbare wijze deel uitmaakt van het gerechtelijk apparaat, daar anderen het zien als een gedateerde traditie die niet aangepast is aan het huidige maatschappijbeeld.²³ Reeds sinds een zeer lange periode speelt dergelijke tweestrijd tussen voor- en tegenstanders van het hof van assisen, wat bijgevolg heeft geleid tot een opeenvolging aan hervormingen. In dit eerste onderdeel geven we een overzicht van de meest cruciale wetgevende initiatieven die geleid hebben tot het hof van assisen heden ten dage, om zo uiteindelijk uit te komen bij het voorstel van criminele kamers ter vervanging van het assisenhof. Daarbij werpen we een blik op uiteenlopende publieke alsook juridische opinies die met de instelling van dergelijke criminele kamers gepaard gaan.

Afdeling I. DE HERVORMINGSGESCHIEDENIS VAN HET HOF VAN ASSISEN

17. WET VAN 30 JUNI 2000 - De wet van 30 juni 2000 kan als startpunt gezien worden van een decennium aan procedurele hervormingen.²⁴ Samen met de wet van 12 februari 2001 zorgde ze voor een aantal verfijningen en nuanceringen die het proces eenvoudiger en efficiënter zouden moeten laten verlopen.²⁵ Een reeks herzieningen die bovenvermelde wetswijzingen met zich meebrachten zijn de mogelijkheid tot cassatieberoep, de verkrijging van een dossierafschrift en een aantal wijzigingen op gebied van deskundigen en getuigen.²⁶ Desondanks kan er niet gesproken worden van een elementaire en omvangrijke hertekening van de procedureregels die het hof van assisen kenmerken.²⁷
18. COMMISSIE VERSTRAETEN-FRYDMAN – In 2004 richtte toenmalig minister van Justitie Laurette ONKELINX de Commissie VERSTRAETEN-FRYDMAN op, een twaalfhoofdige expertencommissie die tot opdracht had voorstellen aan te brengen ter hervorming van de assisenprocedure. Deze Commissie stelde twee hervormingspistes voorop. De eerste oriëntatie bestond erin het hof van assisen als geheel af te schaffen en te vervangen door een alternatief in de vorm van een *échevinage*, dat

²³ C. MAES en S. VAN THIENEN, “Het hof van assisen 2.0. Succesvolle *reboot* of herhaalde *system crash*? Enkele kritische overwegingen inzake de assisenvorming”, *CDPK* 2018, nr. 2, (232) 232.

²⁴ Wet van 30 juni 2000 tot wijziging van het Wetboek van Strafvordering, van artikel 27 van de wet van 20 juli 1990 betreffende de voorlopige hechtenis en van artikel 837 van het Gerechtelijk Wetboek, teneinde de rechtspleging voor het hof van assisen te stroomlijnen, *BS* 2 december 2000; R. DECLERCQ, *Beginselen van strafrechtspleging*, Mechelen, Kluwer, 2014, 1056.

²⁵ Wet van 12 februari 2001 tot aanvulling van de wet van 30 juni 2000 tot wijziging van het Wetboek van Strafvordering, van art. 27 van de wet van 20 juli 1990 betreffende de voorlopige hechtenis en van art. 837 van het Gerechtelijk Wetboek, ten einde de rechtspleging voor het hof van assisen te stroomlijnen, *BS* 17 maart 2001.

²⁶ C. MAES en S. VAN THIENEN, “Het hof van assisen 2.0. Succesvolle *reboot* of herhaalde *system crash*? Enkele kritische overwegingen inzake de assisenvorming”, *CDPK* 2018, nr. 2, (232) 233.

²⁷ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht, strafprocesrecht en internationaal strafrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Maklu, 2006, 1095.

zich kenmerkt door beroepsrechters die samen zouden zetelen met lekenrechters.²⁸ De andere oriëntatie richtte zich op een behoud van het assisenhof, gepaard gaande met een strikte moderniseringstendens. Hoewel de voorkeur van de Commissie uitging naar de eerste hervormingspiste, deed minister ONKELINX wegens politieke motieven het scenario van de modernisering zegenvieren.²⁹ De Commissie overhandigde op 23 december 2005 haar eindverslag aan de minister van Justitie, bestaande uit een reeks voorstellen die een hervorming van de assisenprocedure beoogden.³⁰ Op basis van dit verslag werd een wetsvoorstel tot hervorming van het assisenhof ingediend op 1 april 2007 en 25 september 2008, waarvan de Hoge Raad voor de Justitie kennisnam en vervolgens ook ambtshalve advies uitbracht.³¹ Bovenvermeld wetsvoorstel resulteerde uiteindelijk in de wet van 21 december 2009 tot hervorming van het hof van assisen.³²

19. TAXQUET T. BELGIË - In het licht van de hervormingswet van 21 december 2009 neemt het principiearrest *Taxquet t. België* een onmiskenbare plaats in.³³ Het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (hierna: EHRM) veroordeelde de Belgische Staat op 13 januari 2009 wegens het niet-motiveren van uitspraken van de jury, een schending van artikel 6 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (hierna: EVRM).³⁴ Het EHRM argumenteerde dat het van fundamentele waarde is in een assisenproces dat een beschuldigde kennis kan krijgen van de voornaamste beweegredenen en motieven die de basis vormen voor diens schuldigverklaring. Door deze veroordeling kwam de Belgische assisenprocedure op een helling te staan. Om de rechtszekerheid te waarborgen heeft de wetgever die motiveringsverplichting voor juryleden in het hof van assisen een wettelijke grondslag gegeven met de wet van 21 december 2009 tot hervorming van het hof van assisen.³⁵
20. Volledigheidshalve dient aangestipt te worden dat op 16 november 2010 de zaak aan een herbeoordeling werd onderworpen door de Grote Kamer.³⁶ De Grote Kamer bevestigde de eerste beslissing, doch bracht enkele nuanceringen aan betreffende de motiveringsverplichting. Zo stelde

²⁸ COMMISSIE HERVORMING VAN HET ASSISENHOF, *Rapport*, 8 november 2005, www.standaard.be/extra/pdf/rapportassisen.pdf.

²⁹ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht, strafprocesrecht en internationaal strafrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Maklu, 2006, 596.

³⁰ C. MAES en S. VANTHIENEN, "Het hof van assisen 2.0. Succesvolle *reboot* of herhaalde *system crash*? Enkele kritische overwegingen inzake de assisenreform", *CDPK* 2018, nr. 2, (232) 234.

³¹ HOGE RAAD VOOR DE JUSTITIE (HRJ), *Advies over het wetsvoorstel tot hervorming van het hof van assisen, ingediend door de heer Philippe Maboux in de Senaat op 25 september 2008*, 28 januari 2009, <https://hrj.be/admin/storage/hrj/a0054b.pdf>; C. MAES en S. VANTHIENEN, "Het hof van assisen 2.0. Succesvolle *reboot* of herhaalde *system crash*? Enkele kritische overwegingen inzake de assisenreform", *CDPK* 2018, nr. 2, (232) 234.

³² Wet van 21 december 2009 tot hervorming van het hof van assisen, *BS* 11 januari 2010.

³³ EHRM 13 januari 2009, nr. 926/05, *Taxquet/België*.

³⁴ E. DE BOCK, "Het arrest-Taxquet en de motivering van het verdict van het hof van assisen", *RW* 2008-09, (1272) 1272.

³⁵ Wet van 21 december 2009 tot hervorming van het hof van assisen, *BS* 11 januari 2010; M.-A. BEERNAERT, H.-D. BOSLY en D. VANDERMEERSCH, *Droit de la procédure pénale*, Brugge, die Keure, 2017, 1433.

³⁶ EHRM (Grote Kamer) 16 november 2010, nr. 926/05, *Taxquet/België*.

de Grote Kamer dat een gebrek aan motivering vanwege de jury niet als dusdanig een schending inhoudt van het recht op een eerlijk proces.³⁷ Daarbij is het belangrijker dat de partijen in kwestie telkens kunnen nagaan waarop de uitspraak precies gebaseerd is, veeleer dan dat er sprake moet zijn van een effectieve motivering. De Grote Kamer oordeelde echter dat aan bovenstaande vereisten *in casu* niet werd voldaan.³⁸

21. WET VAN 21 DECEMBER 2009 - De hervormingswet van 21 december 2009 introduceerde niet enkel bovenstaande motiveringsplicht, maar voerde eveneens een aantal fundamentele wijzigingen door gepaard gaande met onmiskenbare nieuwigheden, waarvan de gevolgen zich uitstrekken tot op correctioneel niveau.³⁹ Zo werd er ingezet op een verdere correctionalisering en uiteindelijk een inperking van de bevoegdheid van het hof van assisen tot de beoordeling van misdaden van doodslag en misdaden die bestraft worden met meer dan twintig jaar opsluiting.⁴⁰ *De facto* had dit tot gevolg dat het hof van assisen niet langer de beoordeling van poging tot moord en poging tot doodslag toekwam. Een andere bijkomende nieuwigheid was de invoering van een preliminaire zitting, waardoor bepaalde procedurele aangelegenheden op voorhand afgehandeld kunnen worden. Hoewel eerst op de agenda, werd aan de samenstelling van het hof en de beroepsmagistraten niets gewijzigd en werd eveneens de twaalfkoppige jury behouden.⁴¹ In het algemeen kan gesteld worden dat de wet van 21 december 2009 een nieuwe, meer overzichtelijke structuur heeft aangebracht in het Wetboek van Strafvordering aan de hand van duidelijke titels en ondertitels, gepaard gaande met een aantal terminologische verbeteringen.⁴²
22. POTPOURRI II: EXIT ASSISEN? - Met de wet van 5 februari 2016 tot wijziging van het strafrecht en de strafvordering en houdende diverse bepalingen inzake justitie, ook wel Potpourri II-wet genoemd, trachtte Koen GEENS in een nieuw hoofdstuk te voorzien in de hervorming van het hof van assisen.⁴³ De innovatie bij uitstek was de veralgemeende correctionalisering, die ertoe leidde dat alle misdaden voortaan voor de correctionele rechter konden worden gebracht na aanneming van verzachtende

³⁷ L. GYSELAERS, “De recente hervormingen van het hof van assisen in België en Frankrijk” in D. DE RUYSSCHER (ed.), *Rechtspreken en lekenparticipatie. Noodzaak of traditie?*, Antwerpen, Maklu, 2013, (11) 27.

³⁸ EHRM (Grote Kamer) 16 november 2010, nr. 926/05, Taxquet/België.

³⁹ R. VERSTRAETEN en L. GYSELAERS, “De wet van 21 december 2009 tot hervorming van het Hof van assisen” in R. VERSTRAETEN en F. VERBRUGGEN (eds.), *Straf- en strafprocesrecht*, Brugge, die Keure, 2010, (89) 91-93.

⁴⁰ C. VAN DEN WYNGAERT, S. VANDROMME en P. TRAEEST, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Maklu, 2017, 199.

⁴¹ C. MAES en S. VANTHIENEN, “Het hof van assisen 2.0. Succesvolle *reboot* of herhaalde *system crash*? Enkele kritische overwegingen inzake de assisenvorming”, *CDPK* 2018, nr. 2, (232) 235.

⁴² R. VERSTRAETEN en F. VERBRUGGEN, *Strafrecht en strafprocesrecht voor bachelors*, Antwerpen, Intersentia, 2018, 310.

⁴³ Wet van 5 februari 2016 tot wijziging van het strafrecht en de strafvordering en houdende diverse bepalingen van justitie, *BS* 19 februari 2016.

omstandigheden.⁴⁴ De regeling die Potpourri-II vooropstelde moest ervoor zorgen dat procedures minder tijdrovend en overbelastend zouden zijn en dat verder de kostprijs zou dalen. In de praktijk betekende deze vernieuwing echter dat het hof van assisen volledig buiten spel kon worden gezet.⁴⁵ Daarnaast opteerde de Potpourri II-wet er ook voor beroepsrechters te laten deelnemen aan de beraadslaging over de schuldvraag, zonder dat zij een stemrecht zouden genieten.⁴⁶

23. HET VERNIETIGINGSARREST: COMEBACK VAN ASSISEN? - Op 21 december 2017 velde het Grondwettelijk Hof een arrest waardoor bovenvermelde veralgemeende correctionalisering vernietigd werd.⁴⁷ Het Grondwettelijk Hof was van oordeel dat ten gevolge van de Potpourri-II wet alle misdaden zonder onderscheid aan de bevoegdheid van het hof van assisen konden worden onttrokken, zelfs diegene die bestraft konden worden met een levenslange opsluiting. Daarenboven wees het Grondwettelijk Hof op een quasi totale uitholling van het begrip verzachtende omstandigheden, aangezien het louter nog gehanteerd werd als criterium om de bevoegdheden van de onderscheiden rechtscolleges af te bakenen in plaats van als instrument om de straftoemeting te individualiseren.⁴⁸ Het gevolg van dit vernietigingsarrest was dus een terugkeer naar de situatie zoals voorheen, waardoor niet langer alle misdaden vatbaar waren voor correctionalisering.

Afdeling II. HET IDEE VAN DE CRIMINELE KAMERS EN OPINIES DAAROMTRENT

24. GEENS' TEGENREACTIE: DE CRIMINELE KAMERS – De inkt van het arrest van het Grondwettelijk Hof was nog niet opgedroogd of toenmalig minister van Justitie Koen GEENS deed het voorstel van de criminele kamers rijzen. Daarbij vermeldde de minister van Justitie dat het vernietigingsarrest gezien kan worden als een noodzakelijk tussenstation in de hervormingstendens van het assisenhof, met als eindhalte de criminele kamers.⁴⁹ GEENS' idee luidt als volgt: de berechting van de zwaarste misdaden zou voortaan gebeuren in een criminele kamer bij de correctionele rechtbank, bestaande uit vier lekenrechters en drie beroepsrechters. Tegen elk vonnis kan beroep worden aangesteld bij de criminele kamers bij de hoven van beroep. Daarnaast zou het gaan om een semi-open procedure,

⁴⁴ Art. 121-123 wet van 5 februari 2016 tot wijziging van het strafrecht en de strafvordering en houdende diverse bepalingen van justitie, *BS* 19 februari 2016.

⁴⁵ C. MAES en S. VANTHIENEN, "Het hof van assisen 2.0. Succesvolle *reboot* of herhaalde *system crash*? Enkele kritische overwegingen inzake de assisenvorming", *CDPK* 2018, nr. 2, (232) 235.

⁴⁶ Art. 102-114 wet van 5 februari 2016 tot wijziging van het strafrecht en de strafvordering en houdende diverse bepalingen van justitie, *BS* 19 februari 2016.

⁴⁷ GwH 21 december 2017, nr. 148/2018; R. VILAIN en W. YPERMAN, "I. Potpourri II na het arrest van het Grondwettelijk Hof van 21 december 2017 – Grondwettelijk Hof 21 december 2017: it came in like a wrecking ball", *NC* 2018, nr. 1, (1) 3-4.

⁴⁸ GwH 21 december 2017, nr. 148/2018, overw. B10.

⁴⁹ R. VILAIN en W. YPERMAN, "I. Potpourri II na het arrest van het Grondwettelijk Hof van 21 december 2017 – Grondwettelijk Hof 21 december 2017: it came in like a wrecking ball", *NC* 2018, nr. 1, (1) 4.

aangezien niet alle getuigen en deskundigen gehoord zouden worden.⁵⁰ Naar eigen zeggen zou de minister met deze procedure vier vliegen in één klap vangen:

“Vooreerst kunnen we de procedure gebruiken voor een heel gamma van misdaden, gaande van passionele moorden tot zwaar terrorisme. We behouden het voordeel van de open bewijsvoering, alleen niet meer zo overdreven. Het is niet nodig om het hele onderzoek ter zitting mondeling over te doen, omdat de vier uitgelote juryleden worden voorbereid. Met de beroepsmogelijkheid komen we daarenboven tegemoet aan de Europese rechtspraak en tot slot wordt de grondwettelijk verankerde juryrechtspraak bewaard.”⁵¹

25. Dominique MATTHYS, destijds voorzitter van de Orde van Vlaamse Balies, stond alvast niet ongenegen ten opzichte van het voorstel van de minister van Justitie. Hij stelde hierbij wel de voorwaarde dat er voldoende tijd zou worden besteed aan de debatten die gevoerd moeten worden en dat er tevens in ruime mate accenten gelegd moeten worden op het onderzoek ter terechtzitting en de getuigenverhoren.⁵²
26. De top van de Belgische magistratuur bleek echter geen voorstander te zijn van de instelling van criminele kamers en stempelde GEENS' voorstel af als een onwerkbaar idee met tal van ongewenste neveneffecten zoals een fikse kostprijs en gerechtelijke achterstand.⁵³ Zo wees Luc POTARGENT, rechter en voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg te Antwerpen, op het feit dat de instelling van criminele kamers bij correctionele rechtbanken heel wat capaciteit, tijd en werkkraft zou vergen van de rechters van de rechtbank van eerste aanleg.⁵⁴ Ook Ingrid GODART, advocaat-generaal bij het hof van beroep te Bergen en voormalig vertegenwoordiger van het College van procureurs-generaal, stelde geen voorstander te zijn van het voornemen van de minister van Justitie om gerechten *sui generis* op te richten in de vorm van criminele kamers.⁵⁵
27. Eveneens in de Kamer van Volksvertegenwoordigers waren de meningen over de instelling van criminele kamers verdeeld. Zo stelde de heer Christian BROTCORNE (cdH) zich vragen bij de verenigbaarheid van dergelijke criminele rechtbanken, bestaande uit zowel beroepsrechters als juryleden, met artikel 150 Gw. De heer Stefaan VAN HECKE (Ecolo-Groen) sloeg acht op het feit dat

⁵⁰ C. MAES en S. VANTHIENEN, “Het hof van assisen 2.0. Succesvolle *reboot* of herhaalde *system crash*? Enkele kritische overwegingen inzake de assisenvorming”, *CDPK* 2018, nr. 2, (232) 233; R. VILAIN en W. YPERMAN, “I. Potpourri II na het arrest van het Grondwettelijk Hof van 21 december 2017 – Grondwettelijk Hof 21 december 2017: it came in like a wrecking ball”, *NC* 2018, nr. 1, (1) 4.

⁵¹ X, “Assisen light vangt vier vliegen in één klap”, *De Standaard* 24 juli 2017, www.standaard.be/cnt/dmf20170723_02984077.

⁵² X, “Orde van Vlaamse Balies ziet Geens' hervormingsplannen voor ‘criminele kamer’ wel zitten”, *De Morgen* 3 september 2016, www.demorgen.be/binnenland/orde-van-vlaamse-balies-ziet-geens-hervormingsplannen-voor-criminele-kamer-wel-zitten-b09bd9e5/.

⁵³ M. JUSTAERT, “Geens parkeert ‘assisen light’”, *De Standaard* 13 maart 2018, www.standaard.be/cnt/dmf20180312_03405918.

⁵⁴ Verslag over de hoorzittingen inzake het vraagstuk van het hof van assisen, *Parl.St.* Kamer 2018-19, nr. 3720/001, 94.

⁵⁵ *Ibid.*, 95.

de correctionele rechtbank en het assisenhof aanzienlijk verschillen op het vlak van samenstelling en procedure.⁵⁶ Hij stelde zich bijgevolg vragen omtrent de verenigbaarheid van die twee en de mogelijke negatieve implicaties die daardoor teweeg zouden kunnen worden gebracht. Ook mevrouw Sophie DE WIT (N-VA) stelde zich kritisch op ten aanzien van de installatie van een jury bij de correctionele rechtbank en vroeg zich af of de voordelen van assisenprocedures wel behouden zouden kunnen worden, zonder afbreuk te doen aan een efficiënte organisatie van de procesvoering.⁵⁷

28. TABULA RASA – Als gevolg van een ontbreken aan politieke en academische eensgezindheid, stierf het voorstel omtrent de criminele kamers een stille dood. GEENS legde zich daar bij neer, maar stelde wel dat dit tevens gezien kon worden als een nieuwe start in de hervormingsdebatten over het bestaan van een hof van assisen. Sedert 25 april 2018 werden in de Commissie Justitie opnieuw hoorzittingen georganiseerd over de rol van het instituut in ons hedendaagse rechtsstelsel.⁵⁸
29. WET 5 MEI 2019 – Met de wet van 5 mei 2019 werden reeds een aantal *quick wins* gerealiseerd, elk van hen gebaseerd op voorstellen die in de Commissie Justitie werden aangereikt, met als doel de assisenprocedure efficiënter en minder zwaarwegend te maken.⁵⁹ Eén van de belangrijkste verwezenlijkingen is de gedeeltelijke voorlezing van de akte van beschuldiging.⁶⁰

⁵⁶ *Ibid.*

⁵⁷ S. DE WIT, “Eerherstel voor assisen blamage voor Geens”, 22 december 2017, www.sophiedewit.be/nieuws/eerherstel-voor-assisen-blamage-voor-geens.

⁵⁸ C. MAES en S. VANTHIENEN, “Het hof van assisen 2.0. Succesvolle *reboot* of herhaalde *system crash*? Enkele kritische overwegingen inzake de assisenvorming”, *CDPK* 2018, nr. 2, (232) 236.

⁵⁹ Wet van 5 mei 2019 houdende diverse bepalingen in strafzaken en inzake erediensten, en tot wijziging van de wet van 28 mei 2002 betreffende de euthanasie en van het Sociaal Strafwetboek, *BS* 24 mei 2019; A. VANRENTERGHEM, “Assisenproces zal binnenkort sneller verlopen”, 24 november 2018, www.vrt.be/vrtnws/nl/2018/11/23/assisenproces-zal-wellicht-iets-sneller-kunnen-verlopen/.

⁶⁰ Art. 49 wet van 5 mei 2019 houdende diverse bepalingen in strafzaken en inzake erediensten, en tot wijziging van de wet van 28 mei 2002 betreffende de euthanasie en van het Sociaal Strafwetboek, *BS* 24 mei 2019.

HOOFDSTUK II. HET HOF VAN ASSISEN IN ZIJN HUIDIGE VORM

30. TOELICHTING – Mits een aantal wijzigingen aangebracht door bovenvermelde wetgevende initiatieven, bestaat het hof van assisen en de daarmee gepaard gaande juryrechtspraak heden ten dage dus nog steeds. Aangezien de focus van het onderzoeksproject ligt op de instelling van een nieuw concept van criminele kamers in ons Belgisch rechtsstelsel, is het van belang vooreerst een beeld te schetsen van de terechtzitting voor het hof van assisen en de assisenprocedure in haar huidige vorm. Daarnaast geven we waar nodig de gelijkenissen of verschilpunten weer tussen een assisenprocedure en een correctionele procedure. Het is immers van belang op die manier een onderbouwde vergelijkingsbasis te ontwikkelen waarop we tijdens het werkelijk onderzoek naar de instelling van criminele kamers kunnen voortbouwen.

Afdeling I. DE TERECHTZITTING VOOR HET HOF VAN ASSISEN

31. OPENBAARHEID – Een assisenprocedure kenmerkt zich allereerst door het principe van openbaarheid van terechtzitting. Het grote publiek is in de regel toegelaten bij de behandeling van de zaak en de uitspraak is zonder uitzondering openbaar.⁶¹ Echter, de sluiting van de deuren kan worden bevolen voor de behandeling van de zaak als er gevaar is voor de openbare orde of de goede zeden⁶² alsook in welbepaalde gevallen van uitbuiting van prostitutie of andere vormen van seksuele uitbuiting indien één van de partijen of het slachtoffer erom verzoekt.⁶³
32. De principes van openbaarheid in assisenzaken zijn over het algemeen niet anders dan in correctionele zaken.⁶⁴ Het EHRM interpreteert de openbaarheidseis dan ook als een effectieve bijdrage aan de eerlijkheid van het proces.⁶⁵ De openbaarheid van de terechtzitting is in een assisenprocedure een prominent gegeven, aangezien in beginsel enkel rekening mag gehouden worden met verklaringen die ter terechtzitting meegedeeld worden aan de gezworenen. In correctionele zaken daarentegen wordt meer gewicht toegekend aan gegevens uit het strafdossier.⁶⁶
33. ONONDERBROKEN KARAKTER – Eenmaal de behandeling van de zaak ter terechtzitting begonnen is, moet deze worden voortgezet zonder onderbreking en zonder verbinding met de buitenwereld, tot na de beslissing van de jury omtrent de schuld.⁶⁷ Het ononderbroken karakter dient niet

⁶¹ R. DECLERCQ, *Beginselen van strafrechtspleging*, Mechelen, Kluwer, 2014, 1074.

⁶² Art. 148 Gw.; R. DECLERCQ, *Beginselen van strafrechtspleging*, Mechelen, Kluwer, 2014, 1074.

⁶³ Art. 190 Sv.

⁶⁴ R. DECLERCQ, *Beginselen van strafrechtspleging*, Mechelen, Kluwer, 2014, 1074; C. VAN DEN WYNGAERT, S. VANDROMME en P. TRAEST, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Maklu, 2017, 611.

⁶⁵ Art. 6 EVRM; ECRM 8 december 1983, nr. 7984/77, Pretto/Italië.

⁶⁶ K. RIMANQUE en B. DE SMET, *Het recht op een behoorlijke rechtsbedeling: een overzicht op basis van artikel 6 EVRM*, Antwerpen, Maklu, 2002, 107.

⁶⁷ Art. 280, vierde lid Sv.

geïnterpreteerd te worden in de meest radicale vorm gezien ze geen totale afzonderingsgedachte omvat. Het is de voorzitter namelijk toegestaan vóór de beraadslaging pauzes in te lassen om uit te rusten of een schorsing in te voeren tussen het sluiten van de debatten en de overlegging van de vragen aan de jury.⁶⁸ Het doel van een ononderbroken behandeling bestaat er enerzijds in de aandacht van de gezworenen bij de zaak te houden en het risico op afleiding te minimaliseren. Anderzijds wordt getracht de beïnvloeding door de buitenwereld af te wenden.⁶⁹

34. Een procedure voor de correctionele rechtbank daarentegen kenmerkt zich door de spreiding van de zittingen over een langdurig tijdsbestek.⁷⁰
35. MONDELING KARAKTER - Sinds de wet van 21 december 2009 is het mondelinge karakter van de assisenprocedure uitdrukkelijk wettelijk verankerd.⁷¹ Er wordt uitgegaan van het feit dat de leden van de jury over de schuldvraag moeten oordelen op grond van wat ze gehoord, gezien en vastgesteld hebben ter terechtzitting en niet op basis van het vooronderzoek. Dit wordt ook wel het onmiddellijkheidsbeginsel genoemd.⁷²
36. Hoewel voor alle strafrechten de rechtspleging in principe mondeling gevoerd wordt, gaat men in correctionele zaken uit van de idee dat iedereen op voorhand het dossier gelezen heeft en dat de zitting op een efficiënte manier kan gebeuren met verwijzing naar stukken. Nadien komt een beraad in correctionele zaken, waarbij de voorzitter zich in het merendeel van de gevallen beperkt tot de schriftelijke elementen van het dossier. In correctionele zaken wordt de uitspraak van de rechter sterk bepaald door de uitkomst van het vooronderzoek.⁷³
37. DISCRETIONAIRE MACHT VAN DE VOORZITTER – Naast de leiding over de rechtspleging, beschikt de voorzitter in assisenzaken over een zogenaamde discretionaire macht, wat inhoudt dat hij alles mag doen wat hij nuttig acht om de waarheid te achterhalen.⁷⁴ Deze macht kan slechts beperkt worden door formele verbodsbepalingen uitgedrukt in de wet of aan de hand van algemene rechtsbeginselen. Eens de debatten aangevat zijn, kan de voorzitter diens discretionaire macht om bijkomende onderzoeksmaatregelen te bevelen slechts gebruiken in aanwezigheid van de juryleden en de partijen.⁷⁵

⁶⁸ Cass. 16 juni 2004, *Arr.Cass.* 2004, nr. 333, 1100.

⁶⁹ R. DECLERCQ, *Beginselen van strafrechtspleging*, Mechelen, Kluwer, 2014, 1076-1077.

⁷⁰ F. DERUYCK en Y. VAN LANDEGHEM, *Overzicht van het Belgisch strafprocesrecht*, Brugge, die Keure, 2020, 254.

⁷¹ Art. 280, eerste lid Sv.

⁷² F. DERUYCK en Y. VAN LANDEGHEM, *Overzicht van het Belgisch strafprocesrecht*, Brugge, die Keure, 2020, 232.

⁷³ *Ibid.*, 232-233.

⁷⁴ Art. 281 §2, eerste lid Sv.; R. DECLERCQ, *Beginselen van strafrechtspleging*, Mechelen, Kluwer, 2014, 1085.

⁷⁵ R. VERSTRAETEN en F. VERBRUGGEN, *Strafrecht en strafprocesrecht voor bachelors*, Antwerpen, Intersentia, 2018, 314.

38. Daar de voorzitter van het hof van assisen in de loop van het proces bijkomende onderzoeksmaatregelen kan bevelen, zonder toestemming van het Openbaar Ministerie, beschikt de correctionele rechter niet over dergelijke macht. Hij blijft in principe afhankelijk van de goedkeuring van het Openbaar Ministerie indien hij bijkomend onderzoek noodzakelijk acht.⁷⁶ De discretionaire macht in assisenzaken kan verantwoording vinden in de bijzondere samenstelling van het hof van assisen. Gezien de jury een eerder passieve functie vervult, kan deze een tegenhanger vinden in een actieve voorzitter met veel beslissingsmogelijkheden.⁷⁷

Afdeling II. PROCEDURE VOOR HET HOF VAN ASSISEN

§1. Samenstelling van het hof

39. VOORNAAMSTE ACTOREN - Het hof van assisen is geen permanent rechtscollege en wordt slechts samengesteld wanneer de kamer van inbeschuldigingstelling een beschuldigde ernaar verwijst.⁷⁸ Dit impliceert dat het assisenhof voor elke zaak opnieuw moet worden samengesteld. Het hof van assisen bestaat uit verscheidene actoren. In het bijzonder is het hof samengesteld uit drie beroepsrechters, zijnde een voorzitter bijgestaan door twee assessoren, en een twaalfkoppige jury.⁷⁹ Daarenboven worden er tevens reservemagistraten en reservejuryleden voorzien. Tussen de jury en de beroepsrechters bestaat een specifieke taakverdeling. Zo spreken de beroepsrechters zich enkel uit over de straftoemeting, terwijl de juryleden zich zowel over de straftoemetingsvraag moeten buigen gezamenlijk met de beroepsrechters, als over de schuldvraag op exclusieve wijze. De beslissing omtrent de schuld gebeurt sinds kort wel in aanwezigheid van de beroepsrechters.⁸⁰
40. In tegenstelling tot het hof van assisen is de correctionele rechtbank een permanent rechtscollege dat niet louter wordt samengesteld wanneer de zaak door de kamer van inbeschuldigingstelling ernaar wordt verwezen. Daarenboven is er van een jury in de correctionele rechtbank geen sprake.
41. SELECTIE EN SAMENSTELLING VAN DE JURY – De jury bestaat uit twaalf door het lot aangewezen verkorenen. Iedere vier jaar stelt de burgemeester van elke gemeente een voorlopige lijst met

⁷⁶ Dit dient deels genuanceerd worden, gezien de correctionele rechter in de praktijk wel aan een weigeringsbeslissing van het Openbaar Ministerie een bepaald gevolg kan geven. Het kan bijvoorbeeld zijn dat de rechtbank een specifieke onderzoekshandeling noodzakelijk acht voor de waarheidsvinding en indien het Openbaar Ministerie desgevallend weigert, kan de rechtbank bij wijze van repliek overgaan tot vrijspraak wegens onvoldoende bewijs of een schending van het recht op een eerlijk proces vaststellen.

⁷⁷ F. DERUYCK en Y. VAN LANDEGHEM, *Overzicht van het Belgisch strafprocesrecht*, Brugge, die Keure, 2020, 281.

⁷⁸ C. VAN DEN WYNGAERT, S. VANDROMME en P. TRAEST, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Maklu, 2017, 673.

⁷⁹ R. DECLERCQ, *Beginselen van strafrechtspleging*, Mechelen, Kluwer, 2014, 1095.

⁸⁰ C. VAN DEN WYNGAERT, S. VANDROMME en P. TRAEST, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Maklu, 2017, 1308.

gezworenen op, gebaseerd op federale kiezerslijsten.⁸¹ Van de lijst van personen die uiteindelijk aan alle voorwaarden voldoen, wordt uiteindelijk een provinciale lijst opgesteld die op diens beurt overgemaakt wordt aan de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg van de hoofdplaats van de provincie in kwestie.⁸² Deze laatste heeft de verantwoordelijkheid een definitieve lijst op te maken waaruit de volgende vier jaar burgers kunnen worden uitgeloot om te zetelen in assisenzaken.⁸³

42. Minstens twee werkdagen voor de aanvang van het debat ten gronde, wordt de jury samengesteld in een openbare terechtzitting, opdat de gezworenen op die manier de nodige voorzorgen kunnen treffen om zich zowel op familiaal als professioneel gebied voor te bereiden.⁸⁴ Alvorens de zitting begint, wordt voor de gezworenen overeenkomstig artikel 289, §4 van het Wetboek van Strafvordering (hierna: Sv.) een informatiesessie voorzien, waarvan de nadere regels bepaald worden door de Koning, om op die manier voorbereid te worden op hun taak als jurylid. In de praktijk is er echter geen Koninklijk Besluit voorhanden om dergelijke uniforme informatiesessies te coördineren, waardoor de wet op dit punt dode letter is gebleven.⁸⁵

§2. Procesverloop

A. Procedure voorafgaand aan de zitting ten gronde

a. Ambtsverrichtingen procureur-generaal en voorzitter hof van assisen

43. PROCUREUR-GENERAAL - Zoals reeds vermeld, wordt de saisine van het hof van assisen verricht door middel van een doorverwijzing van de zaak door de kamer van inbeschuldigingstelling. Indien deze beslist de verdachte naar het hof van assisen te verwijzen, maakt de procureur-generaal de akte van beschuldiging op.⁸⁶ Het arrest van verwijzing, de akte van beschuldiging en een dagvaarding met het oog op de preliminaire zitting worden vervolgens aan de beschuldigde betekend.⁸⁷
44. VOORZITTER HOF VAN ASSISEN – De voorzitter heeft een dubbele initiatiefmogelijkheid. Zo heeft hij de mogelijkheid voorafgaand aan de behandeling op de verschillende zittingen de beschuldigde te ondervragen, buiten de aanwezigheid van de partijen.⁸⁸ Daarnaast kan de voorzitter, indien hij het

⁸¹ Artikel 218 Ger. W.

⁸² Artikel 236 Ger. W.

⁸³ Artikel 237 Ger. W.

⁸⁴ R. VERSTRAETEN en L. GYSELAERS, “De wet van 21 december 2009 tot hervorming van het hof van assisen” in R. VERSTRAETEN en F. VERBRUGGEN (eds.), *Straf-en strafprocesrecht*, Brugge, die Keure, 2009, (89) 110.

⁸⁵ C. MAES en S. VANTHIENEN, “Het hof van assisen 2.0. Succesvolle *reboot* of herhaalde *system crash*? Enkele kritische overwegingen inzake de assisenvorming”, *CDPK* 2018, nr. 2, (232) 251.

⁸⁶ Art. 261 Sv.; F. DERUYCK en Y. VAN LANDEGHEM, *Overzicht van het Belgisch strafprocesrecht*, Brugge, die Keure, 2020, 276.

⁸⁷ Art. 275 Sv.

⁸⁸ Art. 254, laatste lid Sv.

onderzoek onvolledig acht of ingeval van nieuwe gegevens die aan het licht komen, onderzoeksdaden bevelen die hij nuttig acht, met uitsluiting van een bevel tot aanhouding.⁸⁹

45. In een correctionele procedure vindt er in navolging van de verwijzing naar het vonnisgerecht geen specifieke gebeurtenis meer plaats tot dat het vonnisgerecht bij elkaar komt en een zitting organiseert waarbij het mondeling debat gestalte krijgt. Hetgeen wat bijna uitsluitend aan de orde is, is de zogenaamde dagvaarding als dagstelling, een initiatief van de procureur des Konings. Het gaat om een loutere verwittiging van dag, plaats en uur aan de betrokkenen waardoor zij dus weten waar en wanneer zij zich moeten aandienen met het oog op de behandeling voor de correctionele rechtbank.⁹⁰ De activiteit die aan de dag zal moeten worden gelegd in assisenzaken door de voorzitter van het hof van assisen heeft bovendien meer om het lijf dan in correctionele zaken. In correctionele procedures bestaat er voor de voorzitter van de correctionele rechtbank geen initiatiefmogelijkheid en zal hij zich louter met de zaak inlaten op het ogenblik dat de tegensprekelijke zitting plaatsvindt.⁹¹

b. Preliminaire zitting

46. DUBBELE FINALITEIT - Sinds de wetswijziging van 21 december 2009 start het assisenproces alvorens de eigenlijke terechtzitting met een preliminaire zitting.⁹² Deze zitting heeft een dubbele finaliteit: enerzijds een lijst van getuigen samenstellen die tijdens de zitting ten gronde gehoord kunnen worden en anderzijds ruimte bieden voor een voortijdige afhandeling van procedurekwesties in dat stadium.⁹³
47. GETUIGEN - Uiterlijk tien dagen voor de preliminaire zitting legt de procureur-generaal ter griffie de lijst neer van de getuigen die hij wenst te horen. Voor de overige partijen geldt een termijn van vijf dagen.⁹⁴ In die lijst onderscheiden zich enerzijds de personen die zullen getuigen over de feiten en de schuld en anderzijds de moraliteitsgetuigen.⁹⁵ Nadat de voorzitter de opmerkingen van de procureur-generaal en de partijen heeft gehoord, stelt hij de lijst van getuigen vast om vervolgens de volgorde te bepalen waarin ze zullen worden gehoord. De moraliteitsgetuigen van de beschuldigde komen telkens als laatste aan bod.⁹⁶ De voorzitter kan de verzoeken tot getuigenverhoor verwerpen indien vaststaat dat de voorgedragen personen kennelijk niet kunnen bijdragen tot de waarheidsvinding met betrekking tot de ten laste gelegde feiten, de (on)schuld van de beschuldigde of de moraliteit van de

⁸⁹ Art. 255 Sv.; F. DERUYCK en Y. VAN LANDEGHEM, *Overzicht van het Belgisch strafprocesrecht*, Brugge, die Keure, 2020, 279.

⁹⁰ R. VERSTRAETEN en F. VERBRUGGEN, *Strafrecht en strafprocesrecht voor bachelors*, Antwerpen, Intersentia, 2017, 447.

⁹¹ F. DERUYCK en Y. VAN LANDEGHEM, *Overzicht van het Belgisch strafprocesrecht*, Brugge, die Keure, 2020, 279.

⁹² Art. 67 wet van 21 december 2009 tot hervorming van het hof van assisen, BS 11 januari 2010.

⁹³ Art. 278 en 278bis Sv.

⁹⁴ Art. 278, §1, eerste lid Sv.; F. DERUYCK en Y. VAN LANDEGHEM, *Overzicht van het Belgisch strafprocesrecht*, Brugge, die Keure, 2020, 280.

⁹⁵ Art. 278, §1, tweede lid Sv.

⁹⁶ Art. 278, §2 Sv.

beschuldigde of het slachtoffer.⁹⁷ De lijst van getuigen die tijdens de terechtzitting aan het woord komen, wordt samengevoegd in het arrest van de preliminaire zitting.⁹⁸ Deze beslissing moet worden gemotiveerd en tegen dit arrest kan geen rechtsmiddel worden ingesteld.⁹⁹

48. In het kader van een procedure voor de correctionele rechtbank worden getuigen gehoord indien daartoe grond bestaat. Zoals reeds aangeduid, krijgt het onmiddellijkheidsbeginsel geen primordiale betekenis in correctionele zaken en is het aantal getuigen dat ter correctionele zitting gehoord wordt eerder gering, gezien de nadruk meer op het strafdossier rust.¹⁰⁰
49. PROCEDUREKWESTIES – Sinds de wet van 5 mei 2019 houdende diverse bepalingen in strafzaken wordt de (on)regelmatigheid van de assisenprocedure voorafgaand op de preliminaire zitting uitgeklaard en niet tijdens de zitting ten gronde. Enkel in dat stadium van de procedure kunnen partijen voortaan op straffe van verval bij conclusie alle onregelmatigheden, verzuimen of nietigheden en alle gronden van niet-ontvankelijkheid of verval van strafvordering opwerpen.¹⁰¹ De voorzitter doet hierover uitspraak in een afzonderlijk arrest, dat vatbaar is voor cassatieberoep samen met de eis tegen het eindarrest.¹⁰²

c. Zitting houdende de samenstelling van de jury

50. VERLOOP - Minstens twee werkdagen voor de zitting ten gronde, worden de juryleden opgeroepen voor het assisenhof in aanwezigheid van de procureur-generaal, van de beschuldigde of zijn raadsman en van de burgerlijke partij of haar raadsman.¹⁰³ Dergelijke aparte zitting voor de samenstelling van de jury is wenselijk omdat op die manier de jury voldoende tijd krijgt tussen het ogenblik waarop zij samengesteld wordt en het ogenblik waarop de zitting ten gronde begint.

B. Procedure ten gronde

51. VOORLEZING VERWIJZINGSBESLISSING EN AKTE VAN BESCHULDIGING - De zitting vangt aan met de voorlezing van twee documenten, enerzijds de verwijzingsbeslissing van de kamer van inbeschuldigingstelling die facultatief kan worden voorgelezen, anderzijds de akte van beschuldiging

⁹⁷ *Ibid.*

⁹⁸ Art. 278, §3 Sv.

⁹⁹ Art. 278, §4 Sv.

¹⁰⁰ Art. 190 Sv.; F. DERUYCK en Y. VAN LANDEGHEM, *Overzicht van het Belgisch strafprocesrecht*, Brugge, die Keure, 2020, 255; P. TERSAGO, “Het onmiddellijkheidsbeginsel in strafzaken 2.0: het EHRM benadrukt het belang van het getuigenverhoor ter terechtzitting” (noot onder EHRM 14 juni 2016), *NC* 2017, nr. 2, (141) 143; C. VAN DE HEYNING, “Riahi, of de kroniek van een aangekondigde veroordeling”, *T.Strafr.* 2016, nr. 5, (351) 352.

¹⁰¹ Art. 46 wet van 5 mei 2019 houdende diverse bepalingen in strafzaken en inzake eredienssten, en tot wijziging van de wet van 28 mei 2002 betreffende de euthanasie en van het Sociaal Strafwetboek, *BS* 24 mei 2019.

¹⁰² Art. 278bis Sv.

¹⁰³ Art. 287 Sv.

die vroeger integraal moest worden voorgelezen maar sinds de wet van 5 mei 2019 ofwel geheel ofwel ten dele kan worden voorgelezen door de procureur-generaal.¹⁰⁴

52. De akte van beschuldiging is een begrip dat niet aan de orde is in correctionele zaken. Aangezien juryleden geen enkele kennis hebben van het strafdossier, wordt een assisenprocedure ingeleid aan de hand van een samenvattend document dat bij het begin van het proces wordt voorgelezen. Het gaat om een objectieve weergave van de essentiële elementen van het dossier ten behoeve van de gezworenen.¹⁰⁵
53. ONDERVRAGING VAN DE BESCHULDIGDE – Na de voorlezing volgt een ondervraging van de beschuldigde in kwestie. Die ondervraging is niet wettelijk voorgeschreven, maar gebeurt steeds in de praktijk.¹⁰⁶ Op die manier krijgt de jury bij monde van de beschuldigde reeds van in het begin zicht op het standpunt van de verdediging.
54. VERHOOR VAN DE GETUIGEN – De ondervraging van de getuigen gebeurt aan de hand van modaliteiten die in de wet voorzien zijn. Zo moeten de getuigen allereerst verplicht de eed afleggen.¹⁰⁷ De ondervraging van de getuigen gebeurt principieel door de voorzitter, die de regie en controle over het getuigenverhoor bezit. Indien de procureur-generaal, de burgerlijke partijen en de beschuldigten zelf vragen hebben voor de getuigen, zullen zij die in principe moeten laten stellen bij monde van de voorzitter.¹⁰⁸
- Bij de start van het assisenproces moeten de getuigen de zaal verlaten en mogen zij pas toetreden na hun eigen getuigenis, om op die manier beïnvloeding door de gebeurtenissen ter zitting te vermijden. In correctionele zaken daarentegen is iedereen vanaf de start van het proces aanwezig in de zittingzaal, inclusief de getuigen.¹⁰⁹
55. PLEIDOOIEN – Elk van de partijen zal zijn pleidooi kunnen voorbrengen en op die manier zijn standpunt uiteen kunnen zetten. Dat gebeurt klassiek op basis van de volgende volgorde: eerst de burgerlijke partij, dan de procureur-generaal en vervolgens de beschuldigde. De burgerlijke partij krijgt dus eerst de kans om haar verhaal te doen over de schuld en gaat op dat ogenblik niet spreken

¹⁰⁴ Art. 292 Sv.; art. 49 wet van 5 mei 2019 houdende diverse bepalingen in strafzaken en inzake erediensden, en tot wijziging van de wet van 28 mei 2002 betreffende de euthanasie en van het Sociaal Strafwetboek, BS 24 mei 2019; C. VAN DEN WYNGAERT, P. TRAEST en S. VANDROMME, *Strafrecht en strafprocesrecht*, Antwerpen, Maklu, 2017, 1311-1314.

¹⁰⁵ R. DECLERCQ, *Beginselen van strafrechtspieging*, Mechelen, Kluwer, 2014, 1059.

¹⁰⁶ F. DERUYCK en Y. VAN LANDEGHEM, *Overzicht van het Belgisch strafprocesrecht*, Brugge, die Keure, 2020, 285.

¹⁰⁷ Art. 295 Sv.

¹⁰⁸ Art. 301 Sv.

¹⁰⁹ Art. 293 Sv.; F. DERUYCK en Y. VAN LANDEGHEM, *Overzicht van het Belgisch strafprocesrecht*, Brugge, die Keure, 2020, 284.

over de schade aangezien die niet aan de orde is in dit stadium van de procedure. Eens de pleidooien voltooid, volgen de replieken, in dezelfde volgorde, om punctuele opmerkingen te maken bij datgene wat de tegenpartijen gezegd hebben. Het laatste woord komt altijd toe aan de beschuldigde om vervolgens over te gaan tot de sluiting der debatten.¹¹⁰

56. Daar in assisenzaken het laatste woord altijd toekomt aan de beschuldigde, heeft de rechter in een correctionele procedure de verplichting dit toe te staan doch enkel wanneer de dader hierom verzoekt.¹¹¹ Daarnaast verklaart de voorzitter voor het hof van assisen formeel de debatten gesloten, terwijl voor de correctionele rechtbank en andere gerechten de debatten gesloten zijn wanneer de zaak in beraad wordt genomen.¹¹²
57. BERAAD – Vervolgens trekt de jury zich terug voor beraad. De gezworenen worden herinnerd aan de door hen afgelegde eed.¹¹³ Daarnaast wijst de voorzitter de juryleden eveneens op het feit dat een veroordeling enkel kan worden uitgesproken indien uit de bewijselementen voortvloeit dat de beschuldigde buiten elke redelijke twijfel schuldig is aan de ten laste gelegde feiten.¹¹⁴ Allereerst wordt beraadslaagd en gestemd over het hoofdfeit, daarna over elke verzwarende omstandigheid.¹¹⁵ De stemming is geheim en verloopt via gesloten briefjes.¹¹⁶
58. Sinds de Potpourri II-wet zijn drie beroepsrechters aanwezig tijdens de deliberatie over de schuldvraag, zonder in principe over enig stemrecht te beschikken.¹¹⁷ De beslissing van de jury wordt genomen bij meerderheid van stemmen.¹¹⁸ Echter, indien de beschuldigde slechts bij een eenvoudige meerderheid van 7/5 aan het hoofdfeit schuldig wordt bevonden, zullen de beroepsrechters zich verder over de schuldvraag buigen. De beschuldigde wordt vrijgesproken indien de meerderheid van de beroepsrechters het standpunt van de meerderheid van de gezworenen niet volgt.¹¹⁹
59. BESLISSING OVER SCHULD - Na het beraad wordt de uitspraak voorgelezen in de zittingszaal.¹²⁰ Artikel 6.1 EVRM en het daarin gewaarborgde recht op eerlijke behandeling van de zaak vereist dat melding

¹¹⁰ Art. 320 Sv.

¹¹¹ Cass. 11 maart 1986, *Arr.Cass.* 1985-86, nr. 442, 959-961; F. DERUYCK en Y. VAN LANDEGHEM, *Overzicht van het Belgisch strafprocesrecht*, Brugge, die Keure, 2020, 257.

¹¹² Art. 320 Sv.; F. DERUYCK en Y. VAN LANDEGHEM, *Overzicht van het Belgisch strafprocesrecht*, Brugge, die Keure, 2020, 257.

¹¹³ R. VERSTRAETEN en F. VERBRUGGEN, *Strafrecht en strafprocesrecht voor bachelors*, Antwerpen, Intersentia, 2018, 323.

¹¹⁴ Art. 327 Sv.

¹¹⁵ Art. 329 Sv.

¹¹⁶ Art. 329bis Sv.; R. DECLERCQ, *Beginselen van strafrechtspleging*, Mechelen, Kluwer, 2014, 1128.

¹¹⁷ Art. 102-114 wet van 5 februari 2016 tot wijziging van het strafrecht en de strafvordering en houdende diverse bepalingen van justitie, *BS* 19 februari 2016.

¹¹⁸ Art. 331 Sv.

¹¹⁹ Art. 335 Sv.

¹²⁰ Art. 337, eerste lid Sv.

wordt gemaakt van de schuld of onschuld van de verdediging en dat minstens de voornaamste redenen worden gepreciseerd waarom de tenlastelegging al dan niet bewezen geacht wordt. Dit gebeurt dus zowel in geval van vrijspraak als veroordeling. Een eerlijk proces vereist dergelijke motivering opdat zowel de beschuldigde, de burgerlijke partij alsook de publieke opinie in staat worden gesteld de besluitvorming van de volksjury te begrijpen.¹²¹

60. **BESLISSING OVER STRAF** – Indien de beschuldigde schuldig verklaard wordt, volgt de straftoematingsfase.¹²² De procureur-generaal zal een strafeis formuleren, waarna de beschuldigde het woord krijgt om te pleiten met als doel de straf tot aanvaardbare proporties terug te dringen.¹²³ Eens die discussie gevoerd is, begeeft het hof bestaande uit drie beroepsrechters zich met de gezworenen naar de beraadslagingskamer voor een tweede beraad.¹²⁴ Ieder veroordelend arrest vermeldt de redenen die geleid hebben tot de beslissing omtrent de opgelegde straf.¹²⁵
61. In een correctionele procedure daarentegen geldt het principe van eenheid van uitspraak, wat inhoudt dat in één enkele fase zowel een beslissing wordt genomen omtrent de schuldvraag als omtrent de straftoemeting.¹²⁶
62. **BEOORDELING BURGERLIJKE VORDERING** – Indien een burgerlijke vordering ingesteld werd, doen de drie beroepsrechters, in geval van schuldigverklaring, vervolgens zonder betrokkenheid van de jury uitspraak over de schadevergoeding en de teruggaven waarop de burgerlijke partij aanspraak maakt.¹²⁷

C. Rechtsmiddelen

a. Hoger beroep

63. **GEEN MOGELIJKHEID TOT HOGER BEROEP** - Het hof van assisen doet zowel uitspraak in eerste als in laatste aanleg. In tegenstelling tot in correctionele zaken, is er met andere woorden geen mogelijkheid tot hoger beroep tegen uitspraken van het hof van assisen.¹²⁸ Bij de invoering van het

¹²¹ Cass. (2^e k.) 15 september 2020, AR P.20.0240.N, noot M. DE HERT.

¹²² F. DERUYCK en Y. VAN LANDEGHEM, *Overzicht van het Belgisch strafprocesrecht*, Brugge, die Keure, 2020, 289.

¹²³ Art. 341 Sv.

¹²⁴ Art. 343 Sv.

¹²⁵ Art. 344 Sv.

¹²⁶ F. DERUYCK en Y. VAN LANDEGHEM, *Overzicht van het Belgisch strafprocesrecht*, Brugge, die Keure, 2020, 267; A.-A. VAN DIJK, E. GRITTER, B.-F. KEULEN, N.-J.-M. KWAKMAN en K.-K. LINDENBERG, *Naar een tweefasenproces? Over voor- en nadelen van een strafproces in twee fasen, in relatie tot de posities van slachtoffer en verdachte*, Parijs, Zutphen, 2013, 207.

¹²⁷ Art. 348 Sv.

¹²⁸ F. DERUYCK en Y. VAN LANDEGHEM, *Overzicht van het Belgisch strafprocesrecht*, Brugge, die Keure, 2020, 265.

assisenhof en de daarbij horende volksjury werd dergelijke beroepsmogelijkheid niet verzoenbaar geacht met de soevereiniteit van het volk.¹²⁹

b. Verzet

64. MOGELIJKHEID TOT VERZET - Indien de beschuldigde wordt veroordeeld bij verstek gezien hij niet aanwezig is op de terechtzitting, noch vertegenwoordigd is door een advocaat, stelt artikel 356 Sv. dat verzet mogelijk is tegen de beslissing van het hof van assisen, overeenkomstig de gewone procedure terug te vinden in artikel 187 Sv. De bijzonderheid in assisenprocedures is dat sinds de Potpourri II-wet de zesde paragraaf van dat wetsartikel met betrekking tot de ongedaanverklaring van het verzet niet van toepassing is, waardoor de beperking van overmacht of wettige reden van verschoning niet geldt.¹³⁰ Het is daarenboven de kamer van inbeschuldigingstelling die uitspraak doet over de ontvankelijkheid van het verzet, gezien het feit dat er geen permanent hof van assisen zetelt.¹³¹ Indien de verzetdoende partij of diens advocaat niet verschijnt, wordt overeenkomstig artikel 358 Sv. het verzet ongedaan verklaard. Wanneer het verzet ontvankelijk wordt verklaard, zal de zaak opnieuw worden berecht door een nieuw samengesteld assisenhof.¹³²
65. Tegen de vonnissen van de correctionele rechtbank bestaat, indien het vonnis bij verstek gewezen werd, een mogelijkheid tot verzet. In assisenzaken is de wetgever iets milder dan in correctionele zaken waar een verzet als ongedaan wordt beschouwd indien geen sprake is van overmacht of van een wettige reden van verschoning ter rechtvaardiging van het verstek.¹³³

c. Cassatie

66. VEROORDEELDE - Naast het rechtsmiddel van verzet staat ook de voorziening in cassatie open, in te stellen binnen de reguliere basistermijn van 15 dagen na de dag waarop het arrest op tegenspraak is uitgesproken.¹³⁴ In assisenzaken loopt die termijn van 15 dagen vanaf de dag volgend op de beslissing over de strafmaat, gezien cassatieberoep, behoudens in geval van een vrijspraak, zowel gericht moet zijn tegen het arrest over de schuld als tegen het eindarrest over de strafmaat.¹³⁵
67. OPENBAAR MINISTERIE – Alvorens de hervormingswet van 21 december 2009 konden zowel de beschuldigde als de procureur-generaal cassatieberoep aantekenen tegen een veroordeling, doch niet

¹²⁹ COMMISSIE HERVORMING VAN HET ASSISENHOF, *Rapport*, 8 november 2005, www.standaard.be/extra/pdf/rapportassisen.pdf, 135.

¹³⁰ Art. 356 Sv.; art. 114 wet van 5 februari 2016 tot wijziging van het strafrecht en de strafvordering en houdende diverse bepalingen van justitie, *BS* 19 februari 2016.

¹³¹ Art. 358 Sv.

¹³² *Ibid.*

¹³³ Art. 187, §6 Sv.

¹³⁴ Art. 359 Sv.

¹³⁵ Art. 337 Sv.

tegen een vrijspraak. Sinds de hervormingswet en de invoering van artikel 410, tweede lid Sv. is de positie van het Openbaar Ministerie gunstig gewijzigd en kan de procureur-generaal bovendien een vrijspraak aanvechten bij het Hof van Cassatie.¹³⁶

68. BURGERLIJKE PARTIJ - Daarnaast beschikken tevens de burgerlijke partijen over de mogelijkheid een eis tot cassatie in te stellen, evenwel beperkt tot hun burgerlijke belangen.¹³⁷

¹³⁶ Art. 202 wet van 21 december 2009 tot hervorming van het hof van assisen, BS 11 januari 2010.

¹³⁷ Art. 359 Sv.: “*de burgerlijke partij beschikt ook over dezelfde termijn; maar zij kan de eis tot cassatie slechts instellen ten opzichte van de beschikkingen betreffende haar burgerlijke belangen*”. Dit dient deels genuanceerd te worden indien de uitspraak op burgerlijk gebied de logische consequentie is van een vrijspraak door het hof van assisen. Indien de burgerlijke partij na een vrijspraak door het hof van assisen cassatieberoep aantekent, moet ze in het kader van dit cassatieberoep ook kunnen aantonen dat de vrijspraak onterecht was en is het cassatieberoep dus niet beperkt tot diens burgerlijke belangen in de meest strikte zin van het woord. In dat geval gaat de herbeoordeling van de schadevergoedingsproblematiek gebeuren door een hof van assisen dat zetelt zonder jury. Wanneer het echter enkel en alleen gaat om een vernietiging van het arrest van het hof van assisen in zoverre het uitspraak doet over burgerlijke belangen, wordt de zaak verwezen naar de rechtbank van eerste aanleg (zie: F. DERUYCK en Y. VAN LANDEGHEM, *Overzicht van het Belgisch strafprocesrecht*, Brugge, die Keure, 2020, 333).

HOOFDSTUK III. CRIMINELE KAMERS TER VERVANGING VAN HET ASSISENHOF

Afdeling I. LEKENPARTICIPATIE OF VOLLEDIGE PROFESSIONALISERING?

69. TOELICHTING – Indien de afschaffing van het hof van assisen verwezenlijkt wordt en een systeem van criminele kamers uitwerking krijgt, dient allereerst gereflecteerd te worden over de concrete samenstelling van deze nieuwe vorm van strafrechtsbedeling. We starten de analyse met een rechtsvergelijkend overzicht van naburige rechtsstelsels, waarbij aan de hand van een evaluatieve denkoefening wordt nagegaan hoe de criminele kamers samengesteld kunnen worden in het licht van voorgaande Belgische hervormingstendens. Neigen we naar een systeem dat zich kenmerkt door professionaliteit en specialisatie of kiezen we voor de instandhouding van enige vorm van burgerparticipatie in de gerechtelijke besluitvorming?

A. Gemengde rechtbanken naar Duits en Deens voorbeeld

a. Denemarken

70. JURYRECHTBANK - In Denemarken nemen zowel een jury als lekenrechters deel aan de strafrechtspraak.¹³⁸ De jury velst een oordeel omtrent misdrijven waarvoor het Openbaar Ministerie een gevangenisstraf van vier jaar of meer eist.¹³⁹ Sedert 2008 bestaat de juryrechtbank in Denemarken uit één professionele rechter en zes juryleden. Bij de hoven van beroep betreft het een samenstelling van drie professionele rechters en negen juryleden. In de praktijk is het aantal zaken berecht door een jury gering, gezien de verweerder de mogelijkheid heeft aan dit recht te verzaken. Indien de verweerder verzaakt aan diens recht te verschijnen voor een juryrechtbank, wordt de zaak ingeleid voor een lekenrechtbank bestaande uit één beroepsrechter en twee lekenrechters.¹⁴⁰
71. LEKENRECHTBANK - Een aanzienlijk groter aantal zaken wordt berecht door lekenrechters in samenwerking met professionele rechters. De samenstelling van gemengde rechtbanken kenmerkt zich door één professionele rechter die het proces voorziet en zich laat bijstaan door twee lekenassessoren.¹⁴¹ Een voorwaarde voor het aanhangig maken van zaken bij deze rechtbank is dat de beklaagde ontkent het vermeende misdrijf te hebben gepleegd en dat het Openbaar Ministerie geen zwaardere straf eist dan vier jaar gevangenisstraf.¹⁴² Als de beklaagde toegeeft het misdrijf te

¹³⁸ T.-A. DE ROOS, *Is de invoering van lekenrechtspraak in de Nederlandse strafrechtspleging gewenst?*, Tilburg, Universiteit van Tilburg, 2006, 58; E.-J. LEIB, “A Comparison of Criminal Jury Decision Rules in Democratic Countries”, *Ohio State Journal of Criminal Law* 2008, (629) 639-640.

¹³⁹ S. ANDERSON, “Lay Judges and Jurors in Denmark”, *The American Journal of Comparative Law* 1990, nr. 4, (839) 839; M. MALSCH, *Democracy in the Courts. Lay Participation in European Criminal Justice Systems*, Londen, Routledge, 2016, 36.

¹⁴⁰ M. MALSCH, *Democracy in the Courts. Lay Participation in European Criminal Justice Systems*, Londen, Routledge, 2016, 36.

¹⁴¹ *Ibid.*

¹⁴² § 925 Administration of Justice Act (hierna: AJA); S.-K. IVKOVIC, “Exploring Lay Participation in Legal-Decision Making: Lessons from Mixed Tribunals”, *Cornell International Law Journal* 2007, (429) 434; L.-V. JOHANSEN, “Lay

hebben gepleegd, wordt de zaak door één rechter behandeld. In hoger beroep velst een rechtbank bestaande uit drie lekenrechters en drie professionele rechters een oordeel over de zaak.¹⁴³

72. EVALUATIE EN DEBAT – Het systeem van lekenparticipatie blijkt op een groot vertrouwen te kunnen rekenen vanuit de Deense bevolking.¹⁴⁴ Men meent immers dat lekenparticipatie het risico op eenzijdigheid in het besluitvormingsproces kan afweren dat zich voordoet indien alleen beroepsrechters een oordeel over de zaak vellen, aangezien te veel professionalisering en te veel routine zou kunnen leiden tot een gebrek aan standvastig onderzoek. Het betrekken van lekenrechters zou helpen om de negatieve effecten van een routine-systeem te beperken, aangezien elk van de lekenassessoren een verschillende achtergrond heeft en het op die manier niet enkel hoogopgeleide mensen zijn die deelnemen aan de Deense strafrechtspraak.¹⁴⁵
73. Een negatief aspect van de lekenparticipatie dat vanuit Deense invalshoek vooropgesteld wordt is het feit dat een deel van de lekenrechters zich niet professioneel gedraagt en niet in staat is voldoende afstand te bewaren.¹⁴⁶ Bovendien is het naar mening van sommige lekendeelnemers zeer moeilijk om daadwerkelijk een oordeel over schuld en strafmaat te vormen zonder enige vorm van ervaring of opleiding.¹⁴⁷

b. Duitsland

74. AMTSGERICHT – Het *Amtsgericht* behandelt strafzaken in eerste aanleg waarvoor straffen tussen twee en vier jaar kunnen worden opgelegd.¹⁴⁸ Indien een lagere straf wordt verwacht, behandelt een alleenstaande rechter de zaak.¹⁴⁹ Het *Amtsgericht* bestaat uit twee lekendeelnemers (*Schöffen*) en één professionele rechter, doch in geval van zwaarwichtigheid kan een professionele rechter aan het panel worden gevoegd.¹⁵⁰ Indien men in beroep gaat tegen een beslissing van het *Amtsgericht*, zal de zaak

Participation in Danish Crime Trials: On the Interaction between Lay and Professional Judges during Deliberation”, *Journal of Law and Society* 2019, (586) 597.

¹⁴³ M. MALSCH, *Democracy in the Courts. Lay Participation in European Criminal Justice Systems*, Londen, Routledge, 2016, 36.

¹⁴⁴ EUROPESE COMMISSIE (EC), *Special Eurobarometer 461. Designing Europe's future: Trust in institutions, Globalisation, Support for the euro, Opinions about free trade and solidarity*, April 2017, <https://ec.europa.eu/commission/communication/publicopinionmobile/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/surveyKy/2173>, 6.

¹⁴⁵ L.-V. JOHANSEN, “Lay Participation in Danish Crime Trials: On the Interaction between Lay and Professional Judges during Deliberation”, *Journal of Law and Society* 2019, (586) 610.

¹⁴⁶ *Ibid.*

¹⁴⁷ M. MALSCH, *Democracy in the Courts. Lay Participation in European Criminal Justice Systems*, Londen, Routledge, 2016, 127.

¹⁴⁸ M. MALSCH, *Democracy in the Courts. Lay Participation in European Criminal Justice Systems*, Londen, Routledge, 2016, 38; T. RONNAÜ, “Lay Judges in the German Criminal Justice System: A Critical Review”, *Waseda Law School Journal* 2017, afl. 2, (177) 185-186.

¹⁴⁹ § 25 (2) Gerichtsverfassungsgesetz (hierna: GVG).

¹⁵⁰ § 29 GVG; T.-A. DE ROOS, *Is de invoering van lekenrechtspraak in de Nederlandse strafrechtspleging gewenst?*, Tilburg, Universiteit van Tilburg, 2006, 55.

opnieuw behandeld worden door de kleine strafkamer van het *Landgericht*, die bestaat uit één of twee beroepsrechters vergezeld door twee lekenrechters.¹⁵¹

75. LANDGERICHT – De grote strafkamer van het *Landgericht*, bestaande uit drie professionele rechters en twee lekenrechters, is in eerste aanleg bevoegd voor misdrijven waarvoor de straf vier jaar te boven gaat.¹⁵² Tegen uitspraken van de grote kamer van het *Landgericht* kan men in beroep gaan bij het *Bundesgerichtshof*, samengesteld uit vijf beroepsrechters, dat zich in dat geval uitspreekt omtrent de wettelijkheid van de rechterlijke beslissing genomen door de grote kamer van het *Landgericht*.¹⁵³
76. EVALUATIE EN DEBAT - De betrokkenheid van leken bij de berechting van strafzaken in Duitsland is aanzienlijk. De participatie van lekenrechters en het onmiddellijkheidsbeginsel zijn principes die sterk doordrongen zijn in het Duitse rechtssysteem.¹⁵⁴ Desondanks bestaat er meer kritiek op de feitelijke bijdrage van leken aan de behandeling van de rechtszaken in Duitsland dan in Denemarken.¹⁵⁵
77. Met betrekking tot de professionele rechters wordt opgemerkt dat zij van oordeel zijn dat lekenrechters geen redelijke bijdrage kunnen leveren aan het proces. Ze zijn van mening dat de werkelijke input van lekenassessoren veel kleiner is dan die van beroepsrechters en dat deze laatsten dan ook een dominante rol spelen in het beoordelingsproces.¹⁵⁶ Duitse lekenrechters blijken echter zelf een aanzienlijke waarde te hechten aan het feit dat zij kunnen bijdragen aan het criminele rechtssysteem. Ze menen dat de betrokkenheid van lekenrechters leidt tot een verhoogde acceptatie van gerechtelijke uitspraken door zowel de beklaagde als de publieke opinie.¹⁵⁷ Daarenboven stellen voorstanders van lekenparticipatie dat juridisch ongeschoolde burgers de beraadslagingen verrijken door een platform te bieden voor gezond verstand en levenservaring.¹⁵⁸

¹⁵¹ § 76 (1) GVG; P.-A.-M. VERREST en P.-A.-M. MEVIS, *Rechtsvergelijkende inzichten voor de modernisering van het Wetboek van Strafvordering*, Den Haag, Boom Juridische uitgevers, 2018, 135.

¹⁵² § 76 (1) GVG.

¹⁵³ § 135 (1) GVG; P.-A.-M. VERREST en P.-A.-M. MEVIS, *Rechtsvergelijkende inzichten voor de modernisering van het Wetboek van Strafvordering*, Den Haag, Boom Juridische uitgevers, 2018, 135-136.

¹⁵⁴ T.-A. DE ROOS, *Is de invoering van lekenrechtspraak in de Nederlandse strafrechtspleging gewenst?*, Tilburg, Universiteit van Tilburg, 2006, 56.

¹⁵⁵ M. MALSCH, *Democracy in the Courts. Lay Participation in European Criminal Justice Systems*, Londen, Routledge, 2016, 149-150; T. RONNAÜ, "Lay Judges in the German Criminal Justice System: A Critical Review", *Waseda Law School Journal* 2017, afl. 2, (177) 198-199.

¹⁵⁶ T.-A. DE ROOS, *Is de invoering van lekenrechtspraak in de Nederlandse strafrechtspleging gewenst?*, Tilburg, Universiteit van Tilburg, 2006, 57.

¹⁵⁷ M. MALSCH, *Democracy in the Courts. Lay Participation in European Criminal Justice Systems*, Londen, Routledge, 2016, 150; T. RONNAÜ, "Lay Judges in the German Criminal Justice System: A Critical Review", *Waseda Law School Journal* 2017, afl. 2, (177) 201-202.

¹⁵⁸ T. RONNAÜ, "Lay Judges in the German Criminal Justice System: A Critical Review", *Waseda Law School Journal* 2017, afl. 2, (177) 202.

B. Initiatieven bij onze Franse zuiderburen

a. Le tribunal correctionnel dans sa forme citoyenne

78. INTRODUCTIE VAN EEN PARTICIPATIEF MODEL - In Frankrijk is reeds een experiment uitgevoerd bij wet van 10 augustus 2011 waarbij een gemengd participatief systeem werd ingericht op correctioneel niveau.¹⁵⁹ In de rechtsgebieden van de hoven van beroep te Toulouse en Dijon zouden in de periode tussen 1 januari 2012 en 1 januari 2014 twee lekenrechters gezamenlijk met drie beroepsrechters zware misdrijven tegen personen berechten, zowel in eerste als in tweede aanleg.¹⁶⁰
79. Het doel van dit participatief model was ervoor te zorgen dat de correctionele en criminele procedure met elkaar geharmoniseerd zouden worden, waardoor in correctionele zaken meer de nadruk zou komen te liggen op het onderzoek ter terechtzitting, het principe van oraliteit en het onmiddellijkheidsbeginsel.¹⁶¹
80. ONTHAAL VAN HET PARTICIPATIEF MODEL - Een vernietigend rapport van Didier BOCCON-GIBOD en Xavier SALVAT, advocaat-generaals bij het Franse Hof van Cassatie, wist het voorstel echter vroegtijdig stil te leggen.¹⁶² Ze waren enerzijds van oordeel dat het voordeel van dit experiment bestond in een restauratie van het imago van justitie. Daarenboven stelden de lekenrechters in kwestie dat de beroepsmagistraten zich werkelijk engageerden om hen op hun gemak te stellen, volledig te informeren en actief te betrekken bij de beoordeling.¹⁶³ Anderzijds wijst het rapport bij wijze van kritiek op het feit dat dergelijk participatief model zeer inspannend kan zijn voor professionele magistraten en dat het een intense jaarlijkse selectieprocedure met zich zou meebrengen gepaard gaande met een verlenging van de procesduur en uiteindelijk een hogere kostprijs. Met deze kritiek dient allicht rekening gehouden te worden in het hervormingsproces van het Belgische hof van assisen in de vorm van criminele kamers.¹⁶⁴

¹⁵⁹ Art. 5 loi nr. 2011-939 du 10 août 2011 sur la participation des citoyens au fonctionnement de la justice pénale et le jugements des mineurs, *JO* 11 août 2011.

¹⁶⁰ L. GYSELAERS, “De recente hervormingen van het hof van assisen in België en Frankrijk” in D. DE RUYSSCHER (ed.), *Rechtspreken en lekenparticipatie. Noodzaak of traditie?*, Antwerpen, Maklu, 2013, (11) 31; R. VILAIN en W. YPERMAN, “I. Potpourri II na het arrest van het Grondwettelijk Hof van 21 december 2017 – Grondwettelijk Hof 21 december 2017: it came in like a wrecking ball”, *NC* 2018, nr. 1, (1) 4.

¹⁶¹ J. PRADEL, *Procédure pénale*, Parijs, Cujas, 2017, 132.

¹⁶² X. SALVAT en D. BOCCON-GIBOD, *Rapport à Madame la garde des sceaux, ministre de la justice, sur l'expérimentation des citoyens assesseurs dans les ressorts des cours d'appel de Dijon et Toulouse*, 28 februari 2013, www.vie-publique.fr/sites/default/files/rapport/pdf/134000144.pdf, 71; P.-A.-M. VERREST en P.-A.-M. MEVIS, *Rechtsvergelijkende inzichten voor de modernisering van het Wetboek van Strafvordering*, Den Haag, Boom Juridische uitgevers, 2018, 197.

¹⁶³ X. SALVAT en D. BOCCON-GIBOD, *Rapport à Madame la garde des sceaux, ministre de la justice, sur l'expérimentation des citoyens assesseurs dans les ressorts des cours d'appel de Dijon et Toulouse*, 28 februari 2013, www.vie-publique.fr/sites/default/files/rapport/pdf/134000144.pdf, 69.

¹⁶⁴ G. VILAIN en W. YPERMAN, “I. Potpourri II na het arrest van het Grondwettelijk Hof van 21 december 2017 – Grondwettelijk Hof 21 december 2017: it came in like a wrecking ball”, *NC* 2018, nr. 1, 4.

b. Des cours criminelles composées de magistrats professionnels

81. GEDEELTELIJKE VERVANGING VAN ASSISEN DOOR CRIMINELE KAMERS – Op 14 april 2021 heeft Frans minister van Justitie Éric DUPOND-MORETTI een wetsvoorstel ingediend waarmee hij een gedeeltelijke verdwijning van de volksjury tracht te verwezenlijken. In de toekomst zouden criminele kamers bij de Franse strafgerichten ingericht worden, bestaande uit vijf beroepsmagistraten die oordelen over misdrijven strafbaar met 15 tot 20 jaar opsluiting.¹⁶⁵ De traditionele assisenhoven die zich kenmerken door burgers die door het lot worden aangewezen zullen echter misdrijven blijven berechten waarop de zwaarste straffen staan en zullen tevens ook de beroepsinstantie uitmaken voor de strafgerichten. DUPOND-MORETTI stelt dat deze hervorming het mogelijk zou moeten maken de overbelasting van het hof van assisen te verhelpen.¹⁶⁶
82. ONTHAAL VAN HET WETSVORSTEL - Het wetsvoorstel kan vanuit publieke alsook academische invalshoeken op heel wat weerstand rekenen. Zo stelt strafpleiter Franck BERTON dat “*de longen van het recht worden aangevallen*”.¹⁶⁷ De minister van Justitie verdedigt zich echter door te stellen dat de deugden van de mondelinge tegenspraak verheerlijkt zullen worden alsook dat het hof van assisen nieuw leven wordt ingeblazen door te voorzien in een herstel van de volkssoevereiniteit. Het gewicht van de volksjury zal zijns inziens namelijk verhoogd worden doordat een beslissing over de schuld alleen kan genomen worden indien een meerderheid onder de juryleden behaald kan worden, wat wil zeggen dat vier van de zes juryleden in plaats van drie zich op dezelfde wijze omtrent de schuld moeten uitspreken gezamenlijk met de drie professionele rechters.¹⁶⁸
83. Hoewel er een wezenlijk aantal verschilpunten zijn met het Belgische rechtssysteem, waar misdrijven die bestraft kunnen worden met 15 tot 20 jaar opsluiting reeds voor de correctionele rechtbank berecht worden en waar specifieke meerderheidsvereisten wat betreft de assisenjury reeds van toepassing zijn, toont dit wetsvoorstel aan dat de hervorming van het assisenhof een levende materie is die ook in naburige rechtssystemen veel stof doet opwaaien. Het valt af te wachten hoe de Franse justitie zich verder zal evolueren.

¹⁶⁵ Projet de Loi organique pour la confiance dans l'institution judiciaire, *Doc.Parl.* Chambre 2020-21, nr. 4092.

¹⁶⁶ J. MESKENS, “Des cours criminelles composées de magistrats professionnels remplaceront certaines cours d’assises. Et tous les procès pourront être filmés”, *Le Soir* 15 avril 2021, <https://plus.lesoir.be/366375/article/2021-04-14/cours-dassises-une-petite-revolution-pour-la-justice-francaise>.

¹⁶⁷ *Ibid.*

¹⁶⁸ In Frankrijk telt het hof van assisen drie beroepsrechters en zes juryleden (negen in beroep), niet twaalf zoals in België. Tot nu toe was het zo dat als de drie magistraten tot schuld besloten, het volstond dat drie van de zes juryleden hen volgden om het vonnis in die richting te laten gaan.

C. Volledige professionalisering in Nederland

84. PRINCIPIËLE AFWEZIGHEID VAN LEKENRECHTERS - Op grote schaal geëvalueerd, maakt het Nederlandse strafrechtssysteem geen gebruik van personen of organen die ervaring ontbreken in het rechtsgebied.¹⁶⁹ In Nederland dient een onderscheid gemaakt te worden tussen eenvoudigere zaken die afgehandeld worden door één beroepsrechter (enkelvoudige kamer) en meer complexe zaken die beslecht worden door een kamer met drie beroepsrechters (meervoudige kamer).¹⁷⁰
85. In een klein aantal procedures binnen het Nederlandse rechtssysteem spreken personen zonder rechtskundige opleiding eveneens recht, doch deze kunnen niet gezien worden als lekenrechters in de strikte zin van het woord gezien het gaat om experts met een academische of deskundige achtergrond in een specifiek vakgebied.¹⁷¹
86. EVALUATIE EN DEBAT – Terwijl andere landen zoals Denemarken en Duitsland er sterk aan hechten de gewone burger een plaats te geven in de vele instellingen die een land rijk is, waaronder het rechtssysteem, lijkt een dergelijk argument in Nederland geen rol te spelen. De gehechtheid aan professionalisme en de inbreng van beroepsmagistraten is in hoge mate verweven in het Nederlandse rechtsstelsel.¹⁷² Hoewel er vanuit de Nederlandse bevolking een groot vertrouwen geschiedt in het rechtssysteem¹⁷³, bestaat er onder academici nog steeds een levendig debat omtrent de invoering van lekenparticipatie in het Nederlandse recht.¹⁷⁴
87. Tegenstanders van het systeem van professionalisering zijn van mening dat de afwezigheid van burgerparticipatie leidt tot een groeiende kloof tussen de burger en justitie. Dit zou deels te wijten zijn aan het feit dat in een geprofessionaliseerd systeem louter gebruik gemaakt wordt van juridisch vakjargon, waardoor de beslissing voor de betrokkenen vaak haast onbegrijpelijk is.¹⁷⁵

¹⁶⁹ T.-A. DE ROOS, *Is de invoering van lekenrechtspraak in de Nederlandse strafrechtspleging gewenst?*, Tilburg, Universiteit van Tilburg, 2006, 7; M. MALSCH, *Democracy in the Courts. Lay Participation in European Criminal Justice Systems*, Londen, Routledge, 2016, 46-47.

¹⁷⁰ S.-N. KALIDIEN, “Criminaliteit en rechtshandhaving 2015. Ontwikkelingen en samenhangen”, *WODC* 2016, (1) 12; P.-M. VAN DEN EIJNDEN, *Onafhankelijkheid van de rechter in constitutioneel perspectief*, Deventer, Kluwer, 2011, 231; P.-A.-M. VERREST en P.-A.-M. MEVIS, *Rechtsvergelijkende inzichten voor de modernisering van het Wetboek van Strafvordering*, Den Haag, Boom Juridische uitgevers, 2018, 448.

¹⁷¹ T.-A. DE ROOS, *Is de invoering van lekenrechtspraak in de Nederlandse strafrechtspleging gewenst?*, Tilburg, Universiteit van Tilburg, 2006, 4; M. MALSCH, “De leek als rechter en de rechter als leek”, *JV* 2003, (47) 51; M. MALSCH, *Democracy in the Courts. Lay Participation in European Criminal Justice Systems*, Londen, Routledge, 2016, 69.

¹⁷² M. MALSCH, *Democracy in the Courts. Lay Participation in European Criminal Justice Systems*, Londen, Routledge, 2016, 115.

¹⁷³ EUROPESE COMMISSIE (EC), *Special Eurobarometer 461. Designing Europe’s future: Trust in institutions, Globalisation, Support for the euro, Opinions about free trade and solidarity*, April 2017, <https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinionmobile/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/surveyKy/2173>, 6.

¹⁷⁴ P.-J.-A. DE HERT, “Jury en leken in Nederland: een identiteitsonderzoek”, *NJB* 2006, (2226) 2226; T.-A. DE ROOS, *Is de invoering van lekenrechtspraak in de Nederlandse strafrechtspleging gewenst?*, Tilburg, Universiteit van Tilburg, 2006, 101-103; H. DONKER, “Juryrechtspraak nader bekeken”, *Trema* 2008, (395) 395-400; M. MALSCH, “De leek als rechter en de rechter als leek”, *JV* 2003, (47) 56-58.

¹⁷⁵ M. MALSCH, “De leek als rechter en de rechter als leek”, *JV* 2003, (47) 47.

88. Voorstanders van het huidige systeem leggen daarentegen de nadruk op het gegeven dat dankzij de professionalisering op een verfijnde en genuanceerde wijze geoordeeld kan worden over de zaken. In een systeem dat zich kenmerkt door lekenparticipatie zouden de zaken op een meer eenvoudige wijze uitgelegd moeten worden, wat een kwaliteitsvolle vorm van rechtspreken zou ondermijnen.¹⁷⁶

D. De specifieke vormgeving van criminele kamers

89. REDENEN PRO INVOERING VAN LEKENRECHTSPRAAK – Een criminele kamer als zijnde een gemengd rechtscollege bestaande uit beroepsrechters en lekenrechters, kan een aanbevelenswaardig alternatief vormen in het licht van de Belgische strafrechtspraak en de pogingen tot hervorming van het assisensysteem. Op die manier wordt de burgerparticipatie niet volledig overboord gegooid, doch wordt aan het gebrek aan juridische verfijndheid tegemoetgekomen aan de hand van professionele rechters. Een cijfermatige predominantie van het aantal lekenrechters ten aanzien van de professionele magistraten en daarmee gepaard gaande meerderheidsvereisten zou de volkssoevereiniteit tevens in tact kunnen houden.
90. Uit een analyse van Marijke MALSCH kan bovendien worden afgeleid dat het merendeel aan Europese landen talrijke praktische voordelen ziet in de participatie van lekenrechters in criminele zaken. Ze zouden ervoor zorgen dat professionele rechters niet verwrongen geraken in een vastgeroeste routine die zou leiden tot een overhaaste besluitneming op basis van terugkerende factoren. Lekenrechters daarentegen hebben een andere visie op zaken die zou kunnen bijdragen tot het voorkomen van rigide besluitvormingsprocessen door beroepsrechters.¹⁷⁷
91. Op die manier zouden de voordelen van professionele magistraten, zijnde juridische bekwaamheid en ervaring, gecombineerd kunnen worden met de verrijkende participatie van lekenassessoren, waarbij de aan de volksjury inherente ongunstigheden moeten worden weggewerkt. Voor een dergelijk systeem kan voornamelijk inspiratie worden opgedaan bij het Duitse alsook deels het Deense model.¹⁷⁸
92. REDENEN CONTRA INVOERING VAN LEKENRECHTSPRAAK – Lekenrechters beschikken niet over een juridische voorkennis, hetgeen impliceert dat een omstandige uitleg van een aantal basisbegrippen onontbeerlijk is. Omdat alle getuigen ter zitting gehoord worden en alle bewijselementen voorgelegd worden, nemen procedures met lekenrechters veel tijd in beslag. Daarnaast wordt gesteld dat

¹⁷⁶ *Ibid.*, 54-55.

¹⁷⁷ M. MALSCH, *Democracy in the Courts. Lay Participation in European Criminal Justice Systems*, Londen, Routledge, 2016, 204.

¹⁷⁸ Verslag over de hoorzittingen inzake het vraagstuk van het hof van assisen, *Parl.St.* Kamer 2018-19, nr. 3720/001, 54.

lekenrechters meer fouten zouden maken en sneller beïnvloed zouden worden door hun onderliggende emoties.¹⁷⁹

93. Het wetsvoorstel houdende de hervorming van het Wetboek van Strafvordering opteert voor een radicale afschaffing van het hof van assisen en voor de instelling van criminele kamers bestaande uit drie beroepsrechters die niet langer bijgestaan worden door een volksjury.¹⁸⁰ De Commissie verantwoordt de keuze van het ontwerp op basis van verscheidene redenen. Allereerst wordt geargumenterd dat de historische redenen die ten grondslag lagen van de instelling van een volksjury in onze hedendaagse samenleving achterhaald zijn. Daarnaast stelt de Commissie dat de deelname van de burger aan justitie niet meer verloopt zoals voorheen en dat gezien de lange duur van de procedures niet meer kan worden verdedigd dat de jury een representatie van de maatschappij zou inhouden. Tot slot wijst het voorstel op de complexiteit van de hedendaagse criminaliteit en de ongeschiktheid van een onervaren volksjury om dergelijke zaken te berechten.¹⁸¹
94. ARGUMENTATIE – "*Pour faire une bonne justice, on n'a encore rien inventé de mieux qu'un bon juge*".¹⁸² Hierbij dient de vraag gesteld te worden wie in wezen beschouwd kan worden als een goede rechter. Men zou kunnen beargumenteren dat de meest ernstige en complexe misdrijven toevertrouwd dienen te worden aan bekwame en ervaren beroepsmagistraten, waardoor de participatie van door het lot verkozen burgers een atypische invalshoek zou uitmaken.¹⁸³ Echter, in naburige landen zoals Duitsland en Denemarken kan een duidelijke tendens geconstateerd worden naar een participatieve vorm van rechtspreken in de vorm van gemengde tribunalen.¹⁸⁴ Door toedoen van woorden zoals 'transparantie', 'naberschap' en 'vertrouwen' winnen dergelijke nieuwe vormen van rechtsbedeling aan kracht, waardoor de traditionele samenstelling van strafrechtbanken zonder burgerparticipatie dan weer in vraag kan worden gesteld.¹⁸⁵
95. De gemengde tribunalen in naburige rechtsstelsels bieden ons inzicht in de verdiensten van burgerparticipatie en leiden ons richting een zoektocht om na te gaan of de Belgische hedendaagse

¹⁷⁹ M. MALSCH, *Democracy in the Courts. Lay Participation in European Criminal Justice Systems*, Londen, Routledge, 2016, 4-6.

¹⁸⁰ Wetsvoorstel houdende het Wetboek van Strafrecht, *Parl.St.* Kamer 2019-20, nr. 1239/001, 47.

¹⁸¹ *Ibid.*

¹⁸² Professor Gauthier, geciteerd door L. GYSELAERS, "De recente hervormingen van het hof van assisen in België en Frankrijk" in D. DE RUYSSCHER (ed.), *Rechtspreken en lekenparticipatie: Noodzaak of traditie?*, Antwerpen, Maklu, 2013, (11) 13.

¹⁸³ Verslag over de hoorzittingen inzake het vraagstuk van het hof van assisen, *Parl.St.* Kamer 2018-19, nr. 3720/001, 48.

¹⁸⁴ J. JACKSON en N. KOVALEV, "Lay adjudication and human rights in Europe", *Columbia Journal of European Law* 2006, (83) 95; L.-V. JOHANSEN, "Lay Participation in Danish Crime Trials: On the Interaction between Lay and Professional Judges during Deliberation", *Journal of Law and Society* 2019, (586) 586; S. MACHURA, "Understanding the German Mixed Tribunal", *Zeitschrift für Rechtssoziologie* 2016, (1) 1.

¹⁸⁵ Verslag over de hoorzittingen inzake het vraagstuk van het hof van assisen, *Parl.St.* Kamer 2018-19, nr. 3720/001, 53; L. GYSELAERS, "De recente hervormingen van het hof van assisen in België en Frankrijk" in D. DE RUYSSCHER (ed.), *Rechtspreken en lekenparticipatie: Noodzaak of traditie?*, Antwerpen, Maklu, 2013, (11) 13.

strafrechtspleging bereid is tot een geslaagde vermenging van beroepsmagistraten en lekenrechters. Zowel ten aanzien van een totale professionalisering als ten aanzien van de huidige volksjury bestaan onderscheiden vormen van wantrouwen die eventueel opgeheven zouden kunnen worden door een perfecte symbiose van de twee.¹⁸⁶ Bovendien impliceert een geheel systeem van professionalisering een herziening van artikel 150 Gw.¹⁸⁷ Daarbij dient ook gewezen te worden op het feit dat de politieke wereld zich enorm terughoudend opstelt ten opzichte van een volledige afschaffing van het hof van assisen, waardoor de volledige professionalisering van het systeem haast onwaarschijnlijk lijkt. Bijgevolg lijkt een doenlijk objectief te bestaan in de afschaffing van het huidige hof van assisen, zonder daarbij te evolueren naar een totale professionele vorm van rechtspreken. De burgerparticipatie wordt als het ware in een moderner jasje gestoken, doch rekening houdend met bovenvermelde bekommernissen om op die manier te evolueren richting een performante mix van participatie en professionaliteit.¹⁸⁸

96. HET ZOEKEN NAAR DE PERFECTE BALANS - Het spreekt voor zich dat de instelling van een gemengde criminele kamer in het Belgische rechtstelsel ter berechting van de zwaarste der misdrijven een reeks ingrijpende hervormingen met zich zal meebrengen. In vergelijking met het huidige hof van assisen, dient de procesvoering op een meer efficiënte en aldus vereenvoudigde wijze te geschieden, door gebruik te maken van een verminderd aantal rechtsprekende burgers die aan een omstandige voorbereiding onderworpen worden. Op die manier kan de expertise en geleerdheid van professionele magistraten nog steeds gecombineerd worden met de democratische meerwaarde die sommigen in de juryrechtspraak vervat zien te liggen.
97. Echter, niettegenstaande het doel de strafprocedure te herleiden tot een meer solide en eenvoudige rechtsbasis, bestaan er bepaalde garanties die het hof van assisen kenmerken en die we niet zomaar overboord kunnen gooien. De ultieme doelstelling bestaat er dan ook in de vooropgestelde simplificatie, onder meer wat betreft het aantal lekenrechters, in balans te brengen met alle nodige waarborgen voor een eerlijk proces en het recht van verdediging, gezien deze essentieel zijn in de berechting van de meest zwaarwichtige misdrijven in ons rechtssysteem.
98. PRAKTISCHE VERWEZENLIJING – Aangezien het vervolg van onderstaand onderzoek zich voornamelijk zal focussen op drie primaire karakteristieken van het huidige hof van assisen en de vraag of deze overeind zullen blijven of niet, is het wenselijk dat toekomstige onderzoeksprojecten

¹⁸⁶ Verslag over de hoorzittingen inzake het vraagstuk van het hof van assisen, *Parl.St.* Kamer 2018-19, nr. 3720/001, 55.

¹⁸⁷ Verslag over de hoorzittingen inzake het vraagstuk van het hof van assisen, *Parl.St.* Kamer 2018-19, nr. 3720/001, 20-21; C. MAES en S. VANTHIENEN, “Het hof van assisen 2.0. Succesvolle *reboot* of herhaalde *system crash*? Enkele kritische overwegingen inzake de assisenvorming”, *CDPK* 2018, nr. 2, (232) 249.

¹⁸⁸ Verslag over de hoorzittingen inzake het vraagstuk van het hof van assisen, *Parl.St.* Kamer 2018-19, nr. 3720/001, 54.

zich toeleggen op de precieze vormgeving van dergelijke gemengde criminele kamer. Meer specifiek dient stilgestaan te worden bij de concrete verhouding tussen het aantal leken- en beroepsrechters, de specifieke selectieprocedure van lekenassessoren, hun diensttijd en de mogelijkheid tot een meer extensieve voorbereiding.

Afdeling II. ORALITEIT EN ONMIDDELIJKHEIDSBEGINSEL

99. TOELICHTING – De huidige assisenprocedure kenmerkt zich door het feit dat de onderzoeksdaden verricht tijdens het gerechtelijk onderzoek zich op de terechtzitting voor het hof van assisen opnieuw voordoen op een geheel mondelinge wijze.¹⁸⁹ De wettelijke basis van het mondeling karakter kan teruggevonden worden in het beginsel van het recht van verdediging.¹⁹⁰ Het mondeling karakter zorgt ervoor dat bewijzen uit het vooronderzoek die op een niet-tegensprekelijke wijze werden verzameld, geen groter gewicht wordt toegekend dan de bewijzen die tijdens het onderzoek ten gronde naar voren worden gebracht.¹⁹¹ Het onmiddellijkheidsbeginsel wordt door het EHRM gezien als een veruitwendiging van art. 6.3.d. EVRM als beginsel van een contradictoire procesvoering.¹⁹² Daarnaast incorporeert het een aantal onmiskenbare voordelen. Zo garandeert het een betere kwaliteit van de oordeelsvorming van de rechter, gezien de gegevens waarover hij moet rechtspreken langs een gering aantal omwegen bij hem terechtkomen. Bovendien waarborgt het de controle van het publiek op het proces, wat alleen maar mogelijk is als het bewijsmateriaal op de zitting wordt gepresenteerd.¹⁹³ Een nadelig gevolg van een onmiddellijke mondelinge representatie van de bewijsvoering ter zitting zijn langdurige en omvangrijke procedures.¹⁹⁴
100. In wat volgt wordt geschetst op welke manier de balans tussen de functionaliteit en efficiëntie van het systeem aan de ene kant en het eerlijk proces voor de betrokkene aan de andere kant bewerkstelligd kan worden, in het bijzonder rekening houdend met voormelde basisbeginselen die een assisenprocedure kentekenen.

¹⁸⁹ R. DECLERCQ, *Beginselen van strafrechtspleging*, Mechelen, Kluwer, 2014, 1078-1079; R. VILAIN en S. ROYER, “In getouwtrek om toekomst assisen trekt niemand aan het langste eind”, *Juristenkrant* 2020, nr. 404, (11) 11; P.-A.-M. VERREST en P.-A.-M. MEVIS, *Rechtsvergelijkende inzichten voor de modernisering van het Wetboek van Strafvordering*, Den Haag, Boom Juridische uitgevers, 2018, 27-28.

¹⁹⁰ Cass. 3 april 1916, *Pas.* 1917, I, 75; R. DECLERCQ, *Beginselen van strafrechtspleging*, Mechelen, Kluwer, 2014, 1078.

¹⁹¹ C. VAN DEN WYNGAERT, P. TRAEST en S. VANDROMME, *Strafrecht en Strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Maklu, 2017, 614.

¹⁹² A. DEN HARTOG, *Artikel 6 EVRM: grenzen aan het streven de straf eerder op de daad te doen volgen*, Antwerpen, Maklu, 1992, 74-75; B. MEGANCK, “De noodzaak om de criteria van artikel 6.1 en 6.3.d EVRM te toetsen bij een verzoek tot getuigenverhoor” (noot onder Cass. 19 juni 2018), *T.Strafr.* 2018, afl. 5, 321; C. VAN DEN WYNGAERT, P. TRAEST en S. VANDROMME, *Strafrecht en Strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Maklu, 2017, 766.

¹⁹³ C. VAN DEN WYNGAERT, P. TRAEST en S. VANDROMME, *Strafrecht en Strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Maklu, 2017, 766.

¹⁹⁴ F. SCHUERMANS, “Strafvervolgning krijgt er alweer een processuele hindernis bij”, *Juristenkrant* 2018, nr. 361, (12) 12.

A. Inzage in het strafdossier

101. ACTUELE SITUATIE – Het mondelinge karakter van de assisenprocedure weerspiegelt zich in het feit dat de juryleden de schuldvraag moeten beantwoorden louter op basis van hetgeen hen uiteengezet wordt tijdens de zitting en niet op grond van vaststellingen in het strafdossier.¹⁹⁵ In correctionele zaken daarentegen gaat men er van uit dat iedereen het strafdossier op voorhand heeft geraadpleegd.¹⁹⁶

a. Verleden voorstel Commissie Verstraeten-Frydman en navolgende initiatieven

102. COMMISSIE VERSTRAETEN-FRYDMAN – Om tegemoet te komen aan de tijdrovende en ingewikkelde assisenprocedures, stelde de Commissie de piste van een *échevinage* systeem voor, waarbij zowel de beroeps- als de lekenrechters op voorhand een inzagerecht zouden krijgen in het dossier. Op die manier zou het mondelinge aspect van het proces gedeeltelijk ingeperkt kunnen worden wat uiteindelijk zou leiden tot een valorisatie van het systeem.¹⁹⁷
103. WETSVORSTEL TOT HERVORMING VAN HET HOF VAN ASSISEN – Het voorlopig verslag omtrent het wetsvoorstel tot hervorming van het hof van assisen in 2009 legt eveneens de nadruk op de overvloed aan informatie die een jury dient te doorgronden alvorens het nemen van een beslissing.¹⁹⁸ Daarbij argumenteerde Anke VAN DERMEERSCH dat de uitgebreide procesduur ervoor kan zorgen dat het voor een jurylid een lastig parcours kan zijn diens concentratie te behouden en bijgevolg op hoog niveau te blijven presteren. VAN DERMEERSCH stelde dat het beter zou zijn de juryleden bij aanvang van de rechtszaak inzage te geven in het strafdossier, opdat ze een gebalanceerd inzicht zouden krijgen in de stukken à charge en à décharge. Op die manier zou vermeden kunnen worden dat de juryleden de totaliteit van informatie voor het eerst mondeling ter zitting zouden moeten verwerken, waardoor ze uiteindelijk een beter beeld van het dossier zouden kunnen vormen.¹⁹⁹ Deze voorstellen konden echter niet op de nodige steun rekenen.

b. Commissie tot Hervorming van het Wetboek van Strafvordering

104. EEN PROBLEMATISCH ONTBREKEN – Zoals reeds aangekaart, stelt de Commissie een criminele kamer voorop bestaande uit louter professionele rechters. Ter argumentatie wordt gewezen op één van de

¹⁹⁵ R. DECLERCQ, *Beginselen van strafrechtspiegeling*, Mechelen, Kluwer, 2014, 1078; F. DERUYCK en Y. VAN LANDEGHEM, *Overzicht van het Belgisch strafprocesrecht*, Brugge, die Keure, 2020, 232.

¹⁹⁶ K. RIMANQUE en B. DE SMET, *Het recht op behoorlijke rechtsbedeling. Een overzicht op basis van artikel 6 EVRM*, Antwerpen, Maklu, 2002, 93-95; C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht, strafprocesrecht en internationaal strafrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Maklu, 2006, 639; D. VANDERMEERSCH, *Éléments de droit pénal et procédure pénale*, Brussel, die Keure, 2012, 727.

¹⁹⁷ COMMISSIE HERVORMING VAN HET ASSISENHOF, *Rapport*, 8 november 2005, www.standaard.be/extra/pdf/rapportassisen.pdf, 57.

¹⁹⁸ Verslag over Wetsvoorstel tot hervorming van het hof van assisen, *Parl.St.* Senaat 2008-09, nr. 4-924/4.

¹⁹⁹ *Ibid.*

probleempunten van de huidige assisenprocedure die de Commissie aankaart als een aanzet tot hervormingen, zijnde het feit dat de gezworenen geen kennis kunnen nemen van het strafdossier alvorens de aanvang van de debatten. Theoretisch gezien beschikken zij wel over een mogelijkheid tot gezamenlijke inzage na het horen van de getuigen en sprekers ter zitting, doch dit doorgaans voor slechts enkele uren, waardoor in de meerderheid van de gevallen geen inzage plaatsvindt. Daarbij is het zo dat indien ze het dossier wel inkijken en vervolgens graag nog extra verduidelijkingen hadden gewild van één der partijen, deze mogelijkheid niet bestaat.²⁰⁰

105. De Commissie is van oordeel dat een persoon die moet berechten, ongeacht diens opleiding, toegang moet hebben tot het strafdossier en de gelegenheid moet hebben de feiten op een aandachtige en omstandige wijze te analyseren alvorens de start van het proces. Daarbij wordt gesteld dat dit inzagerecht geenszins afbreuk doet aan het belang van het mondeling karakter van de debatten.²⁰¹

c. Duitsland

106. GEEN INKIJK IN HET STRAFDOSSIER – Lekenrechters in Duitsland zijn in tegenstelling tot professionele rechters niet gerechtigd voorafgaandelijk een blik te werpen op het strafdossier en worden geacht te redeneren op basis van hun gezond verstand.²⁰² De lekenassessoren zijn op die manier qua informatie beperkt tot datgene wat er mondeling ter terechtzitting aan hen meegedeeld wordt.²⁰³ Het Duitse *Bundesgerichtshof* argumenteert dat een weigering tot inzage ervoor zou zorgen dat lekenrechters zonder vooroordelen de zaak kunnen aanvangen²⁰⁴, doch staat wel toe dat lekenassessoren toegang hebben tot bepaalde documenten in het opsporingsdossier om de procedure beter te begrijpen.²⁰⁵
107. DEBAT BINNEN DUITSLAND – Eén van de primaire discussiepunten omtrent lekenparticipatie in het Duitse rechtsstelsel is de kwestie of lekenassessoren het strafdossier voorafgaandelijk zouden moeten bestuderen of niet.²⁰⁶ Hieromtrent bestaan twee tegengestelde opvattingen. Een

²⁰⁰ Wetsvoorstel houdende het Wetboek van Strafprocesrecht, *Parl.St.* Kamer 2019-20, nr. 1239/001, 48-49.

²⁰¹ *Ibid.*, 49.

²⁰² M.-T. CROES en S.-H.-E. JANSSEN, “Niet-rechterlijke actoren in de rechtspraak van Nederland, Denemarken en Duitsland”, *WODC* 2005, (1) 21; T.-A. DE ROOS, *Is de invoering van lekenrechtspraak in de Nederlandse strafrechtspleging gewenst?*, Tilburg, Universiteit van Tilburg, 2006, 57; T. RONNAÜ, “Lay Judges in the German Criminal Justice System: A Critical Review”, *Waseda Law School Journal* 2017, afl. 2, (177) 188.

²⁰³ M.-T. CROES en S.-H.-E. JANSSEN, “Niet-rechterlijke actoren in de rechtspraak van Nederland, Denemarken en Duitsland”, *WODC* 2005, (1) 21.

²⁰⁴ M. MALSCH, *Democracy in the Courts. Lay Participation in European Criminal Justice Systems*, Londen, Routledge, 2016, 137; W. PERRON, “Lay participation in Germany”, *Rev.intern.dr.pén.* 2001, (181) 184.

²⁰⁵ W. PERRON, “Lay participation in Germany”, *Rev.intern.dr.pén.* 2001, (181) 184; T. RONNAÜ, “Lay Judges in the German Criminal Justice System: A Critical Review”, *Waseda Law School Journal* 2017, afl. 2, (177) 196.

²⁰⁶ M.-T. CROES en S.-H.-E. JANSSEN, “Niet-rechterlijke actoren in de rechtspraak van Nederland, Denemarken en Duitsland”, *WODC* 2005, (1) 21; W. PERRON, “Lay participation in Germany”, *Rev.intern.dr.pén.* 2001, (181) 184; T.

minderheidsopvatting is het eens met de huidige regelgeving die lekenrechters de toegang tot het dossier ontzegt, argumenterend dat het gebrek aan voorkennis leidt tot een onbevooroordeelde evaluatie van het bewijsmateriaal dat tijdens de openbare terechtzitting wordt aangevoerd.²⁰⁷ Degenen die pleiten voor de toegang tot het strafdossier, staven hun argumentatie door te stellen dat het risico op vooroordelen net zo hoog is bij professionele rechters als bij lekenrechters. Deze meerderheidsopvatting is eveneens van oordeel dat de weigering tot inzage in feite leidt tot een gerechtelijk onevenwicht, aangezien de professionele rechters zich superieur zouden achten vanwege hun supplementaire kennis.²⁰⁸ Door Duitse critici wordt in dat kader het volgende geargumenteed: “*the equality in deciding on the issue of guilt should extend to the equality regarding rights to information*”.²⁰⁹

d. Naar een inzagerecht voor lekenrechters in de criminele kamer?

108. ARGUMENTATIE – De voorafgaandelijke inzage van het dossier door lekenrechters zou ervoor kunnen zorgen dat deze met een zekere kennis van zaken de zitting ten gronde kunnen aanvatten. Studies tonen aan dat lekenrechters het moeilijk vinden om volledig te kunnen participeren tijdens de zitting, omdat het tijdsbestek gewoonweg te kort is om de informatie op een deugdelijke wijze te verwerken.²¹⁰ Daarenboven wordt bepleit dat lekenparticipatie in een gemengd rechtscollege enkel zin heeft indien lekenrechters eenzelfde status krijgen als beroepsrechters, doch dat het ontzeggen van informatie aan lekenassessoren die voor beroepsrechters wel toegankelijk is, deze gelijkwaardigheid zou ondermijnen.²¹¹ Door lekenrechters op eenzelfde niveau qua informatieverstrekking te brengen als professionele rechters, worden deze aangemoedigd om een grotere bijdrage te leveren aan de behandeling van de zaak en de besluitvorming daarmee gepaard gaande.²¹²
109. Hoewel een Duitse minderheidsstrekking bij wijze van tegenargument het risico aankaart dat een voorafgaandelijke dossierinzage zou kunnen leiden tot de ontwikkeling van vooroordelen in hoofde

RONNAÜ, “Lay Judges in the German Criminal Justice System: A Critical Review”, *Waseda Law School Journal* 2017, afl. 2, (177) 188.

²⁰⁷ W. PERRON, “Lay participation in Germany”, *Rev.intern.dr.pén.* 2001, (181) 184.

²⁰⁸ T. RONNAÜ, “Lay Judges in the German Criminal Justice System: A Critical Review”, *Waseda Law School Journal* 2017, afl. 2, (177) 195.

²⁰⁹ Citaat Hillenkamp in T. RONNAÜ, “Lay Judges in the German Criminal Justice System: A Critical Review”, *Waseda Law School Journal* 2017, afl. 2, (177) 195.

²¹⁰ M.-T. CROES en S.-H.-E. JANSSEN, “Niet-rechterlijke actoren in de rechtspraak van Nederland, Denemarken en Duitsland”, *WODC* 2005, (1) 21; W.-L.-F. FELSTINER en A.-B. DREW, *European Alternatives to Criminal Trials and the United States*, Washington, National Institute of Law Enforcement and Criminal Justice, 1978, 38; T. RONNAÜ, “Lay Judges in the German Criminal Justice System: A Critical Review”, *Waseda Law School Journal* 2017, afl. 2, (177) 207.

²¹¹ J. JACKSON en N. KOVALEV, “Lay adjudication and human rights in Europe”, *Columbia Journal of European Law* 2006, (83) 110.

²¹² M. MALSCH, *Democracy in the Courts. Lay Participation in European Criminal Justice Systems*, Londen, Routledge, 2016, 213-214.

van de lekenrechters²¹³, kan toch geargumenteed worden dat een betere informatisering van lekenassessoren alvorens de behandeling van de zaak aan te raden is. Op die manier kan de informatiekloof tussen lekenrechters en professionele rechters immers verkleind worden.²¹⁴ Rechtsleer heeft bovendien aangetoond dat de toegang tot het strafdossier alvorens de behandeling ter zitting ook de beslissingen van professionele rechters omtrent de schuld van de verdachte kan beïnvloeden.²¹⁵ Bijgevolg kan besloten worden dat het belangrijker is dat meer aandacht wordt besteed aan de neutraliteit van de strafdossiers in plaats van te voorkomen dat lekenassessoren kennis kunnen nemen van de specifieke gegevens in een zaak alvorens ze erbij betrokken raken.

110. DE BALANS TUSSEN EEN EFFICIËNT EN EERLIJK PROCES – In onze zoektocht naar evenwicht tussen de efficiëntie van het proces en waarborgen op het vlak van verdediging voor de betrokkene, zou een inzagerecht er in theorie voor kunnen zorgen dat de procedure ten gronde op een minder omslachtige wijze kan worden aangevat, zonder een overdosis aan informatie die ter zitting aan de lekenrechters gepresenteerd wordt. Rekening houdend met bovenstaande argumenten dient de procedure voor de criminele kamers grotendeels onderworpen te blijven aan het onmiddellijkheidsbeginsel, doch in een vereenvoudigde en afgezwakte versie in vergelijking met de huidige procedure. De inzage in het strafdossier heeft geenszins tot doel het mondelinge karakter en de voordelen van het onmiddellijkheidsbeginsel te ondermijnen, maar dient ervoor te zorgen dat niet ieder minuscuul detail een omstandige uiteenzetting vereist gezien de onwetendheid van de lekenassessoren.

111. PRAKTISCHE VERWEZENLIJKING – Hoewel Duitse critici voornamelijk de vrees voor beïnvloeding of bevooroordeeldheid benadrukken, kunnen mijns inziens tevens wel vragen gesteld worden bij de praktische haalbaarheid van een inzagerecht voor lekenrechters. Tijdens de hoorzittingen omtrent het vraagstuk van het hof van assisen stipt voormalig voorzitter van het College van de hoven en rechtbanken Antoon BOYEN dezelfde bekommernis aan:

*“Alleen al de aanblik van een karton of vier vijf schrikt de mensen af. Wie gaat hen helpen bij het lezen van het dossier? Zij zullen zeker hulp nodig hebben omdat het toch wel een eigen techniek vergt om inzicht te krijgen in de opbouw en de inhoud van het dossier.”*²¹⁶

112. Daarenboven blijkt uit een breder Europeesrechtelijk onderzoek dat in landen zoals Polen en Kroatië lekenrechters wel degelijk toegang tot het strafdossier krijgen, doch dat ondanks deze mogelijkheid

²¹³ J. JACKSON en N. KOVALEV, “Lay adjudication and human rights in Europe”, *Columbia Journal of European Law* 2006, (83) 109.

²¹⁴ M. MAJSCH, *Democracy in the Courts. Lay Participation in European Criminal Justice Systems*, Londen, Routledge, 2016, 213-214.

²¹⁵ B. SCHÜNEMANN en W. BANDILLA, “Perseverance in Courtroom Decisions” in H. WEGENER., F. LÖSEL, J. HAISCH (eds.), *Criminal Behavior and the Justice System. Research in Criminology*, Berlijn, Springer, 1989, (181) 182-191.

²¹⁶ Verslag over de hoorzittingen inzake het vraagstuk van het hof van assisen, *Parl.St.* Kamer 2018-19, nr. 3720/001, 91.

de meesten in de praktijk het dossier gewoonweg niet inkijken.²¹⁷ Zo blijkt dat in Polen slechts één op elf lekenrechters in de praktijk hun inzagerecht uitoefent. In Kroatië werd daarbij dan wel weer opgemerkt dat lekenrechters die melding maakten van het feit dat zij het dossier hadden ingekeken, ook vaker vragen stelden tijdens de zitting en een betere betrokkenheid alsook bevatting van de zaak toonden.²¹⁸

113. Bij wijze van conclusie kan bijgevolg gesteld worden dat hoewel de theoretische wenselijkheid doet pleiten voor een inzagerecht voor lekenrechters in het strafdossier alvorens de aanvang van de zitting, er naar de toekomst toe zeker rekening gehouden dient te worden met deze praktische schaduwzijde. Indien lekenassessoren deze mogelijkheid krijgen doch hier gewoonweg geen gebruik van zouden maken, zal de winst op gebied van efficiëntie immers heel beperkt zijn.

B. Getuigenverhoor

114. ACTUELE SITUATIE – Het hof van assisen kenmerkt zich door een essentieel mondeling en tegensprekelijk karakter met een systematisch getuigenverhoor ter zitting.²¹⁹ De voorzitter kan de verzoeken van de partijen ter preliminaire zitting afwijzen wanneer vaststaat dat de voorgedragen getuigen kennelijk niet kunnen bijdragen tot de waarheidsvinding, de (on)schuld van de verdediging of de moraliteit van de beschuldigde of het slachtoffer.²²⁰
115. In correctionele zaken daarentegen beperkt de rechter zich hoofdzakelijk tot de schriftelijke gegevens uit het strafdossier, zonder uitgebreide ondervraging van de beklaagde en zonder getuigen te horen. Desalniettemin beschikt de rechter over de mogelijkheid gegevens uit het dossier te toetsen aan mondelinge verklaringen van verdachten alsook getuigen.²²¹ Zo kan zowel het Openbaar Ministerie als de verdediging getuigen oproepen.²²² Artikel 190 Sv. stelt echter dat de getuigen à charge en à décharge enkel worden gehoord “*indien daartoe grond bestaat*”.²²³ Gezien de rechter op die manier kan oordelen over de opportuniteit van het verzoek tot getuigenverhoor, kenmerkt de Belgische

²¹⁷ S. GOLDBACH en V. HANS, “Juries, Lay Judges, and Trials” in G. BRUINSMA en D. WEISBURD (eds.), *Encyclopedia of Criminology and Criminal Justice*, New York, Springer, 2014, (2716) 2723.

²¹⁸ S.-K. IVKOVIC, “Exploring Lay Participation in Legal-Decision Making: Lessons from Mixed Tribunals”, *Cornell International Law Journal* 2007, (429) 447.

²¹⁹ R. DECLERCQ, *Beginselen van strafrechtspiegeling*, Mechelen, Kluwer, 2014, 1078; R. VILAIN en S. ROYER, “In getouwtrek om toekomst assisen trekt niemand aan het langste eind”, *Juristenkrant* 2020, nr. 404, (11) 11; P.-A.-M. VERREST en P.-A.-M. MEVIS, *Rechtsvergelijkende inzichten voor de modernisering van het Wetboek van Strafvordering*, Den Haag, Boom Juridische uitgevers, 2018, 28.

²²⁰ Artikel 278 Sv.

²²¹ F. DERUYCK en Y. VAN LANDEGHEM, *Overzicht van het Belgisch strafprocesrecht*, Brugge, die Keure, 2020, 232.

²²² Art. 6.3.d. EVRM; art. 14.3.c. IVBPR; F. DERUYCK en Y. VAN LANDEGHEM, *Overzicht van het Belgisch strafprocesrecht*, Brugge, die Keure, 2020, 232.

²²³ Art. 190 Sv.; C. VAN DE HEYNING, “Riahi, of de kroniek van een aangekondigde veroordeling”, *T.Strafr.* 2016, nr. 5, (351) 352.

rechtspraktijk zich door een gering aantal correctionele zaken waar getuigen ter zitting ondervraagd worden.²²⁴

a. Verleden voorstel Commissie Verstraeten-Frydman en navolgende initiatieven

116. GETUIGEN MET BETREKKING TOT DE FEITEN – In het kader van het voorstel omtrent de modernisering van de assisenprocedure, meende de Commissie dat de voorzitter van het hof van assisen over een marginaal toetsingsrecht moest beschikken tot weigering van getuigen, gebaseerd op het criterium dat “*de getuigen kennelijk geen uitstaans hebben met de feiten die aan de beschuldigde worden ten laste gelegd en met diens schuld of onschuld desbetreffende.*”²²⁵ Daarbij beklemtoonde de Commissie dat in het licht van het essentieel mondeling karakter van het assisenproces, deze toetsing niet vereenzelvigd diende te worden met de toestand in correctionele zaken. De vooropgestelde marginale toetsing zou een onpartijdige methode zijn om excessen te vermijden en bijgevolg een middel om een rem te plaatsen daar waar een getuigenverhoor geen enkele toegevoegde waarde voor het debat teweeg zou kunnen brengen.²²⁶
117. MORALITEITSGETUIGEN – Wat de moraliteitsgetuigen betreft, achtte de Commissie het verantwoord een beperking op te leggen, gezien een onbeperkte vrijheid van de partijen ertoe leidt dat in tal van zaken een overweldigend aantal moraliteitsgetuigen wordt opgeroepen die niet allemaal een nuttige bijdrage kunnen leveren tot de schetstekening van de persoonlijkheid van de beschuldigde in kwestie. Bijgevolg suggereerde de Commissie als beginsel een kwantitatieve beperking van vijf moraliteitsgetuigen per beschuldigde en per rechtstreeks slachtoffer, gepaard gaande met de mogelijkheid voor de voorzitter om dat aantal te verruimen indien hij meent dat deze een toegevoegde waarde kunnen bieden.²²⁷
118. OPINIE HOGE RAAD VOOR DE JUSTITIE - Wat betreft deze materie gaf de Hoge Raad aan geen voorstander te zijn van de beperking van het aantal op te roepen getuigen, gezien dit zou ondermijnen dat het recht van verdediging ten volle zou kunnen spelen.²²⁸ Om diezelfde redenen stelde de Hoge

²²⁴ F. DERUYCK en Y. VAN LANDEGHEM, *Overzicht van het Belgisch strafprocesrecht*, Brugge, die Keure, 2020, 255; P. TERSAGO, “Het onmiddellijkheidsbeginsel in strafzaken 2.0: het EHRM benadrukt het belang van het getuigenverhoor ter terechtzitting” (noot onder EHRM 14 juni 2016), *NC* 2017, nr. 2, (141) 143; C. VAN DE HEYNING, “Riahi, of de kroniek van een aangekondigde veroordeling”, *T.Strafr.* 2016, nr. 5, (351) 352.

²²⁵ COMMISSIE HERVORMING VAN HET ASSISENHOF, *Rapport*, 8 november 2005, www.standaard.be/extra/pdf/rapportassisen.pdf, 60.

²²⁶ *Ibid.*

²²⁷ COMMISSIE HERVORMING VAN HET ASSISENHOF, *Rapport*, 8 november 2005, www.standaard.be/extra/pdf/rapportassisen.pdf, 61; R. VERSTRAETEN en L. GYSELAERS, “De wet van 21 december 2009 tot hervorming van het Hof van assisen” in R. VERSTRAETEN en F. VERBRUGGEN (eds.), *Straf- en strafprocesrecht*, Brugge, die Keure, 2010, (89) 102.

²²⁸ HOGE RAAD VOOR DE JUSTITIE (HRJ), *Advies over het wetsvoorstel tot hervorming van het hof van assisen, ingediend door de heer Philippe Mahoux in de Senaat op 25 september 2008*, 28 januari 2009, <https://hrj.be/admin/storage/hrj/a0054b.pdf>, 49.

Raad zich tevens terughoudend op ten aanzien van het marginaal toetsingsrecht houdende de mogelijkheid tot weigering van getuigen.²²⁹

119. WET VAN 21 DECEMBER 2009 - De wetgever verklaarde zich uiteindelijk gedeeltelijk akkoord met voormeld voorstel van de Commissie, door enerzijds in een marginaal toetsingsrecht van de voorzitter te voorzien dat zowel de feitelijke als de moraliteitsgetuigen aanbelangt, uitgeoefend op de preliminaire zitting. Anderzijds werd echter niet voorzien in een kwantitatieve beperking wat het aantal moraliteitsgetuigen betreft.²³⁰
120. WET VAN 5 MEI 2019 - Het criterium dat “*de voorgedragen getuigen kennelijk niets uit te staan hebben met de feiten die aan de beschuldigde ten laste worden gelegd, noch met diens schuld of onschuld of met diens moraliteit*” werd door de wet van 5 mei 2019 bij wijze van *quick win* vervangen door “*dat de voorgedragen getuigen kennelijk niet kunnen bijdragen tot de waarheidsvinding met betrekking tot het aan de beschuldigde ten laste gelegde feit, diens schuld of onschuld, of tot de moraliteit van de beschuldigde of het slachtoffer*”.²³¹ In het wetsvoorstel werd erop gewezen dat op die manier de anomalie hersteld wordt die er thans in bestond dat enkel getuigen konden spreken omtrent de moraliteit van de beschuldigde en niet van het slachtoffer.²³²

b. Rechtspraak EHRM en navolgende cassatierechtspraak

121. GETUIGEN À CHARGE - Artikel 6.3.d. EVRM voorziet in het recht om getuigen à charge te (doen) ondervragen en de ondervraging van getuigen à decharge te doen geschieden onder dezelfde voorwaarden. Het Europees Hof leest dit artikel in samenhang met artikel 6.1 EVRM dat het recht op een eerlijk proces waarborgt.²³³ Vroegere Belgische cassatierechtspraak hieromtrent stelde dat een weigering tot getuigenverhoor geen schending inhield van voormeld recht, indien de rechter van mening was dat de getuigenverklaring niet nuttig zou zijn voor de waarheidsvinding.²³⁴ Deze argumentatie was echter niet langer houdbaar in navolging van het arrest *Riahi t. België* van 14 januari 2016, waarin het EHRM de mogelijkheid tot weigering van het getuigenverhoor aanzienlijk inperkte.²³⁵

²²⁹ *Ibid.*

²³⁰ R. VERSTRAETEN en L. GYSELAERS, “De wet van 21 december 2009 tot hervorming van het Hof van assisen” in R. VERSTRAETEN en F. VERBRUGGEN (eds.), *Straf- en strafprocesrecht*, Brugge, die Keure, 2010, (89) 102.

²³¹ Art. 45 wet van 5 mei 2019 houdende diverse bepalingen in strafzaken en inzake erediensten, en tot wijziging van de wet van 28 mei 2002 betreffende de euthanasie en van het Sociaal Strafwetboek, *BS* 24 mei 2019.

²³² Wetsvoorstel houdende strafzaken en erediensten, *Parl.St.* Kamer 2018-19, nr. 3515/001, 57.

²³³ A. BLOCH, “Het horen van getuigen ter rechtszitting als voorwaarde voor een eerlijk proces”, *T.Strafr.* 2017, nr. 5, (286) 304.

²³⁴ Cass. 13 januari 1999, *RW* 1999-2000, 917; Cass. 22 juni 1999, *T.Strafr.* 2001, 75, noot P. HELSEN.

²³⁵ EHRM 14 juni 2016, nr. 65400/10, *Riahi/België*; C. VAN DE HEYNING, “*Riahi*, of de kroniek van een aangekondigde veroordeling”, *T.Strafr.* 2016, nr. 5, (351) 351.

122. In voornoemd arrest stelt het EHRM op basis van diens vorige rechtspraak²³⁶ dat een rechter een getuigenverhoor à charge kan afwijzen indien: (1) ernstige redenen het niet-horen van de getuige zouden kunnen verantwoorden, (2) de belastende verklaring niet het enige doorslaggevende element is waarop de veroordeling zich steunt en (3) er voldoende compenserende elementen zijn voor de verdediging om de verklaring te weerleggen.²³⁷ Het Hof bevestigt bijgevolg dat het ontbreken van een ernstige reden voor het niet verschijnen van een getuige op zichzelf geen schending van de rechten van verdediging uitmaakt, maar dat het een belangrijke factor is die de balans kan doen overhellen in het voordeel van de vaststelling van een schending van het recht op een eerlijk proces.²³⁸ Het Europees Hof stelt daarenboven voorop dat als algemene regel geldt dat de drie fasen van deze test moeten worden onderzocht in de aangegeven volgorde. Hier kan echter van afgeweken worden indien één van deze criteria bijzonder dwingend blijkt te zijn om te bepalen of het proces in zijn geheel al dan niet eerlijk verlopen is.²³⁹ Zo kan het zijn dat ook indien de getuigenverklaring geen doorslaggevend bewijsstuk is voor de beoordeling, het Hof de procedure in zijn totaliteit niet als eerlijk beschouwd gezien de afwezigheid van voldoende compenserende tegenmaatregelen.²⁴⁰
123. Zodoende legt het Hof de nadruk op het nut van een tegensprekelijk onderzoek ter zitting en het belang voor de verdediging om de betrouwbaarheid en geloofwaardigheid van de verklaringen van een getuige te kunnen verifiëren en waar nodig de twijfel eraan te doen gelden.²⁴¹ Het arrest *Riahi* kan bijgevolg gezien worden als een eerste stap in de richting van een Belgische correctionele procedure die zich meer en meer kenmerkt door mondeling bewijs aangebracht ter terechtzitting. De waarde van een getuigenverklaring in een groter geheel van bewijselementen wordt nog steeds door de vonnisrechter bepaald, doch de marge om geen getuigen op te roepen is enigszins gereduceerd.²⁴²
124. IMPLEMENTATIE HOF VAN CASSATIE – Het Belgische Hof van Cassatie heeft de criteria vooropgesteld in het *Riahi*-arrest intussen volledig geïmplementeerd en verder uitgewerkt in tal van

²³⁶ EHRM 15 december 2011, nrs. 26766/05 en 22228/06, Al-Khawaja en Tahery/Verenigd Koninkrijk; EHRM 17 april 2014, nr. 9154/10, Schatschaschwili/Duitsland.

²³⁷ F. DERUYCK en Y. VAN LANDEGHEM, *Overzicht van het Belgisch strafprocesrecht*, Brugge, die Keure, 2020, 255; C. VAN DE HEYNING, “Het getuigenverhoor na de zaak-Riahi: het Hof van Cassatie zoekt zijn weg”, *T.Strafr.* 2017, nr. 3, (227) 227.

²³⁸ EHRM 15 december 2015, nr. 9154/10, Schatschaschwili/Duitsland, § 113; EHRM 14 juni 2016, nr. 65400/10, Riahi/België, § 31.

²³⁹ EHRM 15 december 2011, nrs. 26766/05 en 22228/06, Al-Khawaja en Tahery/Verenigd Koninkrijk, §107; EHRM 15 december 2015, nr. 9154/10, Schatschaschwili/Duitsland, § 113; EHRM 14 juni 2016, nr. 65400/10, Riahi/België, § 33.

²⁴⁰ EHRM 17 april 2014, nr. 9154/10, Schatschaschwili/Duitsland, §116; C. VAN DE HEYNING, “Riahi, of de kroniek van een aangekondigde veroordeling”, *T.Strafr.* 2016, nr. 5, (351) 351.

²⁴¹ A. BLOCH, “Het horen van getuigen ter terechtzitting als voorwaarde voor een eerlijk proces”, *T.Strafr.* 2017, nr. 5, (286) 286-287.

²⁴² D. DE SMET, “Confrontatie op de terechtzitting met de getuige die als enige belastend bewijs aanbrengt”, *RABG* 2017, nr. 7, (515) 515-518.

arresten.²⁴³ Zo stelt het Hof enerzijds met betrekking tot het eerste criterium dat het gaat om feitelijke, procedurele of juridische gronden die de afwezigheid van de getuige op het proces kunnen verantwoorden.²⁴⁴ Het Hof voegt daaraan toe dat bij de beoordeling van het feit of er ernstige redenen zijn voor het niet-horen van de getuige in aanmerking kan worden genomen dat er een risico bestaat op “*intimidatie, represailles, bedreigingen of geweld tegenover de getuige of bekenden van de getuige.*”²⁴⁵ In dat geval moet de rechter onderzoeken of er objectieve, door bewijselementen ondersteunde factoren voorhanden zijn die dergelijke bezorgdheid voor bedreigingen kunnen rechtvaardigen.²⁴⁶

125. Wat betreft het derde criterium omtrent de compenserende waarborgen, geeft het Hof meermaals een opsomming van mogelijke compenserende factoren die aangewend kunnen worden. Zo wordt mede gewezen op het toekennen van een mindere bewijswaarde aan dergelijke verklaringen, het voorhanden zijn van een video-opname van het afgenomen verhoor tijdens het vooronderzoek of de mogelijkheid voor de beklaagde om zijn standpunt uit te drukken wat betreft de geloofwaardigheid of betrouwbaarheid van de getuige.²⁴⁷
126. GETUIGEN À DÉCHARGE - In een recent arrest stelt het Hof van Cassatie dat de toetsingscriteria vooropgesteld in het arrest *Riabi* niet gelden voor getuigen à décharge.²⁴⁸ Omtrent deze problematiek heeft het EHRM zich in het arrest *Murtazaliyeva t. Rusland* uitgesproken, stellende dat de weigering van de rechter om getuigen à décharge te horen, eveneens getoetst dient te worden aan drie concrete vragen.²⁴⁹ Zo dient allereerst de vraag gesteld te worden of het verzoek tot het horen van getuigen voldoende gemotiveerd en relevant was in het licht van de ten laste gelegde feiten. Daarnaast moet de beslissing met voldoende redenen omkleed zijn en mag de keuze tot het niet-horen van de getuigen de eerlijkheid van het proces in zijn geheel niet in het gedrang brengen.²⁵⁰
127. IMPLEMENTATIE HOF VAN CASSATIE - Het is betwistbaar of het Hof van Cassatie zich in voormeld arrest heeft gebaseerd op het *Murtazaliyeva*-arrest, aangezien de drie criteria niet expliciet vooropgesteld zijn. Met zekerheid te stellen valt dat de derde deelvraag aan bod komt, gezien het Hof

²⁴³ Cass. 14 maart 2017, AR P.16.1152.N; Cass. 28 mei 2019, AR P.19.0105.N; Cass. 25 september 2019, AR P.19.0344.F; Cass. 8 september 2020, AR P.20.00388.N; Cass. 23 maart 2021, AR P.20.1125.N; F. DERUYCK en Y. VAN LANDEGHEM, *Overzicht van het Belgisch strafprocesrecht*, Brugge, die Keure, 2020, 255.

²⁴⁴ Cass. 13 oktober 2020, AR P.20.0254.N/3; F. DERUYCK en Y. VAN LANDEGHEM, *Overzicht van het Belgisch strafprocesrecht*, Brugge, die Keure, 2020, 255.

²⁴⁵ Cass. 13 oktober 2020, AR P.20.0254.N/3.

²⁴⁶ Cass. 23 maart 2021, AR P.20.1125.N/5.

²⁴⁷ Cass. 28 mei 2019, AR P.19.0105.N; Cass. 23 maart 2021, AR P.20.1125.N/4.

²⁴⁸ Cass. 26 februari 2019, AR P.18.1028.N/5; S. BERNEMAN, “De advocaat, de terrorist en de getuige à décharge: een explosief trio!”, *T.Strafr.* 2019, nr. 5, (286) 287; F. DERUYCK en Y. VAN LANDEGHEM, *Overzicht van het Belgisch strafprocesrecht*, Brugge, die Keure, 2020, 255.

²⁴⁹ EHRM 18 december 2018, nr. 36658/05, *Murtazaliyeva/Rusland*.

²⁵⁰ EHRM 7 maart 2019, nr. 6005/08, *Abdullayev/Azerbeidzjan*; S. BERNEMAN, “De advocaat, de terrorist en de getuige à décharge: een explosief trio!”, *T.Strafr.* 2019, nr. 5, (286) 288.

van Cassatie ook melding maakt van het feit dat de rechter die verzocht wordt getuigen à décharge te horen erover moet waken dat het recht van de beklaagde op een eerlijk proces niet in het gedrang wordt gebracht. Tussen de regels door kan eveneens de tweede deelvraag van het *Murtazaliyeva*-arrest gelezen worden in de beslissing van het Cassatiehof, gezien gewezen wordt op het feit dat de rechter zijn beslissing moet steunen op concrete omstandigheden die hij dient aan te geven.²⁵¹ Aangezien de volledige ‘Murtazaliyeva-test’ niet uitdrukkelijk vastgesteld kan worden in de voormelde rechtspraak van het Hof van Cassatie, verwachten we dat in toekomstige rechtspraak deze test nog nadrukkelijker aangewend zal worden.

c. Commissie tot Hervorming van het Wetboek van Strafvordering

128. STRAFRECHTBANK IN HET ALGEMEEN – De Commissie wijst uitdrukkelijk op het feit dat heden ten dage zelden getuigen ter correctionele zitting worden gehoord en dat het onderzoek ter terechtzitting zich doorgaans beperkt tot een debat op basis van het strafdossier.²⁵² De Commissie stelt bijgevolg als regel voorop dat, rechtstreeks geïnspireerd door de rechtspraak van het EHRM, de strafrechter het verzoek tot getuigenverhoor tijdens de zitting moet inwilligen indien het gaat om getuigen wiens verklaring doorslaggevend blijken. De rechter kan het verzoek afwijzen indien er grondige redenen bestaan die de afwezigheid van het getuigenverhoor kunnen rechtvaardigen, zonder afbreuk te doen aan de rechten van de verdediging van de beklaagde en mits toevoeging van voldoende compenserende maatregelen.²⁵³ Doordat nu de mogelijkheid tot getuigenverhoor binnen correctionele zaken uitdrukkelijk wettelijk wordt verankerd, zoals we kunnen lezen in art. 292 van het voorstel van de Commissie, wordt het onmiddellijkheidsbeginsel overgenomen in de correctionele procesvoering:²⁵⁴

“Art. 292. § 2. Wanneer de onderzoeksbehandeling het horen van getuigen ter terechtzitting betreft, beoordeelt de rechtbank in het licht van de goede rechtsbedeling of het nuttig is om de getuigen te horen. De rechtbank is verplicht in te gaan op een verzoek van de beklaagde om een getuige à charge ter zitting te horen wanneer diens getuigenis doorslaggevend lijkt te zijn, behoudens wanneer de afwijzing van dat verzoek de rechten van verdediging van de beklaagde niet schendt. De rechtbank beoordeelt dit, rekening houdend met het bestaan van een ernstige reden voor de afwezigheid ter zitting van de getuige, en het bestaan van voldoende compenserende waarborgen, inclusief waarborgen die de betrouwbaarheid van de getuigenis garanderen.”²⁵⁵

²⁵¹ Cass. 26 februari 2019, AR P.18.1028.N/5; F. DERUYCK en Y. VAN LANDEGHEM, *Overzicht van het Belgisch strafprocesrecht*, Brugge, die Keure, 2020, 255.

²⁵² Wetsvoorstel houdende het Wetboek van Strafrecht, *Parl.St.* Kamer 2019-20, nr. 1239/001, 250.

²⁵³ *Ibid.*, 44-45.

²⁵⁴ *Ibid.*, 250.

²⁵⁵ *Ibid.*, 556.

129. Uit de bewoordingen van de Commissie kan worden afgeleid dat de bevoegdheid van de rechter om het verzoek tot het horen van getuigen te beoordelen geconcipieerd is op basis van bovenvermelde drie criteria vooropgesteld in de rechtspraak van het EHRM.
130. CRIMINELE KAMER VAN DE STRAFRECHTBANK – Met betrekking tot de specifieke procedure voor feiten voorgelegd aan de criminele kamer van de strafrechtbank, stelt de Commissie dat de rechtbank beschikt over een marginaal toetsingsrecht teneinde het aantal getuigen te kunnen begrenzen. De rechtbank beschikt over de mogelijkheid de verzoeken van de partijen af te wijzen indien vaststaat dat de getuigen in kwestie kennelijk geen bijdrage kunnen leveren tot de waarheidsvinding omtrent het ten laste gelegde feit, de schuld of onschuld van de beschuldigde of de moraliteit van de beschuldigde dan wel het slachtoffer.²⁵⁶

“Art. 336. § 2 De rechtbank kan de verzoeken van de partijen afwijzen wanneer vaststaat dat de voorgedragen getuigen kennelijk niet kunnen bijdragen tot de waarheidsvinding met betrekking tot het aan de beschuldigde ten laste. De rechtbank beschikt over een marginaal toetsingsrecht teneinde het aantal getuigen te kunnen beperken. De rechtbank kan de verzoeken van de partijen afwijzen wanneer vaststaat dat de voorgedragen getuigen kennelijk niet kunnen bijdragen tot de waarheidsvinding met betrekking tot het aan de beschuldigde ten laste gelegde feit, diens schuld of onschuld, of tot de moraliteit van de beschuldigde of het slachtoffer.”²⁵⁷

131. Uit de bewoordingen van de Commissie kan worden vastgesteld dat woord voor woord geopteerd wordt voor de ruimere formulering gehanteerd in het huidige art. 278 Sv. Hierbij dient benadrukt te worden dat deze bepaling in overeenstemming is met de reeds besproken rechtspraak van het EHRM alsook die van het Hof van Cassatie.²⁵⁸ Zo stelt het *Riahi*-arrest enerzijds dat het verhoren van bepaalde getuigen afgewezen kan worden indien daartoe ernstige redenen bestaan.²⁵⁹ De rechtspraak van het Hof van Cassatie stelt anderzijds dat het recht om getuigen à charge en à décharge te (doen) verhoren niet absoluut en ongelimiteerd is, waaraan toegevoegd wordt in meer recente arresten dat de rechter oordeelt over de noodzaak, raadzaamheid en gepastheid van het getuigenverhoor mits daarbij het recht op een eerlijk proces in zijn totaliteit beschouwd niet wordt geschonden.²⁶⁰

d. Duitsland

132. MONDELING KARAKTER EN ONMIDDELIJKHEIDSBEGINSEL – De procedure voor gemengde rechtbanken in het Duitse rechtsstelsel karakteriseert zich eveneens door een alomvattend mondeling

²⁵⁶ *Ibid.*, 267.

²⁵⁷ *Ibid.*, 575-576.

²⁵⁸ Wetsvoorstel houdende strafzaken en erediensden, *Parl.St.* Kamer 2018-19, nr. 3515/001, 55-56.

²⁵⁹ EHRM 14 juni 2016, nr. 65400/10, *Riahi/België*, § 30.

²⁶⁰ Cass. 31 mei 2016, *RW* 2017-18, nr. 4, 140; Cass. 19 juni 2018, AR P.17.1250.N.

karakter van het proces, gepaard gaande met het onmiddellijkheidsbeginsel.²⁶¹ Alle bewijsstukken worden op de zitting ten gronde uiteen gezet en de betrokken getuigen worden eveneens ter terechtzitting gehoord.²⁶² Rechtsgeleerde MITTERMAIER legde reeds in de 19^e eeuw de nadruk op de vereiste van een mondelinge en onmiddellijke Duitse strafprocedure. Zo stelde hij dat het horen van getuigen en het gebruik van de verscheidene bewijsstukken alsook de argumenten van het Openbaar Ministerie en de verdediging, ter plaatse uiteengezet moeten worden voor de rechtbank die de uiteindelijke bevoegdheid heeft de uitkomst van de zaak te bepalen.²⁶³

133. VERANTWOORDING – Aan de hand van het onmiddellijkheidsbeginsel tracht men te voorkomen dat het waarheidsvindingsproces van de rechtbank volledig voorafgaandelijk gedetermineerd wordt door het onderzoek van het Duitse Openbaar Ministerie.²⁶⁴ Om die reden mogen de beroeps- en lekenrechters hun oordeel enkel baseren op de bewijsstukken en getuigenissen die tijdens het openbare proces aan hen worden voorgelegd.²⁶⁵ Het onmiddellijkheidsbeginsel bepaalt daarenboven dat het getuigenverhoor ter terechtzitting niet vervangen mag worden door de loutere uiteenzetting van een proces-verbaal van verhoor dat tijdens een eerder stadium van het onderzoek heeft plaatsgevonden.²⁶⁶
134. MOGELIJKHEID TOT WEIGERING – Zowel de beklaagde als het Openbaar Ministerie hebben het recht om nader bewijs te verkrijgen aan de hand van een formele aanvraag tot getuigenverhoor. De rechtbank kan dit verzoek weigeren indien de voorgestelde getuigenis overbodig blijkt wegens vanzelfsprekendheid, kennelijke irrelevantie of volledige ongeschiktheid.²⁶⁷

e. Een systematisch getuigenverhoor bij de criminele kamers

135. ARGUMENTATIE – Een systematisch getuigenverhoor tijdens het onderzoek ter terechtzitting biedt een meerwaarde bij de berechting van de zwaarste der misdrijven, gezien het kan leiden tot een meer

²⁶¹ T. RONNAÛ, “Lay Judges in the German Criminal Justice System: A Critical Review”, *Waseda Law School Journal* 2017, afl. 2, (177) 197; S.-K. DE GROOT, *Internationale bewijsgeving in strafzaken. Nederland en Duitsland*, Deventer, Gouda Quint, 2000, 80; P.-A.-M. VERREST en P.-A.-M. MEVIS, *Rechtsvergelijkende inzichten voor de modernisering van het Wetboek van Strafvordering*, Den Haag, Boom Juridische uitgevers, 2018, 119.

²⁶² § 250 Strafprozeßordnung (hierna: StPO); W. PERRON, “Lay participation in Germany”, *Rev.intern.dr.pén.* 2001, (181) 184; F. SCHMID, “Zur rechtlichen Bewertung der audiovisuellen Übertragung von Zeugenaussagen im Strafverfahren (insbesondere der Hauptverhandlung) *de lege lata* (und *de lege ferenda*)”, *Studentische Zeitschrift für Rechtswissenschaft* 2016, afl. 2, (250) 253; S.-K. DE GROOT, *Internationale bewijsgeving in strafzaken. Nederland en Duitsland*, Deventer, Gouda Quint, 2000, 80.

²⁶³ C.-J.-A. MITTERMAIER, *Die Gesetzgebung und Rechtsübung über Strafverfahren nach ihrer Neuesten Fortbildung*, Erlangen, C.-H. Kunstmann, 1856, 307.

²⁶⁴ P.-A.-M. VERREST en P.-A.-M. MEVIS, *Rechtsvergelijkende inzichten voor de modernisering van het Wetboek van Strafvordering*, Den Haag, Boom Juridische uitgevers, 2018, 117.

²⁶⁵ § 261 StPO; W. PERRON, “Lay participation in Germany”, *Rev.intern.dr.pén.* 2001, (181) 183-184.

²⁶⁶ § 250 StPO.

²⁶⁷ §244 StPO; S. GLESS en T. RICHTER, *Do Exclusionary Rules Ensure a Fair Trial? A Comparative Perspective on Evidentiary Rules*, Cham, Springer Open, 2019, 68.

grondige en nauwkeurige besluitvorming met eventuele inzichten in de persoonlijkheid van betrokken partijen.²⁶⁸ Door minstens een aantal sleutelfiguren ter zitting een getuigenis te laten afleggen, kan de criminele kamer bestaande uit professionele magistraten en lekenrechters nauwgezet de geloofwaardigheid en betrouwbaarheid inschatten van verklaringen die tijdens het onderzoek werden afgelegd.²⁶⁹ Daarenboven tonen de rechtspraak van het EHRM en de recente beslissingen van het Hof van Cassatie aan dat enorm veel belang wordt gehecht aan het getuigenverhoor ter zitting en het daarmee gepaard gaande recht op een eerlijk proces.²⁷⁰

136. DE BALANS TUSSEN EEN EFFICIËNT EN EERLIJK PROCES - Het is de plicht van een rechter in een democratische rechtsstaat de evenwichten tussen de belangen van de beklaagde, de samenleving, alsook slachtoffers en getuigen te waarborgen.²⁷¹ Een verhoor ter terechtzitting kan immers de kans bij uitstek zijn voor zowel de beroepsrechters, de lekenrechters alsook de verdediging om het bewijsmiddel op een zorgvuldige wijze te beoordelen.²⁷² Uiteindelijk zal dit aanleiding geven tot rechtspraak die meer tijd in beslag neemt, doch dit is verantwoordbaar in het licht van de berechting van complexe criminele zaken die deels beoordeeld zullen worden door niet-professionele rechters. Het systematisch getuigenverhoor binnen de criminele kamer kan een gebalanceerde oplossing vormen waardoor enerzijds de bestaande waarborgen van de hedendaagse assisenprocedure bewaard blijven alsook de rechten van verdediging van de beklaagde gehandhaafd worden.
137. PRAKTISCHE VERWEZENLIJKING - Ondanks het feit dat de criminele kamer wordt opgericht in de schoot van de correctionele rechtbank, kan best geopteerd worden voor een meer flexibel criterium dan de minimumcriteria vooropgesteld door het EHRM, zoals de Commissie tot hervorming van het Wetboek van Strafprocesrecht vooropstelt. Dit valt te verantwoorden vanuit de inzet van het proces voor de partijen in het geding alsook de berechting die deels gebeurt door rechters zonder voorafgaande professionele kennis.
138. De vraag kan echter gesteld worden of het huidige criterium niet te ruim omschreven is om ook effectief tot een afwijzing van een verzoek tot getuigenverhoor over te gaan. Uit een letterlijke lezing van de bewoordingen van de wet kan immers afgeleid worden dat dit marginaal toetsingsrecht slechts een geringe omvang geniet, gezien het de assisen voorzitter niet toegestaan lijkt een getuige te weren

²⁶⁸ Verslag over de hoorzittingen inzake het vraagstuk van het hof van assisen, *Parl.St.* Kamer 2018-19, nr. 3720/001, 61.

²⁶⁹ Wetsvoorstel houdende het Wetboek van Strafprocesrecht, *Parl.St.* Kamer 2019-20, nr. 1239/001, 251.

²⁷⁰ EHRM 15 december 2011, nrs. 26766/05 en 22228/06, Al-Khawaja en Tahery/Verenigd Koninkrijk; EHRM 15 december 2015, nr. 9154/10, Schatschaschwili/Duitsland; EHRM 14 juni 2016, nr. 65400/10, Riahi/België; Cass. 14 maart 2017, AR P.16.1152.N; Cass. 28 mei 2019, AR P.19.0105.N; Cass. 25 september 2019, AR P.19.0344.F; Cass. 8 september 2020, AR P.20.00388.N; Cass. 23 maart 2021, AR P.20.1125.N.

²⁷¹ S. BERNEMAN, "De advocaat, de terrorist en de getuige à décharge: een explosief trio!", *T.Strafr.* 2019, nr. 5, (286) 289.

²⁷² P. TERSAGO, "Het onmiddellijkheidsbeginsel in strafzaken 2.0: het EHRM benadrukt het belang van het getuigenverhoor ter terechtzitting" (noot onder EHRM 14 juni 2016), *NC* 2017, (143) 150.

die zijns inziens slechts zijdelings of op nietsbetekenende wijze met de feiten of de (on)schuld van de verdachte te maken heeft.²⁷³ Evenmin is de voorzitter toegelaten een kwantitatieve beperking in te voeren wat het aantal moraliteitsgetuigen betreft, gezien deze enkel geweerd mogen worden indien deze werkelijk niets met de moraliteit van de verdachte of het slachtoffer te maken hebben.²⁷⁴ Gezien bovenvermelde zoektocht naar evenwicht tussen de garantie voor de rechten van verdediging en een meer efficiënte procedure, kan gepleit worden voor een reductie in het aantal moraliteitsgetuigen dat ter zitting aan het woord gelaten wordt. Het beperken van het aantal getuigen zou immers een considerabele tijds winst met zich meebrengen en valt daarenboven te verdedigen indien voormeld inzagerecht voor lekenrechters in het strafdossier verwezenlijkt zou kunnen worden. Een inperking van de hoeveelheid aan getuigen zou tevens toelaatbaar zijn in het licht van de rechtspraak van het EHRM, aangezien het Hof niet vereist dat alle getuigen gehoord moeten worden om de rechten van verdediging te garanderen en vooral wijst op het feit dat de eerlijkheid van het proces in zijn geheel niet in het gedrang mag komen.²⁷⁵

139. Anderzijds kan dan weer geargumenteed worden dat hoewel een beperking van het aantal getuigen te verdedigen valt vanuit proceseconomische overwegingen, rekening gehouden moet worden met de praktische bekommernissen die we reeds uitgedrukt hebben omtrent de mogelijkheid tot inzage in het strafdossier voor lekenrechters. Gezien we in dat kader gewezen hebben op het feit dat de kans bestaat dat de lekenassessoren gewoonweg geen gebruik zouden maken van het inzagerecht, kan gesteld worden dat des te meer ingezet zou moeten worden op het horen van getuigen ter zitting bij wijze van compensatie.

Afdeling III. SPLITSING UITSPRAAK OVER SCHULD EN STRAF

140. TOELICHTING EN ACTUELE SITUATIE - Zoals reeds aangeduid, karakteriseert een correctionele procedure zich door het beginsel van eenheid van uitspraak over schuld en straf²⁷⁶, daar in assisenprocedures de jury zich allereerst buigt over de schuldvraag om nadien in geval van schuldigverklaring samen met de drie beroepsrechters de strafmaat te evalueren.²⁷⁷ Gezien het feit dat

²⁷³ S. VAN OVERBEKE, "De preliminaire zitting in de assisenprocedure", *RW* 2013-14, (963) 975.

²⁷⁴ *Ibid.*, 976.

²⁷⁵ P. TERSAGO, "Het onmiddellijkheidsbeginsel in strafzaken 2.0: het EHRM benadrukt het belang van het getuigenverhoor ter terechtzitting" (noot onder EHRM 14 juni 2016), *NC* 2017, (143) 147.

²⁷⁶ Art. 161 Sv.; F. DERUYCK en Y. VAN LANDEGHEM, *Overzicht van het Belgisch strafprocesrecht*, Brugge, die Keure, 2020, 267.

²⁷⁷ In dit onderdeel gaan we niet specifiek in op de vraagstelling omtrent de inclusie van beroepsrechters bij de beslissing over de schuld. De hoofdreden voor deze beperking is het feit dat we in afdeling I van dit onderzoek concrete motieven aanbrengen voor een systeem van lekenrechters, doch geen precieze cijfers vooropstellen qua onderverdeling tussen het aantal leken- en professionele rechters. Deze onderverdeling is echter wenselijk om de denkoefening omtrent de inclusie van beroepsrechters in de beoordeling van de schuldvraag te kunnen doorvoeren, aangezien concrete debatten omtrent meerderheidsvereisten gewoonweg minder efficiënt gevoerd kunnen worden indien geen specifieke verhouding vooropgesteld wordt.

de criminele kamers opgericht zullen worden bij de correctionele rechtbank, behandelen we in onderstaand onderdeel de vraag of geopteerd dient te worden voor een tweefasenproces dan wel een principiële eenheid in de uitspraak van schuld en straf. Aangezien het beginsel van eenheid van uitspraak zich kenmerkt als één der factoren die de snelheid en efficiëntie van de huidige correctionele strafprocedures impliceert, dient een gebalanceerde afweging gemaakt te worden ten aanzien van de noodzaak aan waarheidsvinding, rechtvaardigheid en menselijkheid in een procedure voor de criminele kamer ter berechting van de zwaarste misdrijven.

a. Verleden voorstellen Commissie Franchimont en Commissie Holsters

141. COMMISSIE FRANCHIMONT - Op 17 september 2002 werd door de Commissie FRANCHIMONT een voorontwerp ingediend bij de toenmalige minister van Justitie om het Wetboek van Strafvordering te herschrijven.²⁷⁸ In het voorontwerp kwam de splitsing van het strafproces reeds aan bod, waarbij op vraag van het Openbaar Ministerie of de verdachte de strafprocedure opgesplitst zou kunnen worden. Daarbij zou in de mate van het mogelijke dezelfde rechter oordelen over schuld en straf en zou hoger beroep enkel kunnen worden ingesteld tegen de strafvordering in haar geheel.²⁷⁹
142. Tijdens de volgende legislatuur veranderde het voorontwerp in een wetsvoorstel dat werd ingediend door de Senaat. De grote wijziging die de Senaat hier vooropstelt is het facultatieve karakter van de gesplitste uitspraak. Zodoende zou de rechter over een ruimere appreciatiemarge beschikken om te oordelen wanneer een zaak gesplitst moet worden of niet, waarbij het in niet-betwiste zaken de bedoeling zou zijn geen splitsing door te voeren om op die manier nodeloze vertragingen af te wenden.²⁸⁰
143. Ter motivering werd aangehaald dat de splitsing van het strafgeding ertoe strekt te voorkomen dat de beslissing over de feiten en de schuld zou worden beïnvloed door elementen die eigen zijn aan de persoon van de beklaagde. Bovendien werd gewezen op het feit dat vermeden diende te worden dat een beklaagde die de vrijspraak pleit, gedwongen is om subsidiair de opschorting of uitstel te vragen, hetgeen in wezen de hoofdargumentatie betreffende zijn onschuld zou ondermijnen.²⁸¹

²⁷⁸ Voorontwerp van Wetboek van Strafvordering, *Parl.St.* Kamer 2002-03, nr. 50-2043/001 en *Parl.St.* Senaat 2002-03, nr. 2-1288/1; P. TRAEEST en I. DE TANDT, "Het voorontwerp van het wetboek van strafprocesrecht: een kennismaking", *Panopticon* 2004, (6) 18.

²⁷⁹ P. TRAEEST en I. DE TANDT, "Het voorontwerp van het wetboek van strafprocesrecht: een kennismaking", *Panopticon* 2004, (6) 18; A.-A. VAN DIJK, E. GRITTER, B.-F. KEULEN, N.-J.-M. KWAKMAN en K.-K. LINDENBERG, *Naar een tweefasenproces? Over voor- en nadelen van een strafproces in twee fasen, in relatie tot de posities van slachtoffer en verdachte*, Parijs, Zutphen, 2013, 203-204.

²⁸⁰ Wetsvoorstel houdende het Wetboek van Strafvordering, *Parl.St.* Senaat 2003-04, nr. 3-450/1.

²⁸¹ Wetsvoorstel houdende het Wetboek van Strafvordering, *Parl.St.* Senaat 2003-04, nr. 3-450/1, 132; A.-A. VAN DIJK, E. GRITTER, B.-F. KEULEN, N.-J.-M. KWAKMAN en K.-K. LINDENBERG, *Naar een tweefasenproces? Over voor- en nadelen van een strafproces in twee fasen, in relatie tot de posities van slachtoffer en verdachte*, Parijs, Zutphen, 2013, 204.

144. OPINIE HOGE RAAD VOOR DE JUSTITIE – De Hoge Raad verklaarde zich geen voorstander van de opsplitsing van het strafproces. Het advies stelt dat een dergelijke oplossing niet haalbaar zou zijn, aangezien het zou leiden tot een toename van de gerechtelijke achterstand doordat op een latere terechtzitting wederom een debat dient plaats te vinden omtrent de straf. Daarenboven zou een opsplitsing de kostprijs enorm de hoogte injagen, zowel wat betreft de procedure alsook voor de rechtszoekende.²⁸²
145. COMMISSIE HOLSTERS – De Commissie HOLSTERS stelde in diens eindverslag eveneens een facultatieve splitsing van de strafprocedure voor.²⁸³ Het verschil met het voorstel van de Commissie FRANCHIMONT lag in het feit dat bij de Commissie HOLSTERS de splitsing niet enkel mogelijk was op verzoek van de verdediging of op vordering van het Openbaar Ministerie, maar dat dit tevens ook ambtshalve door de strafrechter gevraagd kon worden of op verzoek van de burgerlijke partij.²⁸⁴ Tot op de dag van vandaag is geen van deze voorstellen wet geworden.²⁸⁵

b. Commissie tot Hervorming van het Wetboek van Strafvordering

146. SPLITSING UITSPRAAK OVER SCHULD EN STRAF – In het wetsvoorstel houdende het Wetboek van Strafvordering wordt in het kader van criminele kamers geopteerd voor een uitdrukkelijk opgelegde splitsing van de uitspraak over de schuldvraag en de strafmaat in het geval van misdaden, daar het een mogelijkheid is bij wanbedrijven.²⁸⁶ Het verschil in behandeling vindt een gerechtvaardigde beweegreden in de strengheid van de opgelegde straffen in geval van misdaden en het daaruit volgende belang zich vrijelijk te kunnen verdedigen nadat een veroordeling is uitgesproken omtrent de schuldvraag. In afwijking hiervan wordt tevens voorzien dat in geval van uitdrukkelijke toestemming van alle partijen op de inleidingszitting de rechtbank tegelijkertijd uitspraak kan doen over schuld en straf:

“Art. 337. De rechtbank zal eerst uitspraak doen over het bestaan van de feiten en de toerekening ervan aan de beklagde en daarna over de straf, over de teruggave en de burgerlijke vorderingen. Mits instemming van alle aanwezige of vertegenwoordigde partijen op de inleidingszitting doet de rechtbank tegelijkertijd uitspraak over het bestaan van de feiten en de toerekening ervan aan de beklagde, alsook over de straf, over de teruggave en de burgerlijke vorderingen.”²⁸⁷

²⁸² HOGE RAAD VOOR DE JUSTITIE (HRJ), *Advies over het Wetsvoorstel houdende het Wetboek van Straffprocesrecht (Commissie Franchimont)*, 23 juni 2004, <https://hrj.be/admin/storage/hrj/a0029n.pdf>, 30.

²⁸³ C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht, strafprocesrecht en internationaal strafrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Maklu, 2006, 499.

²⁸⁴ A.-A. VAN DIJK, E. GRITTER, B.-F. KEULEN, N.-J.-M. KWAKMAN en K.-K. LINDENBERG, *Naar een tweefasenproces? Over voor- en nadelen van een strafproces in twee fasen, in relatie tot de posities van slachtoffer en verdachte*, Parijs, Zutphen, 2013, 203.

²⁸⁵ K. LAUWAERT, *Herstelrecht en procedurele waarborgen*, Antwerpen, Maklu, 2009, 94; A.-A. VAN DIJK, E. GRITTER, B.-F. KEULEN, N.-J.-M. KWAKMAN en K.-K. LINDENBERG, *Naar een tweefasenproces? Over voor- en nadelen van een strafproces in twee fasen, in relatie tot de posities van slachtoffer en verdachte*, Parijs, Zutphen, 2013, 205.

²⁸⁶ Art. 337 wetsvoorstel houdende het Wetboek van Straffprocesrecht, *Parl.St.* Kamer 2019-20, nr. 1239/001.

²⁸⁷ Wetsvoorstel houdende het Wetboek van Straffprocesrecht, *Parl.St.* Kamer 2019-20, nr. 1239/001, 267.

147. Aangezien de letterlijke bewoording van het voorstel van de Commissie verwijst naar “*alle aanwezige of vertegenwoordigde partijen*”, kan de vraag kan gesteld worden waarom de burgerlijke partij zich hierover zou moeten kunnen uitspreken.²⁸⁸ De burgerlijke vordering heeft immers geen ander wettelijk doel dan het herstel van de schade die werd veroorzaakt door de strafbare gedraging en de burgerlijke partij wordt in de Belgische rechtspraak niet gehoord in het kader van de straftoemeting.²⁸⁹ Bijgevolg lijkt het ons niet waarschijnlijk dat de Commissie met diens bewoordingen werkelijk mikt op een mogelijkheid voor de burgerlijke partij om zich te verzetten tegen een splitsing van de debatten, doch dat dit uitsluitend toekomt aan de verdediging en het Openbaar Ministerie.

c. Duitsland

148. GEEN TWEEFASENSTRUCTUUR – Ondanks het feit dat het Duitse strafprocesrecht tot op heden geen tweefasenstructuur kent, is de eventuele invoering daarvan in Duitsland reeds een lange tijd het mikpunt van discussie, waarbij sinds oudsher voor- en tegenstanders van het systeem onderscheiden kunnen worden.²⁹⁰
149. VOORSTANDERS VAN EEN TWEEFASENPROCES – Allereerst menen voorstanders van een tweefasensysteem dat de persoonlijke levenssfeer van de verdachte de nodige bescherming verdient en dat het vermoeden van onschuld de nodige terughoudendheid impliceert wat betreft de openbaarmaking van persoonlijke omstandigheden in de berechting van de schuldvraag.²⁹¹ In het licht van de lekenparticipatie wijzen voorstanders van een gesplitste uitspraak immers op het feit dat premature kennis van negatieve persoonlijke eigenschappen en welbepaalde juridische informatie omtrent de verdachte die louter ten behoeve van de straftoemeting relevant zijn, zou kunnen leiden tot een vooringenomenheid van de rechters in kwestie bij de beoordeling omtrent de schuldvraag.²⁹² Daarenboven wordt aangehaald dat het voeren van een verweer omtrent vrijspraak kan bemoeilijkt

²⁸⁸ Art. 337 wetsvoorstel houdende het Wetboek van Strafrecht, *Parl.St.* Kamer 2019-20, nr. 1239/001.

²⁸⁹ A.-A. VAN DIJK, E. GRITTER, B.-F. KEULEN, N.-J.-M. KWAKMAN en K.-K. LINDENBERG, *Naar een tweefasenproces? Over voor- en nadelen van een strafproces in twee fasen, in relatie tot de posities van slachtoffer en verdachte*, Parijs, Zutphen, 2013, 216.

²⁹⁰ M. ARSLAN, “The main determinants of sentencing decisions in Germany”, *Law & Justice Review* 2019, nr. 19, (1) 23; A.-A. VAN DIJK, E. GRITTER, B.-F. KEULEN, N.-J.-M. KWAKMAN en K.-K. LINDENBERG, *Naar een tweefasenproces? Over voor- en nadelen van een strafproces in twee fasen, in relatie tot de posities van slachtoffer en verdachte*, Parijs, Zutphen, 2013, 263.

²⁹¹ C. ROXIN, “Die Reform der Hauptverhandlung im deutschen Strafprozeß”, in H. LÜTTGER (ed.), *Probleme der Strafprozessreform*, Berlijn, De Gruyter, 1975, (52) 62-64.

²⁹² C. ROXIN, “Die Reform der Hauptverhandlung im deutschen Strafprozeß”, in H. LÜTTGER (ed.), *Probleme der Strafprozessreform*, Berlijn, De Gruyter, 1975, (52) 62-63; A.-A. VAN DIJK, E. GRITTER, B.-F. KEULEN, N.-J.-M. KWAKMAN en K.-K. LINDENBERG, *Naar een tweefasenproces? Over voor- en nadelen van een strafproces in twee fasen, in relatie tot de posities van slachtoffer en verdachte*, Parijs, Zutphen, 2013, 265.

worden indien de verdediging tegelijkertijd strafverminderende omstandigheden dient aan te wenden.²⁹³

150. TEGENSTANDERS VAN EEN TWEEFASENPROCES – Allereerst wordt als tegenargument aangehaald dat een tweefasensysteem proceseconomisch zou leiden tot een verdubbeling van de procedures qua lengte en omvang.²⁹⁴ Daarnaast beargumenteren sommige Duitse auteurs de zogenaamde ondeelbaarheid van daad en daadonderzoek, stellende dat voor de waardering van de schuldvraag in het licht van de bestaande bewijselementen eveneens persoonlijke informatie over de verdachte relevant kan zijn.²⁹⁵ Tot slot wordt gewezen op het feit dat een tweefasenproces een negatieve impact zou hebben op de medewerking van de verdediging.²⁹⁶ Zo verwacht men dat de beschuldigde in de eerste fase van het proces een eerder passieve en afwachtende houding zal aannemen en dat hij zijn medewerking pas zal verlenen in het debat omtrent de strafmaat.²⁹⁷

d. Denemarken

151. GEEN TWEEFASENSTRUCTUUR – In Denemarken is er evenmin sprake van een strafprocedure die zich kenmerkt door een tweefasenstructuur. Zowel de openbare aanklager als de verdediging bepleiten vlak na elkaar de schuldvraag alsook een eventuele straf alvorens het vonnis wordt uitgesproken. Ook tijdens de beraadslaging komen zowel de schuldvraag als de vraag omtrent de strafmaat onmiddellijk navolgend op elkaar aan de orde.²⁹⁸
152. VERKORTE PROCEDURE IN GEVAL VAN SCHULDBEKENTENIS – Een interessant aandachtspunt in dit kader te vermelden is de bijzonderheid voor Deense gemengde rechtbanken dat vereist wordt dat de verdediging ontkent het vermeende misdrijf te hebben gepleegd. Indien de beklaagde aan de hand van een schuldbekekenenis toegeeft het misdrijf te hebben voltrokken, wordt de zaak door een

²⁹³ A.-A. VAN DIJK, E. GRITTER, B.-F. KEULEN, N.-J.-M. KWAKMAN en K.-K. LINDENBERG, *Naar een tweefasenproces? Over voor- en nadelen van een strafproces in twee fasen, in relatie tot de posities van slachtoffer en verdachte*, Parijs, Zutphen, 2013, 265.

²⁹⁴ B. SCHUNCK, *Die Zweiteilung der Hauptverhandlung: die Erprobung des informellen Tatinterlokuts bei Strafkammern*, Göttingen, Schwartz, 1982, 31-32.

²⁹⁵ C. ROXIN, “Die Reform der Hauptverhandlung im deutschen Strafproceß“, in H. LÜTTGER (ed.), *Probleme der Strafprozessreform*, Berlijn, De Gruyter, 1975, (52) 67; B. SCHUNCK, *Die Zweiteilung der Hauptverhandlung: die Erprobung des informellen Tatinterlokuts bei Strafkammern*, Göttingen, Schwartz, 1982, 31-32; A.-A. VAN DIJK, E. GRITTER, B.-F. KEULEN, N.-J.-M. KWAKMAN en K.-K. LINDENBERG, *Naar een tweefasenproces? Over voor- en nadelen van een strafproces in twee fasen, in relatie tot de posities van slachtoffer en verdachte*, Parijs, Zutphen, 2013, 268.

²⁹⁶ A.-A. VAN DIJK, E. GRITTER, B.-F. KEULEN, N.-J.-M. KWAKMAN en K.-K. LINDENBERG, *Naar een tweefasenproces? Over voor- en nadelen van een strafproces in twee fasen, in relatie tot de posities van slachtoffer en verdachte*, Parijs, Zutphen, 2013, 269.

²⁹⁷ D. DÖLLING, *Die Zweiteilung der Hauptverhandlung: eine Erprobung für Einzelrichtern und Schöffengerichten*, Göttingen, Schwartz, 1978, 85-86.

²⁹⁸ L.-V. JOHANSEN, “Lay Participation in Danish Crime Trials: On the Interaction between Lay and Professional Judges during Deliberation”, *Journal of Law and Society* 2019, (586) 598.

alleensprekende rechter behandeld in een meer summiere procedure.²⁹⁹ Zowel minder ernstige alsook de zwaarste vergrijpen kunnen in geval van uitdrukkelijke schuldbekentenis worden berecht in dergelijke verkorte procedure, op voorwaarde dat de partijen hiermee instemmen.³⁰⁰ Een eenvoudige schuldbekentenis is echter niet voldoende. De Deense rechter moet overtuigd zijn van de schuld van de beklaagde en zal een volledige verklaring van de verdediging aanhoren en deze vergelijken met ander bewijsmateriaal ter inzage.³⁰¹ Op die manier kunnen tijdrovende elementen van de reguliere breedvoerige procedure zoals het oproepen van getuigen en beraadslagingen van lekenrechters ter bevordering van de efficiëntie achterwege gelaten worden, zonder dat de vitale belangen van de verweerder worden geschaad, daar de instemming van de verdediging met deze verkorte procedure een absolute voorafgaande voorwaarde is.³⁰²

e. Splitsing uitspraak over schuld en strafmaat in criminele kamers

153. ARGUMENTATIE - Allereerst dient geargumenteed te worden dat een eenheid van uitspraak kan leiden tot wat men noemt schizofrene conclusies in hoofde van de advocaat van de verdediging.³⁰³ Er ontstaan situaties waar de verdediging in eenzelfde adem enerzijds de vrijspraak en onschuld van de beklaagde bepleit, doch anderzijds een lichte straf betoogt. Dergelijke secundaire verweren zouden in feite de primaire betwisting van het ten laste gelegde feit ongeloofwaardig kunnen maken.³⁰⁴ Daaruit zou tevens afgeleid kunnen worden dat de eenheid van uitspraak op gespannen voet zou kunnen staan met het vermoeden van onschuld, aangezien de advocaat van de verdediging reeds dient te pleiten over de straf terwijl over de schuld nog geen uitspraak geveld is.³⁰⁵
154. Bovendien zouden de rechten van verdediging vervat in artikel 6.3.b. EVRM in het gedrang kunnen komen, gezien het artikel omvat dat eenieder tegen wie vervolging is ingesteld de tijd en faciliteiten

²⁹⁹ § 925 AJA; S.-K. IVKOVIC, “Exploring Lay Participation in Legal-Decision Making: Lessons from Mixed Tribunals”, *Cornell International Law Journal* 2007, (429) 434; L.-V. JOHANSEN, “Lay Participation in Danish Crime Trials: On the Interaction between Lay and Professional Judges during Deliberation”, *Journal of Law and Society* 2019, (586) 597; M. MALSCH, *Democracy in the Courts. Lay Participation in European Criminal Justice Systems*, Londen, Routledge, 2016, 36.

³⁰⁰ L.-B. LANGSTED, P. GARDE en V. GREVE, *Criminal Law in Denmark*, Alphen aan den Rijn, Kluwer, 2019, nr. 375.

³⁰¹ L.-B. LANGSTED, P. GARDE en V. GREVE, *Criminal Law in Denmark*, Alphen aan den Rijn, Kluwer, 2019, nr. 377; S.-C. THAMAN, “Plea-Bargaining, Negotiating Confessions and Consensual Resolution of Criminal Cases”, *Electronic Journal of Comparative Law* 2007, (1) 14.

³⁰² P. GARDE, “The right to fair trial in the Kingdom of Denmark” in D. WEISSBRODT en R. WOLFRUM (eds.), *The Right to a Fair Trial*, Berlijn/New York, Springer, 1998, (533) 545.

³⁰³ S. DENYS, “Een gesplitste uitspraak over schuld en straf: status quaestionis”, *NC* 2006, nr. 6, (346) 368; K. LAUWAERT, *Herstelrecht en procedurele waarborgen*, Antwerpen, Maklu, 2009, 94; J. ROZIE, “Tegenspraak in de bestrafing”, *NC* 2014, nr. 2, (91) 115; P. TRAEEST en I. DE TANDT, “Het voorontwerp van het wetboek van strafprocesrecht: een kennismaking”, *Panopticon* 2004, (6) 18.

³⁰⁴ A.-A. VAN DIJK, E. GRITTER, B.-F. KEULEN, N.-J.-M. KWAKMAN en K.-K. LINDENBERG, *Naar een tweefasenproces? Over voor- en nadelen van een strafproces in twee fasen, in relatie tot de posities van slachtoffer en verdachte*, Parijs, Zutphen, 2013, 210.

³⁰⁵ S. DENYS, “Een gesplitste uitspraak over schuld en straf: status quaestionis”, *NC* 2006, nr. 6, (346) 363; J. ROZIE, “Tegenspraak in de bestrafing”, *NC* 2014, nr. 2 (91) 115.

verkrijgt die noodzakelijk zijn ter voorbereiding van zijn verdediging.³⁰⁶ De eenheid van strafrechtelijke uitspraak kan immers tot gevolg hebben dat de advocaat van de verdediging onvoldoende voorbereid is op de bepleiting van de strafmaat, aangezien er geen zekerheid is over de concrete rechtsgrond waarop de rechter diens veroordeling zal baseren. In dergelijk geval zal het pleidooi over de straf voornamelijk berusten op speculaties, wat geïnterpreteerd zou kunnen worden als een onmogelijkheid tot behoorlijke voorbereiding van de verdediging in het licht van het EVRM.

155. DE BALANS TUSSEN EEN EFFICIËNT EN EERLIJK PROCES – Op basis van bovenstaande argumenten kan geponereerd worden voor een afzonderlijke uitspraak omtrent schuld en straf in het kader van een criminele kamer. Ondanks het feit dat een procedure die zich kenmerkt door eenheid van uitspraak allicht de meest efficiënte en minst tijdrovende optie is, weegt dit niet op tegen een meer logische procedureopbouw en adequate verdedigingsmogelijkheid voor de beklaagde, twee aspecten die in het geval van de berechting van de zwaarste der misdrijven onontbeerlijk zijn. Daarenboven wordt aan het tijdsverlies deels tegemoet gekomen door het feit dat in geval van vrijspraak het debat over de straf, maatregelen of burgerlijke partijstelling geen uitwerking vindt.³⁰⁷
156. PRAKTISCHE VERWEZENLIJKING – In de praktijk zou geargumenteed kunnen worden dat naar bovenvermeld Deens voorbeeld, de beklaagde die uitdrukkelijk schuldig pleit aan een minder omstandig eerste debat onderworpen dient te worden ter compensatie van de extra tijd en kosten. Een verkorting van het strafproces als gevolg van een expliciete bekentenis valt uiteraard te verdedigen aangezien het zorgt voor een meer flexibele procedure waarin een aantal getuigen niet meer gehoord dienen te worden gezien de schuld reeds vaststaat. Desalniettemin kan bij wijze van praktische bekommernis in dit kader eveneens opnieuw teruggekoppeld worden naar het aspect van de inzage in het strafdossier voor de participerende lekenrechters. Indien lekenrechters niet van hun inzagerecht gebruik zouden maken, zouden zich problemen wat betreft informatievergaring naar hen toe kunnen voordoen, waardoor zij niet met de nodige kennis van zaken een oordeel kunnen vellen omtrent de strafmaat. Het kan zich immers voordoen dat aspecten van de getuigenverklaring ter zitting omtrent de schuld eveneens van belang zijn voor de straftoemingsfase. Een praktische consequentie is bijgevolg dat de invoering van dergelijke summiere procedure als gevolg van een uitdrukkelijke bekentenis van schuld zich enkel met voldoende praktische garanties kan verwezenlijken indien alle lekenassessoren een oordeel kunnen vellen met volle kennis van zaken.

³⁰⁶ Art. 6.3.b. EVRM: “Eenieder, die wegens een strafbaar feit wordt vervolgd, heeft ten minste de volgende rechten: b) te beschikken over voldoende tijd en faciliteiten welke nodig zijn voor de voorbereiding van zijn verdediging”.

³⁰⁷ J. ROZIE, “Tegenspraak in de bestrafing”, NC 2014, nr. 2, (91) 116; P. TRAEST en I. DE TANDT, “Het voorontwerp van het wetboek van strafprocesrecht: een kennismaking”, *Panopticon* 2004, (6) 18.

Afdeling IV. HOGER BEROEP

157. TOELICHTING EN ACTUELE SITUATIE - “*Le jugement criminel n’a pas de lendemain*”.³⁰⁸ Zoals reeds aangeduid, bestaat er tot op heden geen mogelijkheid tot hoger beroep tegen uitspraken van het hof van assisen in haar huidige vorm.³⁰⁹ Behouden we dit gebrek aan tweede aanleg bij de instelling van een criminele kamer of opteren we evenwel voor een beroepsmogelijkheid?

a. Verleden voorstel Commissie Verstraeten-Frydman en navolgende initiatieven

158. COMMISSIE VERSTRAETEN-FRYDMAN – Het gebrek aan hoger beroep in assisenprocedures is een kwestie die reeds tot veel discussie geleid heeft. Zo sprak de Commissie VERSTRAETEN-FRYDMAN zich in het tussentijds verslag op 8 november 2005 uit omtrent deze problematiek, waarbij nagedacht werd over verscheidene beroepsmogelijkheden. Allereerst werd de aandacht gevestigd op de mogelijkheid van een hoger beroep met volheid van rechtsmacht of een circulair hoger beroep.³¹⁰ Dit werd geen zinvolle optie geacht, gezien de zware werklast voor het gerechtelijk apparaat en het feit dat er geen garantie bestond op een meer betrouwbare beslissing in tweede aanleg dan die genomen door de jury in eerste aanleg.³¹¹
159. Vervolgens werd ook de optie nagegaan een Angelsaksische *leave for appeal* in te voeren, wat inhoudt dat de rechter in hoger beroep zelf de zaken kan selecteren die aan een nieuw onderzoek onderworpen dienen te worden.³¹² Ook voor dit voorstel ontbrak de nodige steun, allereerst aangezien de Angelsaksische principes zich duidelijk onderscheiden van onze continentale traditie. Daarnaast zou dergelijke *leave for appeal* ongelijkheid doen ontstaan naargelang het zou gaan om assisenzaken, correctionele zaken of politiezaken. Het zou tenslotte ook niet duidelijk zijn hoe de instantie in hoger beroep dan exact zou samengesteld moeten zijn. In de mate dat enkel professionele rechters een oordeel zouden kunnen vellen omtrent zowel de toelaatbaarheid als de gegrondheid van een hoger beroep, zou het jurystelsel aan de kant worden geschoven. Gezien geen van deze mogelijkheden een gepaste oplossing kon bieden, opteerde de Commissie voor een enkele controle door het Hof van Cassatie, waarvan de draagwijdte werd verruimd.³¹³

³⁰⁸ L. GYSELAERS, “De recente hervormingen van het hof van assisen in België en Frankrijk” in D. DE RUYSSCHER (ed). *Rechtspreken en lekenparticipatie. Noodzaak of traditie?*, Antwerpen, Maklu, 2013, (11) 15.

³⁰⁹ R. DECLERCQ, *Beginselen van strafrechtspleging*, Mechelen, Kluwer, 2014, 1146.

³¹⁰ Bij een hoger beroep met volheid van rechtsmacht wordt de zaak overgedragen aan een rechtscollege dat zich niet in een hogere hiërarchische positie bevindt, doch op een andere geografische plaats.

³¹¹ COMMISSIE HERVORMING VAN HET ASSISENHOF, *Rapport*, 8 november 2005, www.standaard.be/extra/pdf/rapportassisen.pdf, 36.

³¹² *Ibid.*

³¹³ *Ibid.*

160. Na het verslag van de Commissie VERSTRAETEN-FRYDMAN werd op 10 augustus 2007 een wetsvoorstel ingediend tot invoering van de mogelijkheid om hoger beroep in te stellen tegen de arresten van het hof van assisen.³¹⁴ Hierin werd het gebrek aan hoger beroep bekritiseerd. Allereerst werd geargumenteed dat het niet logisch is dat hoger beroep kan worden aangetekend tegen minder ernstige misdrijven, doch niet tegen de zwaarste delicten. Daarnaast werd gewezen op de illusie dat uitspraken van juryleden quasi onfeilbaar zouden zijn, terwijl bij professionele beroepsmagistraten vergissingen zich wel zouden kunnen voordoen.³¹⁵
161. OPINIE HOGE RAAD VOOR DE JUSTITIE - In diens advies omtrent het wetsvoorstel van 25 september 2008 tot hervorming van het hof van assisen, stelde de Hoge Raad voor de Justitie zich tevens positief op ten opzichte van een beroepsmogelijkheid in het kader van een hof van assisen.³¹⁶ Daarbij was de Hoge Raad aanhanger van het idee van hoger beroep met volheid van rechtsmacht of een circulair beroep, zoals eerder aangegeven in het verslag VERSTRAETEN-FRYDMAN. Van een verruimde controle door het Hof van Cassatie, bleek de Hoge Raad geen voorstander te zijn. Gezien de complexiteit van de problematiek en de verschillende nadelen die de besproken opties onvermijdelijk met zich mee zouden brengen, was de Hoge Raad van mening dat de afschaffing van het hof van assisen in zijn geheel de betere optie zou zijn.³¹⁷
162. De bepalingen betreffende de veralgemeende correctionalisering in het kader van de Potpourri II-wet hebben getracht tegemoet te komen aan het gebrek aan hoger beroep. In een advies omtrent de instelling van deze wet, bekrachtigde de Hoge Raad voor de Justitie haar standpunt.³¹⁸ De Hoge Raad meende dat er sprake zou kunnen zijn van een mogelijke discriminatie tussen rechtzoekenden die onaanvaardbaar is, omdat in geval van correctionalisering hoger beroep kan worden aangetekend tegen de gewezen beslissing, terwijl bij een verwijzing naar het hof van assisen de beslissing in laatste aanleg gewezen wordt en dus geen mogelijkheid tot hoger beroep bestaat.³¹⁹

b. Commissie tot Hervorming van het Wetboek van Strafvordering

163. INCORPORATIE VAN EEN RECHT OP HOGER BEROEP – Het gebrek aan hoger beroep wordt door de Commissie aangekaart als een fundamentele lacune. Zo wordt meermaals de onlogische gedachtegang

³¹⁴ Wetsvoorstel tot invoering van de mogelijkheid om hoger beroep in te stellen tegen de arresten van het hof van assisen, *Parl.St.* Senaat 2007, nr. 4-147/1.

³¹⁵ *Ibid.*

³¹⁶ HOGE RAAD VOOR DE JUSTITIE (HRJ), *Advies over het wetsvoorstel tot hervorming van het hof van assisen, ingediend door de heer Philippe Maboux in de Senaat op 25 september 2008*, 28 januari 2009, <https://hrj.be/admin/storage/hrj/a0054b.pdf>, 3.

³¹⁷ *Ibid.*, 30-32.

³¹⁸ HOGE RAAD VOOR DE JUSTITIE (HRJ), *Advies over het voorontwerp van wet tot wijziging van het strafrecht en de strafprocedure*, 29 juni 2015, <https://hrj.be/admin/storage/hrj/advies-18062015-nl.pdf>, 10.

³¹⁹ *Ibid.*

benadrukt dat er een mogelijkheid tot hoger beroep bestaat tegen een vonnis betreffende minder ernstige feiten gewezen door beroepsrechters, doch dat dit niet het geval is bij beslissingen genomen omtrent de meest ernstige misdrijven deels gewezen door niet-beroepsrechters.³²⁰

164. Bijgevolg wordt in het wetsvoorstel een recht op hoger beroep geïncorporeerd, zoals eveneens bestaat voor elke andere strafrechtelijke beslissing. De introductie van criminele kamers bij het hof van beroep wordt beargumenteerd aan de hand van het feit dat er ingevolge de mogelijkheid tot tweede aanleg, zowel voor de beklaagde als voor het slachtoffer, sprake zal zijn van een versteviging van diens rechten van verdediging en een verruiming van hun mogelijkheden om op gepaste wijze te worden gehoord.³²¹

c. Frankrijk

165. BEROEPSMOGELIJKHEID – Frankrijk karakteriseert zich door een rechtscultuur en -traditie die erg nauw aansluit bij ons Belgisch rechtssysteem. In tegenstelling tot in België, bestaat er in Frankrijk sedert het jaar 2000 wel de mogelijkheid beroep aan te tekenen tegen uitspraken van het Franse hof van assisen.³²² Meer specifiek gaat het om een *appel tournant* of *circulaire*, wat inhoudt dat de zaak integraal wordt overgedragen aan een ander rechtscollege dat zich niet in een hogere hiërarchische positie bevindt, doch op een andere geografische plaats gelegen is. Het gaat met name om het *cour d'assises de second ressort*, dat zich kenmerkt door een specifieke samenstelling van drie beroepsmagistraten en negen juryleden.³²³
166. REDENEN VOOR DE INVOERING VAN EEN BEROEPSMOGELIJKHEID - De invoering van een hoger beroep in Frankrijk is gegroeid uit de realisatie dat het onlogisch was dat daders van minder zware misdrijven een mogelijkheid hadden tot tweede aanleg, daar zij die veroordeeld waren voor de zwaarste der misdrijven moesten berusten in één enkele aanleg.³²⁴ Daarnaast beseften men ook dat de onfeilbaarheid van de jury als veruitwendiging van de nationale soevereiniteit in feite een fictiegedachte was.³²⁵ Daarenboven leek het gebrek aan hoger beroep in strijd met artikel 2 van het

³²⁰ Wetsvoorstel houdende het Wetboek van Strafprocesrecht, *Parl.St.* Kamer 2019-20, nr. 1239/001, 49-50.

³²¹ *Ibid.*, 50.

³²² Art. 380 -1 en 380-2 Code de Procédure Pénale; Loi nr. 2000-516 du 15 juin 2000 renforçant la protection de la présomption d'innocence et les droits des victimes, *JO* 16 juin 2000; Loi nr. 2002-307 du 4 mars 2002 complétant la loi nr. 2000-516 du 15 juin 2000 renforçant la protection de la présomption d'innocence et les droits des victimes, *JO* 5 mars 2002.

³²³ L. GYSELAERS, "De recente hervormingen van het hof van assisen in België en Frankrijk" in D. DE RUYSSCHER (ed.), *Rechtspreken en lekenparticipatie: Noodzaak of traditie?*, Antwerpen, Maklu, 2013, (11) 15.

³²⁴ H. ANGEVIN, *La pratique de la cour d'assises. Traité-formulaire*, Parijs, Litec, 1999, 9; J. FAYOL-NOIRETERRE, "L'instauration d'un appel en matière criminelle est indispensable", *Semaine Juridique* 1996, (3951) 3951; M. GOZZI, "La réforme des cours d'assises: entre nécessité et utilité", *Petites affiches* 1996, afl. 21, (6) 6.

³²⁵ J.-F. DENIAU, *Rapport à Monsieur le garde des sceaux, ministre de la justice, sur la réforme des procédures de jugement en matière criminelle*, 6 februari 1996, www.vie-publique.fr/sites/default/files/rapport/pdf/964075300.pdf, 20-23.

zevende Protocol bij het EVRM, dat een recht op hoger beroep in strafzaken omvat.³²⁶ Hoewel door Frankrijk een voorbehoud bij dat artikel werd gemaakt, voelde het toenmalig Hoog Raadgevend Comité voor Strafprocesrecht tevens een mogelijke toekomstige onverenigbaarheid met de geest van het Verdrag:

*“Cette règle n'a été acceptée par la France que sous diverses réserves dont l'une est que l'examen par une juridiction supérieure peut se limiter à un contrôle de l'application de la loi, tel que le recours en cassation. La France est donc ainsi à l'abri d'une condamnation. Mais il est apparu au Haut comité, même en l'absence de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme, que cette réserve, qui limite le second examen à un recours en droit, ne permet pas le réexamen de fond que l'esprit des conventions internationales impose en matière criminelle.”*³²⁷

167. Onder internationale invloed beoogde men bijgevolg de normen voor een eerlijk proces te versterken in het licht van de omvang van de strafrechtelijke geschillen.³²⁸ Tot slot werd ook gewezen op het feit dat een gebrek aan hoger beroep onverenigbaar was met de algemene maatschappelijke ontwikkelingen, gezien de zowel sociologische als juridische impact van de berechting van dermate zware strafzaken.³²⁹ Tevens werd benadrukt dat de invoering van een beroepsmogelijkheid bij het hof van assisen ook een aantal nadelen met zich mee zou brengen, zoals een pijnlijke en emotionele herbeleving van de procedure door de slachtoffers en een verlenging van de duurtijd van de rechtszaken. Deze belemmeringen hebben echter de tenuitvoerlegging van het recht op tweede aanleg niet in de weg gestaan.³³⁰

d. Duitsland

168. ONDERSCHIED AMTSGERICHT EN LANDGERICHT – In Duitsland bestaat er jegens de uitspraken van de gemengde rechtbanken een onderscheid tussen een mogelijkheid tot *Berufung* en *Revision*. Indien men in beroep gaat tegen een beslissing van het *Amtsgericht*, zal de zaak opnieuw worden berecht door de kleine strafkamer van het *Landgericht*, bestaande uit één of twee professionele rechters vergezeld

³²⁶ Art. 2 Protocol nr. 7 van 22 november 1984 bij het Verdrag tot Bescherming van de Rechten van de Mens en de Fundamentele Vrijheden; J.-F. DENIAU, *Rapport à Monsieur le garde des sceaux, ministre de la justice, sur la réforme des procédures de jugement en matière criminelle*, 6 februari 1996, www.vie-publique.fr/sites/default/files/rapport/pdf/964075300.pdf, 12-13.

³²⁷ J.-F. DENIAU, *Rapport à Monsieur le garde des sceaux, ministre de la justice, sur la réforme des procédures de jugement en matière criminelle*, 6 februari 1996, www.vie-publique.fr/sites/default/files/rapport/pdf/964075300.pdf, 13.

³²⁸ D. SALAS, “L’appel tournant va changer la cour d’assises: la réforme, inévitable, devra préserver la symbolique démocratique de l’institution. Comment réformer les assises”, *Libération* 24 juin 1999, www.liberation.fr/tribune/1999/06/24/l-appel-tournant-va-changer-la-cour-d-assises-la-reforme-inevitable-devra-preserver-la-symbolique-de_275340/.

³²⁹ J.-F. DENIAU, *Rapport à Monsieur le garde des sceaux, ministre de la justice, sur la réforme des procédures de jugement en matière criminelle*, 6 februari 1996, www.vie-publique.fr/sites/default/files/rapport/pdf/964075300.pdf, 13.

³³⁰ *Ibid.*

door twee lekenrechters.³³¹ Dergelijke beroepen krijgen in Duitsland de benaming *Berufung*.³³² Het gaat om een vol, feitelijk beroep leidende tot een nieuwe behandeling van de zaak.³³³

169. Tegen uitspraken in eerste aanleg van de grote strafkamer van het *Landgericht* fungeert het *Bundesgerichtshof* als beroepsinstantie, samengesteld uit vijf beroepsrechters. In dat geval gaat het om een beroep omtrent de wettigheid van rechterlijke beslissingen en niet over de feitelikheden, waaraan de Duitse benaming *Revision* wordt gegeven.³³⁴ De mogelijkheid tot *Revision* kan in grote lijnen vergeleken worden met het Belgische cassatieberoep. Hieruit kan bijgevolg afgeleid worden dat jegens beslissingen omtrent minder zwaarwichtige zaken een tweede volledige feitelijke beoordeling openstaat, daar voor zaken van het grootste gewicht slechts één feitelijke instantie voorhanden is.³³⁵ In Duitsland wordt deze stand van zaken net zoals in België reeds sinds oudsher gestaafd aan de hand van argumenten zoals proceseconomie en tijdsverloop.³³⁶
170. Om aan dergelijke bekommernissen in een *Berufung*-procedure tevens tegemoet te komen zijn uitzonderingen op het onmiddellijkheidsbeginsel voorzien, een beginsel dat in het Duitse strafproces in eerste aanleg een sterke uitwerking kent. Zo kunnen mondelinge verklaringen van getuigen en deskundigen reeds afgelegd ter zitting in eerste aanleg, in hoger beroep worden vervangen door het voorlezen van die verklaringen op de terechtzitting, mits toestemming van de verdediging en het Openbaar Ministerie.³³⁷

e. Naar een beroepsmogelijkheid bij de criminele kamer

171. ARGUMENTATIE - De afwezigheid van een mogelijkheid tot hoger beroep ten aanzien van een uitspraak van het hof van assisen kan gezien worden als een gebrek aan fundamentele waarborgen.³³⁸ Net zoals in Frankrijk werd betoogd, is het immers moeilijk verdedigbaar dat een beroepsmogelijkheid ontbreekt voor uiterst ernstige misdrijven zoals moord, doch dat die mogelijkheid wel bestaat voor veel lichtere vergrijpen. Tevens kan het ontbreken van een tweede aanleg in de toekomst een mogelijke discriminatieproblematiek teweegbrengen, gezien personen die

³³¹ § 76 (1) GVG.

³³² W. PERRON, "Lay participation in Germany", *Rev.intern.dr.pén.* 2001, (181) 181-182.

³³³ P.-A.-M. VERREST en P.-A.-M. MEVIS, *Rechtsvergelijkende inzichten voor de modernisering van het Wetboek van Strafvordering*, Den Haag, Boom Juridische uitgevers, 2018, 135.

³³⁴ § 135 GVG; P.-A.-M. VERREST en P.-A.-M. MEVIS, *Rechtsvergelijkende inzichten voor de modernisering van het Wetboek van Strafvordering*, Den Haag, Boom Juridische uitgevers, 2018, 135.

³³⁵ P.-A.-M. VERREST en P.-A.-M. MEVIS, *Rechtsvergelijkende inzichten voor de modernisering van het Wetboek van Strafvordering*, Den Haag, Boom Juridische uitgevers, 2018, 136.

³³⁶ E.-F. STAMHUIS, "Het stelsel van gewone rechtsmiddelen" in M.-S. GROENHUIJSEN en G. KNIGGE (eds.), *Dwangmiddelen en rechtsmiddelen*, Deventer, Kluwer, 2002, (199) 220.

³³⁷ § 325 StPO; R. HANNICH, *Karlsruher Kommentar zur Strafprozessordnung*, München, C.H. Beck, 2019, nr. 22; E.-F. STAMHUIS, "Het stelsel van gewone rechtsmiddelen" in M.-S. GROENHUIJSEN en G. KNIGGE (eds.), *Dwangmiddelen en rechtsmiddelen*, Deventer, Kluwer, 2002, (199) 226.

³³⁸ Wetsvoorstel houdende het Wetboek van Strafvordering, *Parl.St.* Kamer 2019-20, nr. 1239/001, 49-50.

door een correctionele rechtbank berecht worden na correctionalisering wel over een beroepsmogelijkheid beschikken.³³⁹ Om die redenen kan bijgevolg niet ontkend worden dat de invoering van een criminele kamer bij de hoven van beroep een positieve en bevorderlijke wending zou zijn bij de toekomstige berechting van de zwaarste der misdrijven.

172. De Belgische overheid is echter juridisch niet verplicht een mogelijkheid tot hoger beroep in te voeren ten aanzien van beslissingen van het hof van assisen. Noch artikel 13 van de Belgische Grondwet, noch artikel 6 EVRM omvat een principieel omschreven recht op dubbele aanleg. Artikel 2 van het Zevende Protocol bij het EVRM stelt een recht op tweede aanleg in strafzaken voorop, maar dat protocol werd door België niet geratificeerd.³⁴⁰ Eveneens artikel 14, §5 van het Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten erkent een recht op een hoger beroep. Ten aanzien van dat artikel heeft België bij de ratificatie van dat Verdrag echter een voorbehoud gemaakt.³⁴¹
173. Anderzijds blijkt zich tevens een evolutie voor te doen in de rechtspraak van het EHRM. Voor het Hof is het van principieel belang dat met het oog op de eerlijkheid van het proces in zijn totaliteit, de verdediging over voldoende waarborgen beschikt tegen een arbitraire uitspraak, alsook in de mogelijkheid wordt gesteld de redenen van veroordeling te begrijpen.³⁴² Dit werd bevestigd in het reeds besproken arrest *Taxquet t. België*, waarin het Europees Hof meende dat aan die vereisten niet was voldaan. Bij de vaststelling van de schending van artikel 6.1 EVRM nam het Hof uitdrukkelijk het ontbreken van een mogelijkheid tot hoger beroep tegen beslissingen van het Belgische hof van assisen in rekening.³⁴³ Indien deze evolutie zich verderzet richting een uiteindelijke impliciete lezing van het recht op een eerlijk proces in artikel 6 EVRM, zal het voor België niet langer mogelijk zijn zich binnen een Europese context te verzetten tegen het recht op hoger beroep in criminele zaken.³⁴⁴
174. DE BALANS TUSSEN EEN EFFICIËNT EN EERLIJK PROCES - Door de instelling van een criminele kamer op het niveau van de correctionele rechtbank alsook op het niveau van het hof van beroep, wordt verholpen aan de gedateerde leemte die het oorspronkelijke systeem kenmerkt. Zoals de Commissie tot Hervorming van het Wetboek van Strafprocesrecht aankaart, impliceert de introductie van dergelijke beroepsmogelijkheid een bestending van de rechten van verdediging, zowel voor de beklaagde als voor het slachtoffer.³⁴⁵ Een recht op hoger beroep vormt immers een extra bescherming

³³⁹ Verslag over de hoorzittingen inzake het vraagstuk van het hof van assisen, *Parl.St.* Kamer 2018-19, nr. 3720/001, 4.

³⁴⁰ Art. 2 Protocol nr. 7 van 22 november 1984 bij het Verdrag tot Bescherming van de Rechten van de Mens en de Fundamentele Vrijheden; Verslag over de hoorzittingen inzake het vraagstuk van het hof van assisen, *Parl.St.* Kamer 2018-19, nr. 3720/001, 20.

³⁴¹ Verslag over de hoorzittingen inzake het vraagstuk van het hof van assisen, *Parl.St.* Kamer 2018-19, nr. 3720/001, 20.

³⁴² *Ibid.*, 8-9.

³⁴³ EHRM (Grote Kamer) 16 november 2010, nr. 926/05, *Taxquet/België*, §§93 en 99.

³⁴⁴ Verslag over de hoorzittingen inzake het vraagstuk van het hof van assisen, *Parl.St.* Kamer 2018-19, nr. 3720/001, 62-63.

³⁴⁵ Wetsvoorstel houdende het Wetboek van Strafprocesrecht, *Parl.St.* Kamer 2019-20, nr. 1239/001, 50.

tegen een onterechte veroordeling. Gezien de procedures voor deze gemengde rechtbanken efficiënter zouden verlopen dan voor het hof van assisen, voornamelijk door een verminderd aantal lekenrechters die een oordeel dienen te vellen, zou een beroepsmogelijkheid ook niet voor een dermate grote toename aan kosten zorgen als de invoering van een beroepsprocedure in het hof van assisen heden ten dage. Wat betreft tijdsgewin zou dan weer inspiratie geput kunnen worden uit de *Berufung*-procedure in Duitsland waar in graad van beroep bij wijze van uitzondering op het onmiddellijkheidsbeginsel tijdens de verslaglegging en de bewijsvoering stukken mogen worden voorgelezen die reeds mondeling uiteen zijn gezet in eerste aanleg.

175. PRAKTISCHE VERWEZENLIJKING – Tot slot kunnen we ons de vraag stellen op welke wijze een criminele kamer bij het hof van beroep in de praktijk vormgegeven dient te worden. Enerzijds kan geargumenteed worden dat een hoger beroep beoordeeld door louter beroepsmagistraten niet met de Grondwet zou stroken, gezien de volksjury niet meer over het laatste woord zou beschikken.³⁴⁶ Daarenboven, indien de beroepsinstantie louter samengesteld zou worden door professionelen en deze een vonnis zouden kunnen vernietigen op grond van het feit dat de lekenrechters zich in de feiten hebben vergist, zou het nut van een lekenrechtbank op losse schroeven komen te staan. Het concept van lekenparticipatie wordt daarentegen niet ondermijnd door te voorzien in een tweede aanleg bij een andere lekenrechtbank, omdat de bevoegdheid om over de strafzaak te beslissen in handen van leken blijft.³⁴⁷ Daarenboven is de samenwerking tussen professionele rechters en lekenrechters in de beroepsfase eigen aan Europese rechtsstelsels die werken met een systeem van gemengde rechtbanken.³⁴⁸
176. Met betrekking tot een circulair hoger beroep luidt de argumentatie dan weer dat een beroep waarbij het proces volledig opnieuw wordt gevoerd, een enorme gerechtelijke achterstand en aanzienlijk kostenplaatje met zich mee zou brengen, zonder enige garantie dat de uitspraak van de tweede lekenrechtbank beter zou zijn dan de eerste.³⁴⁹ Deze kritiek vormt zich echter voornamelijk tegen het hof van assisen in haar huidige bestaansvorm gekenmerkt door twaalf juryleden en niet tot de vereenvoudigde vorm van lekenrechtspraak die we aan de hand van dit onderzoek vooropstellen. Daar waar in Duitsland de verhouding tussen lekenrechters en professionele rechters in beroep hetzelfde blijft als in eerste aanleg bij het *Amtsgericht*³⁵⁰, wordt in Denemarken zowel het aantal

³⁴⁶ Verslag over de hoorzittingen inzake het vraagstuk van het hof van assisen, *Parl.St.* Kamer 2018-19, nr. 3720/001, 4-5.

³⁴⁷ J. JACKSON en N. KOVALEV, "Lay adjudication and human rights in Europe", *Columbia Journal of European Law* 2006, (83) 117.

³⁴⁸ *Ibid.*

³⁴⁹ Verslag over de hoorzittingen inzake het vraagstuk van het hof van assisen, *Parl.St.* Kamer 2018-19, nr. 3720/001, 4-5.

³⁵⁰ § 76 (1) GVG; P.-A.-M. VERREST en P.-A.-M. MEVIS, *Rechtsvergelijkende inzichten voor de modernisering van het Wetboek van Strafvordering*, Den Haag, Boom Juridische uitgevers, 2018, 135.

lekenrechters als beroepsrechters evenwel verhoogd in graad van beroep.³⁵¹ Het Franse rechtssysteem kenmerkt zich dan weer door feit dat het aantal leken-beoordelaars in de hoven van beroep stijgt, doch het aantal beroepsrechters hetzelfde blijft.³⁵² Gezien we reeds gewezen hebben op de noodzaak aan toekomstig onderzoek omtrent de precieze vormgeving van de criminele kamers en de exacte selectie van het aantal beroeps- en lekenrechters, dient eenzelfde toekomstige denkoefening gemaakt te worden omtrent de specifieke samenstelling van criminele kamers in graad van beroep.

³⁵¹ J. JACKSON en N. KOVALEV, “Lay adjudication and human rights in Europe”, *Columbia Journal of European Law* 2006, (83) 118.

³⁵² L. GYSELAERS, “De recente hervormingen van het hof van assisen in België en Frankrijk” in D. DE RUYSSCHER (ed.), *Rechtspreken en lekenparticipatie. Noodzaak of traditie?*, Antwerpen, Maklu, 2013, (11) 22.

CONCLUSIE

177. TERUGKOPPELING CENTRALE ONDERZOEKSVRAAG - De alomvattende onderzoeksvraag van deze masterproef was de volgende: *hoe en in welke mate kunnen we de eigenheden die een assisenprocedure karakteriseren waarmaken in een criminele kamer?* Om een antwoord te kunnen bieden op deze vraag, werd in deze verhandeling eerst een overzicht gegeven van de verschillende (pogingen tot) hervormingen van het hof van assisen in het verleden, om op die manier uit te komen bij het meest recente voorstel van voormalig minister van Justitie GEENS omtrent de introductie van criminele kamers. Navolgend werd een opsomming gegeven van de kenmerken van en de procedure voor het hof van assisen in zijn huidige bestaansvorm, om deze aansluitend te vergelijken met een correctionele strafprocedure. Aan de hand van deze theoretische onderbouw besloten we vervolgens de focus te leggen op vier eigenheden die het huidige assisenhof typeren: lekenrechtspraak, het onmiddellijkheidsbeginsel, een tweefasenproces en de afwezigheid van een mogelijkheid tot hoger beroep. Meer specifiek stelden we ons de vraag naar het lot van deze vier karakteristieken bij de vormgeving van een criminele kamer ter vervanging van het hof van assisen.
178. LEKENRECHTSPRAAK – In het voornamelijk rechtsvergelijkende hoofdstuk over de wenselijkheid van lekenrechtspraak in de vorm van gemengde rechtscolleges, hebben we besloten dat een criminele kamer bestaande uit een weloverwogen aantal beroepsrechters en lekenrechters een aangewezen alternatief kan uitmaken in het licht van de vroegere pogingen tot hervorming van het hof van assisen en de voorgaande politieke terughoudendheid omtrent de afschaffing van het systeem. Buitenlandse rechtsstelsels zoals Duitsland en Denemarken hebben ons geleerd dat de juridische bedrevenheid en ervaring van beroepsrechters gecombineerd met de verrijkende inzichten van lekenassessoren kunnen zorgen voor een deugdelijke en duurzame vorm van rechtspreken.
179. ONMIDDELIJKHEIDSBEGINSEL – De huidige assisenprocedure kenmerkt zich door een mondelinge weergave van de bewijsvoering ter zitting. In het kader van een criminele kamer zou geopteerd kunnen worden voor een procedure die grotendeels onderworpen blijft aan het onmiddellijkheidsbeginsel, doch in een meer vereenvoudigde versie in vergelijking met de huidige assisenprocedure. Zo zouden we lekenrechters enerzijds een voorafgaandelijk inzagerecht in het dossier kunnen verlenen, om op die manier de informatiekloof tussen lekenrechters en beroepsrechters te verkleinen alsook de zwaarwichtigheid van de procedure te betomen. Anderzijds valt een systematisch getuigenverhoor ter zitting te verdedigen, gezien het de mogelijkheid biedt voor zowel de beroepsrechters, de lekenrechters als de verdediging om de geloofwaardigheid en betrouwbaarheid van de verklaringen op een zorgvuldige wijze te evalueren.

180. SPLITTING UITSPRAAK SCHULD EN STRAF – Vervolgens kan geargumenteed worden dat de splitsing tussen de uitspraak omtrent schuld en strafmaat bewaard dient te blijven in procedures voor een criminele kamer. Een tweefasenproces zorgt immers voor de mogelijkheid tot een meer adequate en geloofwaardige voorbereiding van de verdediging. Gezien kritiek voornamelijk geuit wordt jegens tijd- en efficiëntieverlies, kan bovendien inspiratie geput worden uit de Deense procedure waar een uitdrukkelijke schuldbekentenis leidt tot een minder omstandig eerste debat.
181. HOGER BEROEP – Aan de fundamentele lacune in de huidige assisenprocedure door de afwezigheid van een beroepsmogelijkheid kan worden tegemoet gekomen door de instelling van criminele kamers bij de hoven van beroep. Er valt immers niet op een rationele wijze te beargumenteren waarom een tweede aanleg bestaat voor lichte misdrijven doch niet voor de zwaarste misdrijven in onze maatschappij. Daarenboven zou zich in de toekomst een mogelijke discriminatieproblematiek in vergelijking met personen berecht voor de correctionele rechtbank kunnen voordoen, alsook zouden problemen kunnen rijzen in het licht van de evoluerende rechtspraak van het EHRM.
182. PRAKTISCHE UITWERKING NAAR DE TOEKOMST TOE – Bij elk van deze onderdelen hebben we telkens een reeks praktische bedenkingen toegevoegd waar rekening mee dient gehouden te worden naar de toekomst toe. De hervorming van het hof van assisen is immers een vraagstuk dat al jarenlang op de politieke agenda staat, dus het zou haast wonderbaarlijk zijn dat de voorstellen gedaan in bovenstaand onderzoek zonder slag of stoot verwezenlijkt zouden kunnen worden. Wat echter wel met zekerheid te besluiten valt, is dat de criminele kamers minstens zullen moeten worden opgebouwd uit enkele karakteristieke waarborgen die de traditionele assisenprocedure kenmerken. Om die reden eindig ik graag met een vleugje symboliek: *“in de ruïnes van het verleden, liggen de parels van morgen”*.³⁵³

³⁵³ Auteur onbekend.

BIBLIOGRAFIE

BELGIË

WETGEVING

- De gecoördineerde Grondwet van 17 februari 1994, *BS* 17 februari 1994.
- Gerechtelijk Wetboek van 10 oktober 1967, *BS* 31 oktober 1967.
- Wetboek van Strafvordering van 17 november 1808, *BS* 27 november 1808.
- Wet van 30 juni 2000 tot wijziging van het Wetboek van Strafvordering, van artikel 27 van de wet van 20 juli 1990 betreffende de voorlopige hechtenis en van artikel 837 van het Gerechtelijk Wetboek, teneinde de rechtspleging voor het hof van assisen te stroomlijnen, *BS* 2 december 2000.
- Wet van 12 februari 2001 tot aanvulling van de wet van 30 juni 2000 tot wijziging van het Wetboek van Strafvordering, van art. 27 van de wet van 20 juli 1990 betreffende de voorlopige hechtenis en van art. 837 van het Gerechtelijk Wetboek, ten einde de rechtspleging voor het hof van assisen te stroomlijnen, *BS* 17 maart 2001.
- Wet van 21 december 2009 tot hervorming van het hof van assisen, *BS* 11 januari 2010.
- Wet van 5 februari 2016 tot wijziging van het strafrecht en de strafvordering en houdende diverse bepalingen van justitie, *BS* 19 februari 2016.
- Wet van 5 mei 2019 houdende diverse bepalingen in strafzaken en inzake erediensden, en tot wijziging van de wet van 28 mei 2002 betreffende de euthanasie en van het Sociaal Strafwetboek, *BS* 24 mei 2019.

PARLEMENTAIRE STUKKEN EN VOORBEREIDENDE WERKZAAMHEDEN

- Verslag over Wetsvoorstel tot hervorming van het hof van assisen, *Parl.St.* Senaat 2008-09, nr. 4-924/4.
- Verslag over de hoorzittingen inzake het vraagstuk van het hof van assisen, *Parl.St.* Kamer 2018-19, nr. 3720/001.
- Voorontwerp van Wetboek van Strafprocesrecht, *Parl.St.* Kamer 2002-03, nr. 50-2043/001 en *Parl.St.* Senaat 2002-03, nr. 2-1288/1.
- Wetsvoorstel houdende het Wetboek van Strafprocesrecht, *Parl.St.* Senaat 2003-04, nr. 3-450/1.
- Wetsvoorstel tot invoering van de mogelijkheid om hoger beroep in te stellen tegen de arresten van het hof van assisen, *Parl.St.* Senaat 2007, nr. 4-147/1.

- Wetsvoorstel tot wijziging van het Wetboek van Strafvordering, waarbij wordt voorzien in de mogelijkheid om hoger beroep in te stellen tegen de arresten van het hof van assisen, *Parl.St. Kamer* 2010-11, nr. 1270/001.
- Wetsvoorstel houdende strafzaken en erediensten, *Parl.St. Kamer* 2018-19, nr. 3515/001.
- Wetsvoorstel houdende het Wetboek van Strafprocesrecht, *Parl.St. Kamer* 2019-20, nr. 1239/001.
- COMMISSIE HERVORMING VAN HET ASSISENHOF, *Rapport*, 8 november 2005, www.standaard.be/extra/pdf/rapportassisen.pdf.
- EUROPESE COMMISSIE (EC), *Special Eurobarometer 461. Designing Europe's future: Trust in institutions, Globalisation, Support for the euro, Opinions about free trade and solidarity*, April 2017, <https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinionmobile/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/surveyKy/2173>.
- HOGE RAAD VOOR DE JUSTITIE (HRJ), *Advies over het Wetsvoorstel houdende het Wetboek van Strafprocesrecht (Commissie Franchimont)*, 23 juni 2004, <https://hrj.be/admin/storage/hrj/a0029n.pdf>.
- HOGE RAAD VOOR DE JUSTITIE (HRJ), *Advies over het wetsvoorstel tot hervorming van het hof van assisen, ingediend door de heer Philippe Maboux in de Senaat op 25 september 2008*, 28 januari 2009, <https://hrj.be/admin/storage/hrj/a0054b.pdf>.
- HOGE RAAD VOOR DE JUSTITIE (HRJ), *Advies over het voorontwerp van wet tot wijziging van het strafrecht en de strafprocedure*, 29 juni 2015, <https://hrj.be/admin/storage/hrj/advies-18062015-nl.pdf>.

RECHTSPRAAK

- GwH 21 december 2017, nr. 148/2018.
- Cass. 3 april 1916, *Pas.* 1917, I, 75.
- Cass. 11 maart 1986, *Arr.Cass.* 1985-86, 959-961.
- Cass. 13 januari 1999, *RW* 1999-2000, 917.
- Cass. 22 juni 1999, *T.Strafr.* 2001, 75, noot P. HELSEN.
- Cass. 16 juni 2004, *Arr.Cass.* 2004, nr. 333, 1100.
- Cass. 31 mei 2016, *RW* 2017-18, nr. 4, 140.
- Cass. 14 maart 2017, AR P.16.1152.N.
- Cass. 19 juni 2018, AR P.17.1250.N.
- Cass. 26 februari 2019, AR P.18.1028.N.
- Cass. 28 mei 2019, AR P.19.0105.N.

- Cass. 25 september 2019, AR P.19.0344.F.
- Cass. 8 september 2020, AR P.20.00388.N.
- Cass. (2e k.) 15 september 2020, AR P.20.0240.N, noot M. DE HERT.
- Cass. 13 oktober 2020, AR P.20.0254.N.
- Cass. 23 maart 2021, AR P.20.1125.N.

RECHTSLEER

Handboeken en monografieën

- BEERNAERT, M.-A., BOSLY, H.-D. en VANDERMEERSCH, D., *Droit de la procédure pénale*, Brugge, die Keure, 2017, 2067 p.
- DECLERCQ, R., *Beginselen van strafrechtspleging*, Mechelen, Kluwer, 2014, 956 p.
- DERUYCK, F. en VAN LANDEGHEM, Y., *Overzicht van het Belgisch strafprocesrecht*, Brugge, die Keure, 2020, 684 p.
- KESTEMONT, L. en SCHOUKENS, P., *Rechtswetenschappelijk schrijven*, Leuven, Acco, 2012, 135 p.
- LAUWAERT, K., *Herstelrecht en procedurele waarborgen*, Antwerpen, Maklu, 2009, 398 p.
- RIMANQUE, K. en DE SMET, B., *Het recht op een behoorlijke rechtsbedeling: een overzicht op basis van artikel 6 EVRM*, Antwerpen, Maklu, 2002, 178 p.
- VAN DEN WYNGAERT, C., *Strafrecht, strafprocesrecht en internationaal strafrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Maklu, 2006, 1314 p.
- VAN DEN WYNGAERT, C., VANDROMME, S. en TRAEST, P., *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Maklu, 2017, 1510 p.
- VANDERMEERSCH, D., *Éléments de droit pénal et procédure pénale*, Brussel, die Keure, 2012, 900 p.
- VERSTRAETEN, R. en VERBRUGGEN, F., *Strafrecht en strafprocesrecht voor bachelors*, Antwerpen, Intersentia, 2018, 380 p.

Tijdschriftartikels

- ADAMS, M., “Structuur, praktijk en theorie van rechtsvergelijkend onderzoek”, *TPR* 2018, nr. 3, 889-967.
- BERNEMAN, S., “De advocaat, de terrorist en de getuige à décharge: een explosief trio!”, *T.Strafr.* 2019, nr. 5, 286-290.
- BLOCH, A., “Redenen genoeg waarom het hof van assisen moet blijven”, *Juristenkrant* 2020, nr.

404, 12-13.

- DE BOCK, E., “Het arrest-*Taxquet* en de motivering van het verdict van het hof van assisen”, *RW* 2008-09, 1272-1277.
- DE SMET, D., “Confrontatie op de terechtzitting met de getuige die als enige belastend bewijs aanbrengt”, *RABG* 2017, nr. 7, 515-518.
- DENYS, S., “Een gesplitste uitspraak over schuld en straf: status quaestionis”, *NC* 2006, nr. 6, 346-369.
- MAES, C. en VANTHIENEN, S., “Het hof van assisen 2.0. Succesvolle *reboot* of herhaalde *system crash*? Enkele kritische overwegingen inzake de assisenvorming”, *CDPK* 2018, nr. 2, 232-256.
- ROZIE, J., “Tegenspraak in de bestrafing”, *NC* 2014, nr. 2, 91-117.
- SCHUERMANS, F., “Strafvervolging krijgt er alweer een processuele hindernis bij”, *Juristenkrant* 2018, nr. 361, 12.
- TRAEST, P. en DE TANDT, I., “Het voorontwerp van het wetboek van strafprocesrecht: een kennismaking”, *Panopticon* 2004, 6-24.
- VAN DE HEYNING, C., “Het getuigenverhoor na de zaak-Riahi: het Hof van Cassatie zoekt zijn weg”, *T.Strafr.* 2017, nr. 3, 227-229.
- VAN DE HEYNING, C., “Riahi, of de kroniek van een aangekondigde veroordeling”, *T.Strafr.* 2016, nr. 5, 351-354.
- VAN OVERBEKE, S., “De preliminaire zitting in de assisenprocedure”, *RW* 2013-14, 963-982.
- VILAIN, R. en ROYER, S., “In getouwtrek om toekomst assisen trekt niemand aan het langste eind”, *Juristenkrant* 2020, nr. 404, 11.
- VILAIN, R. en YPERMAN, W., “I. Potpourri II na het arrest van het Grondwettelijk Hof van 21 december 2017 – Grondwettelijk Hof 21 december 2017: it came in like a wrecking ball”, *NC* 2018, nr. 1, 1-17.

Bijdragen in een verzamelwerk/reeks

- GYSELAERS, L., “De recente hervormingen van het hof van assisen in België en Frankrijk” in DE RUYSSCHER, D. (ed.), *Rechtspreken en lekenparticipatie. Noodzaak of traditie?*, Antwerpen, Maklu, 2013, 11-36.
- VERSTRAETEN, R. en GYSELAERS, L., “De wet van 21 december 2009 tot hervorming van het Hof van assisen” in VERSTRAETEN, R. en VERBRUGGEN, F. (eds.), *Straf- en strafprocesrecht*, Brugge, die Keure, 2010, 89-124.

Annotaties van rechtspraak

- MEGANCK, B., “De noodzaak om de criteria van artikel 6.1 en 6.3.d EVRM te toetsen bij een verzoek tot getuigenverhoor” (noot onder Cass. 19 juni 2018), *T.Strafr.* 2018, afl. 5, 321.
- TERSAGO, P., “Het onmiddellijkheidsbeginsel in strafzaken 2.0: het EHRM benadrukt het belang van het getuigenverhoor ter terechtzitting” (noot onder EHRM 14 juni 2016), *NC* 2017, 143-151.

ANDERE

- DE WIT, S., “Eerherstel voor assisen blamage voor Geens”, 22 december 2017, www.sophiedewit.be/nieuws/eerherstel-voor-assisen-blamage-voor-geens.
- VANRENTERGHEM, A., “Assisenproces zal binnenkort sneller verlopen”, 24 november 2018, www.vrt.be/vrtnws/nl/2018/11/23/assisenproces-zal-wellicht-iets-sneller-kunnen-verlopen/.
- VAN DE VELDEN, W., “Parlement houdt vast aan volksjury voor terreurproces”, *De Tijd* 8 december 2020, www.tijd.be/politiek-economie/belgie/federaal/parlement-houdt-vast-aan-volksjury-voor-terreurproces/10270450.html.
- X, “Orde van Vlaamse Balies ziet Geens’ hervormingsplannen voor ‘criminele kamer’ wel zitten”, *De Morgen* 3 september 2016, www.demorgen.be/binnenland/orde-van-vlaamse-balies-ziet-geens-hervormingsplannen-voor-criminele-kamer-wel-zitten-b09bd9e5/.
- X, “Assisen light vangt vier vliegen in één klap”, *De Standaard* 24 juli 2017, www.standaard.be/cnt/dmf20170723_02984077.
- X, “Geens parkeert ‘assisen light’”, *De Standaard* 13 maart 2018, www.standaard.be/cnt/dmf20180312_03405918.
- X, “Federaal Procureur wil geen assisenproces voor aanslagen 22 maart”, *De Standaard* 20 februari 2020, www.standaard.be/cnt/dmf20200210_04841826.

INTERNATIONAAL

WETGEVING

- Europees Verdrag tot Bescherming van de Rechten van de Mens en de Fundamentele Vrijheden van 4 november 1950.
- Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten van 19 december 1966.
- Protocol nr. 7 bij het Verdrag tot Bescherming van de Rechten van de Mens en de Fundamentele Vrijheden van 22 november 1984.

Denemarken

- Administration of Justice Act (Retsplejeloven) af 11 April 1916.

Duitsland

- Gerichtsverfassungsgesetz vom 9 Mai 1975.
- Strafprozeßordnung vom 23 Mai 1873.

Frankrijk

- Code de Procédure Pénale du 2 mars 1959.
- Code pénal du 1er mars 1994.
- Loi nr. 2000-516 du 15 juin 2000 renforçant la protection de la présomption d'innocence et les droits des victimes, *JO* 16 juin 2000.
- Loi nr. 2002-307 du 4 mars 2002 complétant la loi nr. 2000-516 du 15 juin 2000 renforçant la protection de la présomption d'innocence et les droits des victimes, *JO* 5 mars 2002.
- Loi nr. 2011-939 du 10 août 2011 sur la participation des citoyens au fonctionnement de la justice pénale et le jugements des mineurs, *JO* 11 août 2011.

PARLEMENTAIRE STUKKEN EN VOORBEREIDENDE WERKZAAMHEDEN

Frankrijk

- Projet de Loi organique pour la confiance dans l'institution judiciaire, *Doc.Parl.* Chambre 2020-21, nr. 4092.
- DENIAU, J.-F., *Rapport à Monsieur le garde des sceaux, ministre de la justice, sur la réforme des procédures de jugement en matière criminelle*, 6 februari 1996, <https://www.vie-publique.fr/sites/default/files/rapport/pdf/964075300.pdf>.
- SALVAT, X. en BOCCON-GIBOD, D., *Rapport à Madame la garde des sceaux, ministre de la justice, sur l'expérimentation des citoyens assesseurs dans les ressorts des cours d'appel de Dijon et Toulouse*, 28 februari 2013, www.vie-publique.fr/sites/default/files/rapport/pdf/134000144.pdf.

RECHTSPRAAK

- EHRM 13 januari 2009, nr. 926/05, Taxquet/België.
- EHRM (Grote Kamer) 16 november 2010, nr. 926/05, Taxquet/België.

- EHRM 15 december 2011, nrs. 26766/05 en 22228/06, Al-Khawaja en Tahery/Verenigd Koninkrijk.
- EHRM 17 april 2014, nr. 9154/10, Schatschaschwili/Duitsland.
- EHRM 14 juni 2016, nr. 65400/10, Riahi/België.
- EHRM 18 december 2018, nr. 36658/05, Murtagaliyeva/Rusland.
- EHRM 7 maart 2019, nr. 6005/08, Abdullayev/Azerbeidzjan.
- ECRM 8 december 1983, nr. 7984/77, Pretto/Italië.

RECHTSLEER

Handboeken en monografieën

- ANGEVIN, H., *La pratique de la cour d'assises. Traité-formulaire*, Parijs, Litec, 1999, 506 p.
- DE GROOT, S.-K., *Internationale bewijsgeving in strafzaken. Nederland en Duitsland*, Deventer, Gouda Quint, 2000, 145 p.
- DE ROOS, T.-A., *Is de invoering van lekenrechtspraak in de Nederlandse strafrechtspieging gewenst?*, Tilburg, Universiteit van Tilburg, 2006, 109 p.
- DÖLLING, D., *Die Zweiteilung der Hauptverhandlung: eine Erprobung vor Einzelrichtern und Schöffengerichten*, Göttingen, Schwartz, 1978, 318 p.
- DREYER, E., *Droit pénal général*, Parijs, LexisNexis, 2014, 1325 p.
- FELSTINER, W.-L.-F. en DREW, A.-B., *European Alternatives to Criminal Trials and the United States*, Washington, National Institute of Law Enforcement and Criminal Justice, 1978, 76 p.
- GLESS, S. en RICHTER, T., *Do Exclusionary Rules Ensure a Fair Trial? A Comparative Perspective on Evidentiary Rules*, Cham, Springer Open, 2019, 380 p.
- HANNICH, R., *Karlsruher Kommentar zur Strafprozessordnung*, München, C.H. Beck, 2019, 3228 p.
- LANGSTED, L.-B., GARDE, P. en GREVE, V., *Criminal Law in Denmark*, Alphen aan den Rijn, Kluwer, 2019, 272 p.
- MALSCH, M., *Democracy in the Courts. Lay Participation in European Criminal Justice Systems*, Londen, Routledge, 2016, 227 p.
- MITTERMAIER, C.-J.-A., *Die Gesetzgebung und Rechtsübung über Strafverfahren nach ihrer Neuesten Fortbildung*, Erlangen, C.-H. Kunstmann, 1856, 706 p.
- PRADEL, J., *Procédure pénale*, Parijs, Cujas, 2017, 1088 p.
- SCHUNCK, B., *Die Zweiteilung der Hauptverhandlung: die Erprobung des informellen Tatinterlokuts bei Strafkammern*, Göttingen, Schwartz, 1982, 325 p.

- VAN DEN EIJNDEN, P.-M., *Onafhankelijkheid van de rechter in constitutioneel perspectief*, Deventer, Kluwer, 2011, 523 p.
- VAN DIJK, A.-A., GRITTER, E., KEULEN, B.-F., KWAKMAN, N.-J.-M. en LINDENBERG, K.-K., *Naar een tweefasenproces? Over voor- en nadelen van een strafproces in twee fasen, in relatie tot de posities van slachtoffer en verdachte*, Parijs, Zutphen, 2013, 389 p.
- VERREST, P.-A.-M. en MEVIS, P.-A.-M., *Rechtsvergelijkende inzichten voor de modernisering van het Wetboek van Strafvordering*, Den Haag, Boom Juridische uitgevers, 2018, 557 p.
- VERSCHUEREN, P.-J.-M., *Het opstellen van een juridisch onderzoeksplan. Een handreiking bij het doen van juridisch onderzoek en het maken van onderzoeksvorstellen*, Nijmegen, Radboud Universiteit Nijmegen, 2006, 29 p.

Tijdschriftartikels

- ANDERSON, S., “Lay Judges and Jurors in Denmark”, *The American Journal of Comparative Law* 1990, nr. 4, 839-864.
- ARSLAN, M., “The main determinants of sentencing decisions in Germany”, *Law & Justice Review* 2019, nr. 19, 1-37.
- CROES, M.-T. en JANSSEN, S.-H.-E., “Niet-rechterlijke actoren in de rechtspraak van Nederland, Denemarken en Duitsland”, *WODC* 2005, 1-38.
- DE HERT, P.-J.-A., “Jury en leken in Nederland: een identiteitsonderzoek”, *NJB* 2006, 2226-2232.
- DONKER, H., “Juryrechtspraak nader bekeken”, *Trema* 2008, 395-400.
- FAYOL-NOIRETERRE, J., “L’instauration d’un appel en matière criminelle est indispensable”, *Semaine Juridique* 2006, 3951.
- GARDE, P., “The Danish Jury”, *Rev.intern.dr.pén.* 2001, 87-120.
- GOZZI, M., “La réforme des cours d’assises: entre nécessité et utilité”, *Petites affiches* 1996, afl. 21, 6-9.
- IVKOVIC, S.-K., “Exploring Lay Participation in Legal-Decision Making: Lessons from Mixed Tribunals”, *Cornell International Law Journal* 2007, 429-453.
- JACKSON J. en KOVALEV, N., “Lay adjudication and human rights in Europe”, *Columbia Journal of European Law* 2006, 83-123.
- JOHANSEN, L.-V., “Lay Participation in Danish Crime Trials: On the Interaction between Lay and Professional Judges during Deliberation”, *Journal of Law and Society* 2019, 568-611.
- KALIDIEN, S.-N., “Criminaliteit en rechtshandhaving 2015. Ontwikkelingen en samenhangen”, *WODC* 2016, 1-189.

- KESTEMONT, L., “A meta-methodological study of Dutch and Belgian PhD’s in social security law: devising a typology of research objectives as a supporting tool”, *European Journal of Social Security* 2015, 361-384.
- KOCH, A., “Mittermaier and the 19th century debate about juries and mixed courts”, *Rev.intern.dr.pén.* 2001, 347-353.
- LEIB, E.-J., “A Comparison of Criminal Jury Decision Rules in Democratic Countries”, *Ohio State Journal of Criminal Law* 2008, 629-644.
- MACHURA, S., “Understanding the German Mixed Tribunal”, *Zeitschrift für Rechtssoziologie* 2016, 1-41.
- MALSCH, M., “De leek als rechter en de rechter als leek”, *JV* 2003, 47-61.
- MALSCH, M., “Samenwerking tussen rechters en leken”, *Rechtstreeks* 2007, 65-79.
- PERRON, W., “Lay participation in Germany”, *Rev.intern.dr.pén.* 2001, 181-196.
- RONNAÜ, T., “Lay Judges in the German Criminal Justice System: A Critical Review”, *Waseda Law School Journal* 2017, afl. 2, 177-211.
- SCHMID, F., “Zur rechtlichen Bewertung der audiovisuellen Übertragung von Zeugenaussagen im Strafverfahren (insbesondere der Hauptverhandlung) *de lege lata* (und *de lege ferenda*)”, *Studentische Zeitschrift für Rechtswissenschaft* 2016, afl. 2, 250-280.
- THAMAN, S.-C., “Plea-Bargaining, Negotiating Confessions and Consensual Resolution of Criminal Cases”, *Electronic Journal of Comparative Law* 2007, 1-54.

Bijdragen in een verzamelwerk/reeks

- GARDE, P., “The right to fair trial in the Kingdom of Denmark” in WEISSBRODT, D. en WOLFRUM, R. (eds.), *The Right to a Fair Trial*, Berlijn/New York, Springer, 1998, 533-582.
- GOLDBACH, S. en HANS, V., “Juries, Lay Judges, and Trials” in BRUINSMA, G. en WEISBURD, D. (eds.), *Encyclopedia of Criminology and Criminal Justice*, New York, Springer, 2014, 2716-2727.
- ROXIN, C., “Die reform der Hauptverhandlung im deutschen Strafproceß” in LÜTTGER, H. (ed.), *Probleme der Strafprozeßreform*, Berlijn, De Gruyter, 1975, 52-72.
- SCHÜNEMANN B. en BANDILLA, W., “Perseverance in Courtroom Decisions” in WEGENER, H., LÖSEL, F. en HAISCH, J. (eds.), *Criminal Behavior and the Justice System. Research in Criminology*, Berlijn, Springer, 1989, 181-192.
- STAMHUIS, E.-F., “Het stelsel van gewone rechtsmiddelen” in GROENHUIJSEN, M.-S. en KNIGGE, G. (eds.), *Dwangmiddelen en rechtsmiddelen*, Deventer, Kluwer, 2002, 199-328.

- VAN DER LEIJ, J.-B.-J., “Het Nederlandse strafrechtssysteem” in ROSMALEN, M.-M., KALIDIEN, S.-N. en HEER-DE LANGE, N.-E. (eds.), *Criminaliteit en rechtshandhaving 2011. Ontwikkelingen en samenhangen*, Den Haag, Boom Juridische uitgevers, 2012, 21-55.

ANDERE

- MESKENS, J., “Des cours criminelles composées de magistrats professionnels remplaceront certaines cours d’assises. Et tous les procès pourront être filmés”, *Le Soir* 15 avril 2021, <https://plus.lesoir.be/366375/article/2021-04-14/cours-dassises-une-petite-revolution-pour-la-justice-francaise>.
- SALAS, D., “L’appel tournant va changer la cour d’assises: la réforme, inévitable, devra préserver la symbolique démocratique de l’institution. Comment réformer les assises”, *Libération* 24 juin 1999, www.liberation.fr/tribune/1999/06/24/l-appel-tournant-va-changer-la-cour-d-assises-la-reforme-inevitable-devra-preserver-la-symbolique-de_275340/.